

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA POLITOLOGIJU

**ŽENE U IZVRŠNOJ VLASTI U BiH 1998-2018:
VIŠE OD POLOVINE STANOVNJIŠTVA, A NI SEDMINA VLASTI**

– magistarski rad –

Kandidatkinja: Monja Koluder

Broj indexa: 266/PIR

Mentor:

prof. dr. Asim Mujkić

Sarajevo, august 2021. godine

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA POLITOLOGIJU

**ŽENE U IZVRŠNOJ VLASTI U BiH 1998-2018:
VIŠE OD POLOVINE STANOVNJIŠTVA, A NI SEDMINA VLASTI**
– magistarski rad –

Kandidatkinja: Monja Koluder
Broj indexa: 266/PIR

Mentor:
prof. dr. Asim Mujkić

Sarajevo, august 2021. godine

SADRŽAJ

Lista skraćenica.....	5
UVOD	7
1. METODOLOŠKI OKVIR RADA	9
1.1. Problem istraživanja.....	9
1.2. Predmet istraživanja	9
1.3. Kategorijalno-pojmovni sistem.....	9
1.4. Ciljevi istraživanja.....	11
1.4.1. Naučni cilj.....	11
1.4.2. Društveni cilj	11
1.5. Sistem hipoteza	12
1.5.1. Generalna hipoteza	12
1.5.2. Pojedinačne hipoteze:	12
1.6. Način istraživanja.....	12
1.7. Vremensko i prostorno određenje istraživanja.....	12
2. RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U BIH.....	13
2.1. Borba za ravnopravnost žena 1940-tih godina.....	13
2.1.1. Šta je nama naša borba dala?	14
2.1.2. Ravnopravnost kao emancipacijsko nasljeđe AFŽ-a Jugoslavije	16
2.2. Žene 90-tih godina prošloga vijeka.....	16
2.2.1. Žena, majka, domaćica	17
2.2.2. NVOizacija rodnih pitanja.....	20
2.2.3. Idemo li naprijed ili tapkamo u mjestu?	20
2.3. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH.....	21
2.3.1. Uvođenje kvote od 40% ravnopravnosti u izvršnoj vlasti	21
2.3.2. Jedan zakon, desetine institucija, stotine službenika/ca	22
2.3.3. Neuspjeli pokušaj postizanja 40% ravnopravnosti na državnom nivou	23
2.4. Afirmativne mjere u zakonodavnoj vlasti u BiH	25
2.4.1. Vrste gender kvota.....	26
2.4.2. 40% ravnopravnosti na kandidatskim listama	26

2.4.3.	Argumenti „Za“ i „Protiv“ gender kvota u BiH	27
2.4.4.	Kvote su (trenutno) najbolje rješenje.....	30
3.	RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U IZVRŠNOJ VLASTI U BiH.....	33
3.1.	Konstituisanje izvršne vlasti.....	33
3.2.	Gdje su žene kada se dijele ministarske fotelje?	33
3.2.1.	Žene u Vijeće ministara Bosne i Hercegovine	34
3.2.2.	Predsjednik/ca i potpredsjednik/ca Federacije Bosne i Hercegovine	36
3.2.3.	Žene u Vladi Federacije Bosne i Hercegovine	37
3.2.4.	Žene u Vladi Republike Srpske	38
3.2.5.	Žene u Vladi Brčko Distrikta BiH	40
3.2.6.	Žene u Vladi Unsko-sanskog kantona	41
3.2.7.	Žene u Vladi Posavskog kantona.....	43
3.2.8.	Žene u Vladi Tuzlanskog kantona	44
3.2.9.	Žene u Vladi Zeničko-dobojskog kantona.....	45
3.2.10.	Žene u Vladi Bosansko-podrinjskog kantona	47
3.2.11.	Žene u Vladi Srednjobosanskog kantona.....	48
3.2.12.	Žene u Vladi Hercegovačko-neretvanskog kantona	50
3.2.13.	Žene u Vladi Zapadnohercegovačkog kantona.....	51
3.2.14.	Žene u Vladi Kantona Sarajevo	52
3.2.15.	Žene u Vladi Kantonu 10 - Livno	53
3.3.	Gdje su ministarke iz stranaka ljevice?	56
4.	RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U POLITIČKIM STRANKAMA U BiH.....	57
4.1.	Opredijeljenost političkih stranaka u BiH za ravnopravnost spolova	57
4.2.	Ravnopravnost spolova kroz interne dokumente političkih stranaka u BiH.....	60
4.2.1.	HDZ BiH	61
4.2.2.	HDZ 1990	61
4.2.3.	Naša stranka	62
4.2.4.	PDA	62
4.2.5.	PDP	63
4.2.6.	SBB BiH	63
4.2.7.	SBiH	63
4.2.8.	SDA BiH.....	64

4.2.9.	SDP BiH	65
4.2.10.	SDS	65
4.2.11.	SNSD	65
4.3.	Ravnopravnost spolova kroz tijela odlučivanja političkih stranaka u BiH	66
5.	ASOCIJACIJE ŽENA POLITIČKIH STRANAKA: FORMA SA/BEZ SUŠTINE?.....	69
5.1.	Uloga asocijacija žena političkih stranaka	69
5.2.	Institucionalizacija, moć i odgovornost asocijacija žena u BiH.....	70
5.2.1.	Zajednica žena HDZ BiH „Kraljica Katarina Kosača”	70
5.2.2.	Zajednica žena HDZ 1990	71
5.2.3.	Inicijativa 50% Naše stranke	72
5.2.4.	Forum žena PDP	72
5.2.5.	Forum žena SBB BiH	73
5.2.6.	Žene SDA BiH.....	73
5.2.7.	Forum žena SDP BiH	74
5.2.8.	Asocijacija žena SBiH	75
5.2.9.	Aktiv žena SDS	75
5.2.10.	Aktiv žena SNSD	76
5.3.	Političarke u BiH o asocijacijama žena: Radno ili paradno?	77
5.3.1.	Podrška političkih lidera asocijacijama žena u BiH	80
5.4.	Nerazumijevanje uloge asocijacija žena	82
5.4.1.	Humanitarne ili političke organizacije?	82
5.4.2.	Političarke ili café kuvarice i higijeničarke?	83
5.4.3.	Zvanična prezentacija asocijacija žena	83
5.4.4.	Izdvojeni rezultati rada asocijacija žena u BiH	84
5.5.	Asocijacije žena: (Ne)iskorišten politički potencijal?.....	85
6.	PERCEPCIJA I STAVOVI GRAĐANSTVA O ULOZI ŽENE U POLITICI	88
6.1.	Uloga stereotipa u glasačkim preferencijama	88
6.2.	Stavovi i percepcije građanstva o učešću žena u politici	91
7.	ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE	96
7.1.	Preporuke	100
	Literatura.....	101
	Popis tabela	107

Popis grafikona	107
Prilozi	108
Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini	108
Izjava o opredjeljenosti političkih stranaka za ravnopravnost spolova.....	114
Ispitivanje percepcije i stavova građanstva o učešću žena u politici	115
Izjava o plagijarizmu.....	117

Lista skraćenica

ARS BiH – Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine
AFŽ - Antifašistička fronta žena Jugoslavije
AVNOJ – Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
BiH – Bosna i Hercegovina
BPK – Bosansko-podrinjski kanton
DF – Demokratska fronta
DN PSBiH – Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
GC FBiH – Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine
GC RS – Gender centar Republike Srpske
FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine
FNRJ - Federativna Narodna Republika Jugoslavija
HDZ BiH – Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine
HDZ 1990 - Hrvatska demokratska zajednica 1990
HNK – Hercegovačko-neretvanski kanton
HSP Đapić - dr. Jurišić – Hrvatska stranka prava Đapić - dr. Jurišić
IDEA - Međunarodni institut za demokratiju i izbornu pomoć
KPJ – Komunistička partija Jugoslavije
KS - Kanton Sarajevo
NDI – Nacionalni demokratski institut
NOB - Narodnooslobodilačka borba
NOO – Narodnooslobodilački odbori
NOV – Narodnooslobodilačka vojska
NS – Naša stranka
NHI – Nova hrvatska inicijativa
NSRzB – Narodna stranka „Radom za boljitet“
NVO – Nevladina organizacija
PS BiH – Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine
PD PSBiH – Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
PDA – Partija demokratske akcije

PDP – Partija demokratskog progresa
PK – Posavski kanton
RH – Republika Hrvatska
RS – Republika Srpska
SBB BiH – Savez za bolju budućnost Bosne i Hercegovine
SBiH – Stranka za Bosnu i Hercegovinu
SBK – Srednjobosanski kanton
SDA BiH – Stranka demokratske akcije Bosne i Hercegovine
SDP BiH – Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine
SDS BiH – Srpska demokratska stranka
SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SNSD – Savez nezavisnih socijaldemokrata
SSRN – Socijalistički savez radnog naroda
SPR BiH – Stranka pravde i razvoja Bosne i Hercegovine
SŽD – Savez ženskih društava
TI BiH – Transparency International Bosne i Hercegovine
TK – Tuzlanski kanton
UN – Ujedinjeni narodi
USK – Unsko-sanski kanton
ZoRS BiH – Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini
ZDK – Zeničko-dobojski kanton
ZHK – Zapadnohercegovački kanton

UVOD

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini garantuje ravnopravno učešće spolova u podjeli funkcija izvršne vlasti, u javnim tijelima i odborima, u predstavljanju vlada na međunarodnom nivou i na političkoj sceni. No, formalno-pravna ne znači suštinsku, a još manje stvarnu ravnopravnost. Dok bi suštinska ravnopravnost predstavljala odnose zasnovane na paritetu, formalno-pravna je normirana na najmanje 40% manje zastupljenog spola – tradicionalno žena, a stvarna rijetko premaši 20%.

Nedostatak političke volje i otpor političkih stranaka ka ravnopravnosti žena jednako je jasno izražen na primjeru zastupljenosti žena u izvršnoj vlasti, gdje je „imenovanje žena, nažalost, prije incident nego pravilo¹“ kao i u spolnoj strukturi stranačkih tijela odlučivanja, gdje su upadljiva manjina. Zastupljenost žena od najmanje 40% u ovim tijelima nije diskreciono pravo vladajuće političke stranke ili koalicije u izvršnoj vlasti niti interno pitanje političke stranke, već zakonski regulisana odredba. Kao takva, morala je biti ugrađena u relevantna zakonodavstva na svim nivoima u BiH i primijenjena u praksi počevši od 2009. godine.

ZoRS je primjer deklarativno usvojenog zakona. Odugovlačenjem sa primjenom ovog Zakona političke stranke u svojoj dvostrukoj ulozi – kao interesne političke organizacije i kao dio vlasti - generišu neravnopravnost žena i podržavaju diskriminaciju po osnovu spola u političkoj sferi. U periodu od devet godina zabilježen je samo jedan pokušaj usklađivanja relevantnog zakonodavstva sa ZoRS-om - inicijativa koja je trebala rezultirati zakonski utemeljenom ravnopravnosću žena u Vijeću ministara BiH bila je bezuspješna. Bezuspješan je bio i pokušaj u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH iz 2012. godine da se ne odobri sastav Vijeća ministara BiH dostavljen na potvrđivanje, a koji nije odražavao zakonski propisanu zastupljenost žena. Neuspjehu ove inicijative doprinijele su i parlamentarke koje su glasale protiv ovog prijedloga, odnosno glasale su da ih treba biti manje i da trebaju biti diskriminisane.

Ironično je da je ravnopravnost žena morala biti nametnuta zakonskom kvotom od 40% s obzirom da žene, s udjelom od gotovo 52%, čine više od polovine stanovništva ove države. Degradirajuće je što provedba ovog Zakona godinama tapka u mjestu, a time i adekvatna zastupljenost interesa

---

¹ Pod lupom: *Da li su žene u politici samo radi broja*, pristupljeno 25.11.2020, <https://bit.ly/3xCpsPZ>

građanki koje, također, pune javne budžete iz kojih se, najvećim dijelom, finansira postojanje političkih stranaka, i u cijelosti plaća rad tijela vlasti. Zabrinjava što se ovim pitanjem u pravilu više bavi nevladin sektor kojeg finansiraju međunarodne organizacije, nego vladin kojeg finansiraju građani/ke BiH. Razočarava što većina izabranih političarki šuti, a ako, pak, progovore zastupaju muški diskurs.

U cilju razumijevanja šireg konteksta neravnopravnosti i podzastupljenosti žena u političkoj sferi i načina na koji političke stranke tome doprinose u svojoj dvostrukoj ulozi, u radu je analizirano kako programski dokumenti tretiraju pitanje učešća žena u političkim strankama i predstavljeni podaci o zastupljenosti žena u tijelima odlučivanja. Dodatno, predstavljene su asocijacije žena političkih stranaka, kao i osvrti analitičarki i praktičarki o dometima i ograničenjima ovih tijela u radu političkih stranaka.

Kako bi se utvrdio stvarni nivo podzastupljenosti žena, rad obuhvata i pregled spolne strukture imenovanja u sazivima Vijeća ministara BiH, Vlade Distrikta Brčko BiH, kao zasebne administrativne jedinice, vlada entiteta Republike Srpske i Federacije BiH sa deset pripadajućih kantona² u periodu 1998-2018. godine, odnosno šest izbornih ciklusa.

U kontekstu početaka borbe za ravnopravnost, u radu je predstavljeno emancipacijsko naslijede Antifašističke fronte žena Jugoslavije, koje su 1940-tih godina, osim pobjede nad fašizmom u Drugom svjetskom ratu, izvojevale i onu za ravnopravnost, za razliku od žena 1990-tih koje su je, nakon ratova na ovim prostorima, gotovo izgubile. Kako bi se utvrdili stavovi i percepcije građana/ki o učešću žena u politici i uticaju stereotipa i predrasuda na njihove glasačke preferencije, u radu su predstavljeni i nalazi relevantnih istraživanja javnog mnjenja.

Završni dio sadrži preporuke za političke stranke i tijela vlasti, a koje bi trebale podstaknuti sveobuhvatnu internu demokratizaciju i promjene unutar političkih stranaka u adresiranju pitanja ravnopravnosti spolova i voditi ka postizanju ravnopravnosti žena u tijelima izvršne vlasti.

---

² Iz rada će biti izostavljena analiza rodne strukture Predsjedništva BiH, kao i funkcije predsjednika/ce Republike Srpske, koje, iako predstavljaju izvršnu vlast, nisu predmet imenovanja već direktnih izbora.

1. METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1. Problem istraživanja

Neravnopravan položaj žena na svim nivoima izvršne vlasti u BiH, kao posljedice nepoštivanja ZoRS-a, problem je istraživanja ovog rada, koji u fokus stavlja političke stranke, kao generatore neravnopravnosti spolova u političkoj sferi općenito. Odredba ovog Zakona koja od 2009. godine normira zastupljenost žena „od najmanje 40%” u izvršnoj vlasti još nije zaživjela u praksi, usprkos stotinama službenika/ca plaćenih javnim novcem za nadzor nad primjenom i praćenje primjene Zakona. Neadekvatnoj i protivzakonitoj zastupljenosti žena u izvršnoj vlasti doprinosi i indolentnost i šutnja većine članica političkih stranaka kao i izabranih/imenovanih zvaničnica, od kojih se rijetke odvaže da javno zagovaraju suštinske promjene statusa i uticaja žena u političkom životu, drugim riječima primjenu zakona.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je nivo neravnopravnosti žena u izvršnoj vlasti u BiH i uloge političkih stranaka u procesu generisanja te neravnopravnosti, sa aspekta stranaka kao interesnih političkih organizacija, ali i kao dijela vlasti. Brojne su faze tog procesa: od nepoštivanja kvote od najmanje 40% zastupljenosti žena koja nije prepoznata u programskim dokumentima većine političkih stranaka, pa shodno tome niti u spolnoj strukturi tijela odlučivanja, procesa kandidovanja i imenovanja na štetu žena, preko marginalizacije asocijacija žena političkih stranaka do nedostatka uticaja na glasačko tijelo u rušenju stereotipa u glasačkim preferencijama.

1.3. Kategorijalno-pojmovni sistem

Afirmativne mjere su posebna pravila ili mjere namijenjene podzastupljenom spolu, koje se uvode u svrhu poboljšanja položaja žena i muškaraca u društvu i postizanja ravnopravnosti.³

---

³ Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH: *Pojmovnik rodne terminologije*, Zagreb 2007, pristupljeno: 21.04.2021, <https://bit.ly/3yCEXsv>

Diskriminacija po osnovu spola je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda.⁴

Izvršna vlast predstavlja zbir različitih državnih organa koji su zaduženi i odgovorni za provođenje ustava, zakona i drugih propisa i odluka koje donose institucije ustavotvorne, zakonodavne i sudske vlasti. Izvršna vlast ima samostalnu poziciju i odgovornost u odnosu na zakonodavnu i sudsku vlast.⁵

Javno/privatno je uvriježena podjela kojom se prostor javnoga opisuje kao politički, a privatnog kao nepolitički prostor, pri čemu se ta dva prostora isključuju. Ovakva je podjela posebno važna u propitivanju opsega politike i političkoga, jer međusobno isključivanje privatne i javne sfere ujedno znači isključivanje žena iz prostora političkoga, budući da se prema ustaljenom shvatanju javni prostor/djelovanje posmatra kao onaj namijenjen muškarcima, a privatni ženama.⁶

Neravnopravnost spolova podrazumijeva nejednakost muškaraca i žena pred zakonom, odnosno formalnu nejednakost, ali i stvarnu nejednakost u svim područjima života.⁷

Politička stranka je organizacija u koju se građani slobodno i dobrovoljno organizuju radi učešća na izborima, te se u skladu sa zakonom, registruju kod nadležnog suda u bilo kojem entitetu, s ciljem provođenja političkih aktivnosti i ostvarivanja političkih ciljeva.⁸

Politika promicanja ravnopravnosti spolova znači političku volju, jasnu usmjerenost i odlučnost u provedbi, te posebne mehanizme i mjere kojima se promiče ravnopravnost spolova.⁹

Ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata.¹⁰

Spol predstavlja biološke i psihološke karakteristike po kojima se razlikuju osobe muškog i ženskog spola, a označava i gender/rod kao sociološki i kulturološki uslovljenu razliku između

⁴ Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, član 4, str. 54, pristupljeno 25.11.2020, <https://bit.ly/3IU4IWX>

⁵ Trnka, Kasim: *Tijela izvršne vlasti*, pristupljeno: 15.12.2021, <https://bit.ly/3jO56OZ>

⁶ Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, op.cit., str. 34

⁷ Ibid, str. 46

⁸ Zakon o finansiranju političkih stranaka, pristupljeno: 21.04.2021, <https://bit.ly/3fRGUJi>

⁹ Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, op.cit., str. 54

¹⁰ Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, član 9

osoba muškog i ženskog spola i odnosi se na sve uloge i osobine koje nisu uslovljene ili određene isključivo prirodnim ili biološkim faktorima, nego su prije proizvod normi, prakse, običaja i tradicije i kroz vrijeme su promjenljivi.¹¹

1.4. Ciljevi istraživanja

1.4.1. Naučni cilj

Naučni cilj ovog rada je dati doprinos kvantitativnom istraživanju nivoa podzastupljenosti odnosno neravnopravnosti žena u tijelima izvršne vlasti u BiH, kao i potaknuti javnu debatu o diskriminaciji po osnovu spola koja je prisutna u tijelima izvršne vlasti u BiH uslijed otpora političkih stranaka ka primjeni odredbe ZoRS-a o zastupljenosti žena od najmanje 40%. Dodatno, nalazi istraživanja u ovom radu mogu poslužiti kao polazna tačka za detaljnije analize i preporuke za prijeko potrebno unaprijeđenje položaja i zastupljenosti žena u politici i dugo očekivani napredak u oblasti ravnopravnosti spolova u bh. društvu općenito.

1.4.2. Društveni cilj

Društveni cilj ovog rada je istražiti i ukazati na nepoštivanje ZoRS-a u dijelu koji normira učešće manje zastupljenog spola u tijelima izvršne vlasti i doprinijeti podizanju svijesti glasačkog tijela o diskriminatornim praksama u djelovanju političkih stranaka, a posljedično i izvršne vlasti, kojih trebaju biti svjesni pri donošenju odluke za koga glasati. Cilj je i ponuditi niz preporuka koje će podstaknuti sveobuhvatnu internu demokratizaciju i promjene unutar političkih stranaka i, na taj način, doprinijeti postizanju ravnopravnosti žena u tim tijelima.

---

¹¹ Ibid

1.5. Sistem hipoteza

1.5.1. Generalna hipoteza

- ✓ Političke stranke koje dobiju povjerenje građana/ki na izborima da formiraju izvršnu vlast direktno su odgovorne za neravnopravnost i podzastupljenost žena u tim tijelima vlasti.

1.5.2. Pojedinačne hipoteze:

- ✓ PH1: iako je zastupljenost žena u tijelima izvršne vlasti u BiH u periodu 1998-2018. godine neznatno oscilirala i dalje je daleko ispod zakonski propisanog praga ravnopravnosti;
- ✓ PH2: suprotno uvriježenom mišljenju, stranke lijevog političkog spektra jednako su nesklone imenovanju žena na pozicije u izvršnoj vlasti, kao i stranke centra i desnice;
- ✓ PH3: nedovoljno se uvažava uloga organizacija žena političkih stranaka u procesu imenovanja kadrova u izvršnu vlast;
- ✓ PH4: glasačko tijelo u BiH je i dalje rodno pristrasno i preferira muškarce u političkoj sferi.

1.6. Način istraživanja

U fazi prikupljanja i obrade podataka korištene su: induktivno-deduktivna metoda, komparativna i metoda analize sadržaja, metoda prikupljanja podataka (anketa, upitnik, intervju), kao i deskriptivno-historijska i statistička metoda.

1.7. Vremensko i prostorno određenje istraživanja

Istraživanjem je obuhvaćen proces imenovanja u tijela izvršne vlasti na kantonalnim, entitetskim, državnom i nivou Brčko Distrikta BiH nakon šest izbornih ciklusa koji su u BiH održani u periodu od 1998. do 2018. godine. Empirijsko istraživanje je izvršeno u periodu decembar 2020-juli 2021. godine, na području BiH.

2. RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U BIH

2.1. Borba za ravnopravnost žena 1940-tih godina

„One koje su do prije rata podnosile čutke sve tegobe, uzdigle su se do smionih boraca za slobodu, ne želeći da se ikada više vrate na staro“¹², riječi su kojima se može opisati odlučnost i predanost jugoslovenskih žena 1940-tih ka postizanju do tad nepoznatih prava i sloboda i mijenjanju svog društvenog položaja. To je i period postavljanja temelja ravnopravnosti spolova, vrijeme Drugog svjetskog rata, kada je masovno uključivanje žena u NOB-u pokrenulo „društvenu i kulturnu mijenu“¹³ tokom koje su „odstranjena reakcionarna shvatanja o manjoj vrijednosti žene“¹⁴, „(s)rušene patrijarhalne slike o pasivnoj ulozi žena i pokrenuta njihova emancipacija“¹⁵.

U borbi protiv fašizma i okova patrijarhata, žene 1940-tih „kao snažne akterke, bez obzira na klasu i etnonacionalnost, organizuju se, jurišaju na neprijatelja, rade i grade, te mijenjaju postojeće društvene odnose“¹⁶, transformišući ženu iz objekta u subjekat, iz pasivne posmatračice u ravnopravnu aktivistkinju. Kao borkinje, diverzantkinje, kurirke i ilegalke, doktorke i bolničarke, „išle su u borbu otvoreno, junački, muški, bez špekulacije i mešetarenja“¹⁷. Kao domaćice, preuzele su odgovornost za preživljavanje vlastite porodice, opskrbu vojske hranom i odjećom i brigu o izbjeglicama. Kao prosvjetne radnice, angažovale su se na opismenjavanju žena i djece.

Kruna ovog historijskog poduhvata bilo je osnivanje Antifašističkog fronta žena Jugoslavije, 06. decembra 1942. godine u Bosanskom Petrovcu, čije je djelovanje ozvaničeno 18 mjeseci nakon što su žene faktički preuzele različite aktivne uloge u NOB-u. Kao isključivo ženska organizacija, tokom rata „AFŽ Jugoslavije bio je borbeni i revolucionarni masovni politički organizacijski jedinicu, jedan od najčvršćih i najsigurnijih oslonaca Narodnog fronta i KPJ“¹⁸, a poslije

¹² Majstorović, Danijela: *Izgubljena revolucija: AFŽ između mita i zaborava*, Udruženje za kulturu i umjetnost Crvena, Sarajevo 2016, str. 97

¹³ Sklevicky, Lydia: *Konji, žene, ratovi*, Ženska infoteka, Zagreb 1996, str. 63

¹⁴ Ibid, str. 52

¹⁵ Čaušević, Jasmina: *Zabilježene - Žene i javni život BiH u 20. vijeku*, SOC i Fondacija Cure, Sarajevo 2014, str. 101

¹⁶ Majstorović, Danijela, op.cit., str. 109

¹⁷ Ibid, str. 97

¹⁸ Sklevicky, Lydia: *Organizirana djelatnost žena Hrvatske za vrijeme NOB-e 1941-1945*, Zagreb 1984, str. 98 pristupljeno 13.02.2021, <https://bit.ly/3sbjZyB>

rata nastavlja rad sa „tri važne emancipatorske uloge: mobilizacija žena radi obnove, opismenjavanje i prosvjećivanje žena”¹⁹.

2.1.1. Šta je nama naša borba dala?²⁰

„Prisustvo zapovednika Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske Josipa Broza Tita na Osnivačkoj konferenciji AFŽ-a, koju je on i inicirao, i ocene koje je dao o pokretu žena, bilo je veliko priznanje ženama Jugoslavije”²¹. U obraćanju delegatkinjama AFŽ-a, Tito se osvrnuo i na dvojnost cilja ove organizacije: „One se bore za nezavisnost svojih naroda, a to je sastavni dio borbe za njihovu ravnopravnost koju su našim ženama u granicama Jugoslavije osporavali, ne dajući im ni pravo glasa, ni pravo odlučivanja o pitanjima društvenog života”²².

No, kako je tom prilikom objasnila delegatkinja Mitra Mitrović, ravnopravnost je bila rezultat, a ne pokretač učešća žena: „Mi nismo u ovu borbu ušli sa kakvim zahtjevima za ravnopravnost. Nije tome, u tome trenutku bilo mjesta, niti je to bilo najvažnije, niti su se preko toga mogle pokrenuti žene u tolikom broju. A ravnopravnost je tu, brže nego što se dalo očekivati. Došla je, stekla se kako se jedino i može steći, kroz zajedničku borbu s narodom za slobodu”²³.

U Rezoluciji AFŽ-a uočava se da je priključivanje žena NOB-u bio ključni istorijski trenutak emancipacije žena i procesa dostizanja ravnopravnosti spolova, te je kao takav i prepoznat: „Stupajući aktivno u borbu za oslobođenje svoga naroda žene istovremeno dobivaju i potpunu ravnopravnost s muškarcem. U redovima narodnooslobodilačke vojske i na oslobođenoj teritoriji, žene su stekle potpunu ravnopravnost u vojsci, one zauzimaju sve političke i vojne funkcije prema zasluzi i sposobnosti; na oslobođenoj teritoriji dobine su pravo biranja i pravo da budu izabrane, te su postale članovi NOO-a i AVNOJ-a”²⁴.

Iz Rezolucije AFŽ-a 1942. godine princip ravnopravnosti ugrađen je i u Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije 1946. godine: „Žene su ravnopravne s muškarcima u svim

¹⁹ Pantelić, Ivana: *Partizanke kao građanke*, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2011, str. 56

²⁰ Naslov posuđen od projekta posvećenog ženskom antifašizmu u regionu Asocijacije za kulturu i umjetnost Crvena

²¹ Božinović, Neda: *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, Centar za ženske studije Beograd, 1995, str. 143

²² Kovačević, Dušanka: *Borbeni put žena Jugoslavije*, Leksikografski zavod Sveznanje, Beograd 1972, str. 25

²³ Sklevicky, Lydia, op.cit., str. 28

²⁴ Muzej žena Crne Gore: *Rezolucija AFŽ-a*, pristupljeno: 20.01.2021, <https://bit.ly/3AzU5rk>

područjima državnog, privrednog i društveno-političkog života. Za jednak rad žene imaju pravo na jednaku plaću kao i muškarci i uživaju posebnu zaštitu u radnom odnosu. Država naročito štiti interes majke i djeteta osnivanjem porodilišta, dječijih domova i obdaništa i pravo majke na plaćeni dopust prije i poslije porođaja”²⁵. Isti Ustav je propisao i opšte pravo glasa za sve punoljetne građane „bez razlike pola, narodnosti, rase, vjeroispovijesti, stupnja obrazovanosti i mesta stanovanja”²⁶.

„Društvene barijere nametnute patrijarhalnom tradicijom nisu nestale preko noći, ali su se promjene desile, a najviše su se odrazile na područje obrazovanja”²⁷, budući da je „jednako obrazovanje pretpostavka društvene ravnopravnosti”²⁸ i preduslov za konkurentnost na tržištu rada i ekonomsku nezavisnost. Stoga je „AFŽ veliki dio svoje aktivnosti upravio u tom smjeru, te možemo razlikovati nekoliko razina na kojima se ta zadaća ostvarivala. Elementarna razina obuhvaćala je analfabetske tečajeve i opće obrazovanje na koje se nadovezivalo političko obrazovanje - kao odgoj za politiku, dok je pisanje za žensku štampu i propagiranje njenog čitanja značilo poziv na stvaranje novog, aktivističkog identiteta”²⁹.

U literaturi okarakterisan kao „najznačajniji trenutak u historiji feminističkog pokreta u BiH, kada su žene po prvi, a mogli bismo reći, i posljednji put kreirale okvir i bazu za svoje djelovanje”³⁰, AFŽ je bio „organizacija kroz koju su žene artikulirale svoje potrebe i zahtjeve”³¹, organizacija „koja je skupila i kanalislala žensku energiju za unapređenje položaja žena u društvu i predstavljala svojevrsnu školu u kojoj su žene naučile da budu aktivne u javnom i političkom životu države”³². Prestankom djelovanja AFŽ-a „prestaje i emancipatorsko i ujedinjeno djelovanje žena na prostoru bivše SFRJ”³³, ali i u šest država nastalih njenom disolucijom, uključujući i BiH. Kao službeni razlog ukidanja AFŽ-a 1953. godine, nakon jedanaest godina djelovanja, navodi se „da je jačanjem demokracije i ženske ravnopravnosti u Jugoslaviji sazrio trenutak da zadaće te organizacije

²⁵ Arhiv Jugoslavije: Ustav FNRJ, pristupljeno: 17.03.2021, <https://bit.ly/3yFjy1F>

²⁶ Ibid

²⁷ Ibid, str. 101

²⁸ Ibid, str. 97

²⁹ Sklevicky, Lydia, op.cit., str. 30

³⁰ Vox feminae: *Partizanke – žene kojima ništa nije poklonjeno*, pristupljeno: 05.12.2020, <https://bit.ly/3k0zmX1>

³¹ Libela: *Više konja nego žena ili kako je AFŽ vraćen iz zaborava i što s ostalima*, pristupljeno: 05.12.2020, <https://bit.ly/3s7qTEU>

³² Čausević, Jasmina, op.cit., str. 106

³³ AFŽ Arhiv, pristupljeno: 01.12.2020, <https://bit.ly/3yCz8ew>

preuzme društvo u cjelini, Socijalistički savez radnog naroda i budući savez ženskih društava”³⁴. Na istom tragu, Rezolucija o formiranju Saveza ženskih društava naglašava da bi postojanje jedinstvene organizacije poput AFŽ-a „suviše izdvajalo žene iz zajedničkih napora u rešavanju društvenih problema, podržavalo pogrešno mišljenje o tome da je pitanje položaja žene nekakvo odvojeno žensko pitanje, a ne pitanje društvene zajednice i svih boraca za socijalizam”³⁵.

2.1.2. Ravnopravnost kao emancacijsko nasljeđe AFŽ-a Jugoslavije

„Ravnopravnost žena u našem društvu, što je jedna od tekovina naše borbe nije, dakle, nešto što je ženama poklonjeno već je stečeno u borbi u kojoj su žene ravnopravno učestvovale i podnijele ogromne žrtve”³⁶, istaknuo je Tito u jednom od svojih nastupa. I doista, žene su se aktivno borile za sva prava koja su dobile u bivšoj državi, a „AFŽ je bila organizacija kroz koju su one artikulirale svoje potrebe i zahtjeve”³⁷ i koja je „nedvojbeno imala veliki uticaj na modernizacijsku promjenu za koju su se žene borile i izborile”³⁸.

Izbore su i u nasljeđe budućim generacijama žena ostavile ravnopravnost u svim oblastima života odnosno radnička, socijalna i politička prava, svijest o vrijednosti i snazi žena, ali i „borbu i pouku kako nitko nikada nikomu ništa ne poklanja”³⁹.

2.2. Žene 90-tih godina prošloga vijeka

Borbena prošlost žena Jugoslavije i postignuća u oblasti ravnopravnosti spolova trebali su biti ogroman emancipatorni zalog i za žene današnjice. No, čini se da su tekovine AFŽ-a zaboravljene smjenom socijalističkog etnonacionalističkim uređenjem početkom 1990-tih. „Uzorna se žena u tom periodu, dakle, ‘apstrahirana’ od zahtjeva koje je pred nju postavila ‘nova demokracija’ i ‘oslobođena’ socijalističkih mitova o ravnopravnoj suputnici ‘novog čovjeka’ vratila

³⁴ Antifašistički vjesnik: *Osnovan AFŽ*, pristupljeno: 01.12.2020, <https://bit.ly/3iDzwUM>

³⁵ Božinović, Neda, op.cit., str. 169

³⁶ Kovačević, Dušanka, op.cit., str. 2

³⁷ Libela, op.cit.

³⁸ Majstorović, Danijela, op.cit., str. 85

³⁹ Vox feminae, op.cit.

predrevolucionarnim idealima”⁴⁰. Ravnopravnost spolova je „stigmatizirana kao zahtjev socijalizma, odbačena kao suprotna prirodnom i tradicionalnom poretku, ali nije zamijenjena idejom koja bi svejedno bila osjetljivija prema ženama”⁴¹. Rat je naprsto otvorio put oživljavanju nacionalizma, patrijarhata i religije. Taj „obnovljeni naglasak na tradicionalnim vrijednostima, obiteljskom životu i vjeri dovodi do procesa retraditionalizacije”⁴² i redomestifikacije uloge žene, koji, uz izostanak organizovanog otpora žena i prečutnu saglasnost te „užasavajuće posljedice rata, isključuju i izoliraju bh. žene na mnogobrojne djelotvorne načine”⁴³.

2.2.1. Žena, majka, domaćica

Proces izoliranja bh. žena u javnoj sferi počinje „pobjedom etnonacionalističkih partija na prvim višestranačkim izborima u svim republikama bivše SFRJ 1990. godine, kada broj žena u vlasti znatno opada. Žene su tada u Skupštini BiH zauzele 2,92% mesta, što je bio najmanji zabilježeni omjer u najvišim tijelima vlasti još od 1946. godine”⁴⁴. Stanje se nije značajno promijenilo ni nakon prvih poslijeratnih izbora u BiH 1996. godine - ponovna pobjeda etnonacionalističkih stranaka i zastupljenost žena na nivou statističke greške – „na nivou zakonodavne vlasti BiH 2,38%, FBiH 5%, a RS 1,89%”⁴⁵. To ne čudi budući da je „uspon etnonacionalizma rastao uporedno s mizoginijom”⁴⁶.

Etnocionalističke stranke „pod snažnim su utjecajem konzervativnog shvatanja religije, koja zagovara patrijarhalne vrijednosti prema kojima je žena najpoželjnija u potčinjenoj i pasivnoj ulozi domaćice i majke. Takav narativ se preslikava i na unutarnje uređenje stranke te na alokaciju pozicija moći”⁴⁷. „U svjetlu sveprisutnog etničkog identiteta, čiji je direktni baštinik bh. muškarac, nesumnjivo da i bh. žena (ukoliko se govori o figuri koja je reprezent datih političkih opcija) preuzima, nadograđuje i upotpunjava taj identitet, potvrđujući uzuse na kojima se gradi

⁴⁰ Jambrešić-Kirin, Renata i Senjković, Reana: *Preispisivanje povijesti žena u Drugom svjetskom ratu*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb 2005, str. 120

⁴¹ Antić-Gaber, Milica: *Ženske na robovih politike*, Ljubljana 2011, str. 151

⁴² Mićanović-Šikić Lynette: *Skriveni životi: Prilog antropologiji ruralnih žena*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 2012, str. 67

⁴³ Carlman, Åsa: *Prepreke učešću žena u mirovnim procesima*, Kvinna till Kvinna Foundation, str. 10

⁴⁴ Čaušević, Jasmina, op.cit., str. 217

⁴⁵ Ibid

⁴⁶ Ibid, str. 181

⁴⁷ TI BiH: *Akademija političkog osnaživanja žena*, Banja Luka 2017, pristupljeno 13.03.2021, <https://bit.ly/37ATxES>

kolektivna politička opcija”⁴⁸. Za cijeli niz žena koje zauzimaju važne pozicije, problem je što nisu tu kao žene, nego kao Hrvatice, Srpske ili Bošnjakinje, kaže bivši predsjednik Političkog savjeta Građanskog saveza Emir Suljagić. „Mogle bi i ponešto da kažu. Gdje je ta ženska agenda u politici koju one zagovaraju? Ja nikada nisam čuo da Borjana Krišto govori o pravima žena, ili Lidija Bradara. Jeste li čuli Semihu Borovac, koja je ministrica ljudskih prava, da govori o pravima žena? Kada ste čuli Dušanku Majkić ili Milicu Marković da vode žensku politiku? Borjana Krišto samo priča o pravima Hrvata, čak ne o pravima Hrvatica, nego Hrvata, tako i Milica o Srbima, ne o Srpskim, dakle neka izaberu šta su”, zaključuje Suljagić.⁴⁹ Ili, kako kaže direktorica Akademije za žene BiH i bivša državna parlamentarka DF-a Maja Gasal-Vražalica, „žene su postale čuvarice konzervativizma i patrijarhata”⁵⁰, bez jasne granice između žena članica stranaka ljevice, centra ili desnice.

U jakoj konkurenciji, izdvaja se istup bivše zastupnice SBiH u Parlamentu FBiH Amile Alikadić-Husović o razlozima odbijanja članstva u entitetskoj parlamentarnoj Komisiji za ravnopravnost spolova: „Izašla sam pred govornicom i rekla da tamo neću da budem, te da mi nismo ni biološki, ni fizički, ni pred Allahom dž.š. isti. Obaveze su naše različite. Muž je obavezan da vodi računa o ženi, a žena o kući i najčešće o odgoju djece. Tu se treba samo vratiti korijenima islama. Tu je osnov, fundament. Niko mi ne može zabraniti da se vratim svojim temeljnim vrijednostima. Doduše, ja sam, el-hamdu lillah, uvijek držala se toga. No, pozivam žene da se vrate tim temeljima. A, to je da se udaju za muslimane, da žive islamski brak, da odgajaju svoju djecu. To je to. Emancipacija ne treba Bošnjakinjama, emancipacija treba zapadnjacima”⁵¹. Za Sanju Vulić iz SNSD-a Bog nije Allah dž.š., već predsjednik njene stranke⁵², dok Elzina Pirić iz PDA tumači rođenje predsjednika njene stranke kao Božji dar.⁵³ Ani Babić iz SBB BiH predsjednik stranke je njen politički uzor⁵⁴. Pojedine svojim javnim nastupima ohrabruju premisu da je žena ta koja mora uravnotežiti karijeru i porodicu, postavljanjem porodice na prvo mjesto pa tako za Lidiju Korać iz SDP BiH „žena ne može biti kompletna

⁴⁸ Sic.ba: *Traganje za ženom izgubljenom u bh. izbornim procesima*, pristupljeno: 20.05.2021, <https://bit.ly/37AYFsB>

⁴⁹ Source.ba: *One nisu tu kao žene nego kao Hrvatice, Srpske i Bošnjakinje*, pristupljeno: 02.06.2021, <https://bit.ly/3LOGU1r>

⁵⁰ Aladuz, Dženan: *Ženska strana politike sa muškim licem*, Fondacija Infohouse, Sarajevo 2020, str. 25

⁵¹ Sic.ba, op.cit.

⁵² RTV BN: *Sanja Vulić – Milorad Dodik je za mene Bog*, pristupljeno: 20.05.2021, <https://bit.ly/2VLj9MX>

⁵³ Klix: *Elzina Pirić u zanosu: Sunce je usijalo u Banovićima kad je Mevla rodila Mirsada Kukića*, pristupljeno: 20.05.2021, <https://bit.ly/3fTldtk>

⁵⁴ N1 Info: *Ana Babić za N1 – na čiju inicijativu sam ušla u politiku*, pristupljeno: 20.05.2021, <https://bit.ly/3AAsc1Z>

ukoliko nije stvorila obitelj – to je neuspjeh”⁵⁵ dok prema mišljenju Kenele Zuko iz SDA BiH „žena nikada ne smije izgubiti svoju osnovnu ulogu, a to je da bude supruga, majka”⁵⁶. Da su „ostvarene“ majke x-djece napisale su i kandidatkinje SDP Banja Luka na promotivnom letku⁵⁷ među svojim ostalim kvalifikacijama za vijećnička mjesta.

I dok pojedine političarke „(p)održavaju patrijarhalne vrijednosti, druge se suzdržavaju od zagovaranja ženskih prava, jer ih na kraju zbog toga vlastita stranka marginalizira”⁵⁸ odnosno „mnoge još drže svoje pozicije, kako bi produžile svoj radni vijek, a rad i zalaganje za kolektivno dobro ostavlјaju valjda novim generacijama, bez da su im prethodno utabale put kojim te nove generacije tek trebaju da hode”⁵⁹.

Različite uloge koje su žene 1990-tih preuzele u ratnim dejstvima i u javnoj i u privatnoj sferi prosto su zanemarene. „Rat u devedesetim godinama je doveo do jedne retradicionalizacije društva i repozicioniranja žena. Pozicija žena nije zamišljena da ona bude liderka i osoba koja donosi odluke o društveno-političkom životu. Žene su smještene u poziciju majke i domaćice. Ako nije takva, onda je to pozicija žene koja brine o porodici, možda sa strane još radi. Zbog tog patrijarhalnog temelja, na kojem se zasniva naše društvo, mi još nismo prihvatali da žene trebaju biti ravnopravne u društvu”⁶⁰. I doista, za razliku od narativa koji ženu 1940-tih predstavlja kao heroinu, aktivisticu, ratnicu i borkinju, „koja aktivno učestvuje u ratu, obrazuje se i ulazi u svijet rada”⁶¹ i čija se „uloga poslije rata slavila i obilježavala”⁶² žene 1990-tih se češće spominju kao žrtve rata odnosno kao „majke poginulih boraca ili žrtve nasilja”⁶³ ili „žene silovane, žene pokrivene maramom, ruralne žene, žene koja na groblju oplakuje svoje mrtve i sl”⁶⁴ a rjeđe kao „vojnikinje i organizatorice civilne odbrane, kao doktorice i bolničarke, kao novinarke i nastavnice, kao mirotvorke i humanitarke”⁶⁵.

---

⁵⁵ Sic.ba, op.cit.

⁵⁶ TRT: *Kenela Zuko: Žene u BiH trebaju biti mnogo više aktivne u politici i društvu*, pristupljeno: 20.05.2021, <https://bit.ly/3CCYfAp>

⁵⁷ Istinomjer: *Prezime, bračni status, fizički izgled i majčinstvo kao politička (dis)kvalifikacija*, pristupljeno: 22.05.2021, <https://bit.ly/3IShUpT>

⁵⁸ Carlman, Åsa, op.cit., str. 7

⁵⁹ Source.ba, op.cit.

⁶⁰ Radio Slobodna Evropa: *Majka i domaćica, nikako liderica*, pristupljeno: 02.06.2021, <https://bit.ly/2XiLrPx>

⁶¹ Majstorović, Danijela, op.cit., str. 84

⁶² Čaušević, Jasmina, op.cit., str. 181

⁶³ Ibid, str. 228

⁶⁴ Popov-Mominović, Zlatiborka: *Ženski pokret u postdejtonskoj BiH: inicijative, dometi i kontroverze*, 2013, str. 191

⁶⁵ Čaušević, Jasmina, op.cit., str. 189

2.2.2. NVOizacija rodnih pitanja

Nekadašnju ulogu AFŽ-a u političkoj edukaciji žena predominantno su preuzele organizacije civilnog društva. One su „igrale važnu ulogu u samom postizanju interesovanja žena za politička pitanja – informirajući ih o rodnim pitanjima, učeći ih o tome kako se baviti politikom i zahtijevati svoj prostor unutar političkih partija i drugih političkih struktura”⁶⁶. „Žene se angažmanu u civilnom društvu okreću i usled prepreka sa kojima se susreću u zvaničnim političkim institucijama, koje su nedovoljno otvorene prema ženama”⁶⁷. No, i taj angažman je „ograničenog dometa usled nvoizacije civilnog društva i ženskog pokreta odnosno cepanja pokreta na veliki broj NVO koje deluju konkurentski, nadmećući se za pažnju javnosti i donatora”⁶⁸.

Na taj način, „stvorena je klasa profesionalki, žena koje to rade za pare, a međunarodna zajednica se nije osvrnula na jugoslovenski feminizam, te je u procesu demokratizacije društva i uvođenja rodne osviještenosti potpuno zanemarila ono što je ovdje postojalo”⁶⁹. Činjenica da se „organizacije civilnog društva bave onim temama i problemima kojima bi se trebala baviti formalna politika”⁷⁰, doprinijela je da se diskusija o ravnopravnosti spolova izmjesti iz institucija i dugi niz godina vodi van njih, što je i rezultiralo velikim kašnjenjem u postizanju napretka.

2.2.3. Idemo li naprijed ili tapkamo u mjestu?

„Mi se za naša prava ne borimo na način na koji je to potrebno – institucionalno. I ne borimo se tako da se ekipiramo, ujedinimo i imamo zajedničku platformu s koje možemo postići rezultat”, objašnjava bivša državna parlamentarka SBB BiH i dopredsjedavajuća Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine BiH Ismeta Dervoza.⁷¹ „Nikada nam niko neće ništa dati. Nema poklona. Za sve se treba izboriti. Žene to moraju naučiti, neće im dati”⁷², poručuje njena koleginica iz SNSD-a Dušanka Majkić.

---

⁶⁶ Carlman, Åsa, op.cit., str. 7

⁶⁷ Popov-Mominović, Zlatiborka, op.cit., str. 282

⁶⁸ Ibid, str. 206

⁶⁹ Ženska mreža: *Feminizam iznova i iznova*, pristupljeno: 15.05.2021, <https://bit.ly/37zCWBu>

⁷⁰ Ibid

⁷¹ SOC: *Diskriminacija počinje u strankama*, pristupljeno 11.12.2020, <https://bit.ly/2WgxNfA>

⁷² BHRT: *Kakav je položaj žena u politici*, pristupljeno: 15.11.2020, <https://bit.ly/3jIATk3>

I upravo su to pouke iz primjera žena 1940-tih koje su praktičnim primjerom pokazale i dokazale da se marginalizirane grupe u pravilu moraju same izboriti za svoja prava. Kad žene u BiH odluče da to doista i žele, imaju smjernice za put naprijed.

2.3. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH

Ravnopravnost spolova u BiH uređuje, promoviše i štiti Zakon o ravnopravnosti spolova⁷³, koji garantuje jednakе mogućnosti svim građanima, u javnoj i u privatnoj sferi, i spriječava direktnu i indirektnu diskriminaciju po osnovu spola. Tako se kroz 33 člana ovog Zakona zabranjuje nasilje po osnovu spola, garantuje ravnopravnost u procesu zapošljavanja i jednako pravo na obrazovanje, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, pristup medijima, sportskom i kulturnom životu.

BiH je ovaj Zakon usvojila među prvima u regiji Zapadnog Balkana, već 2003. godine,⁷⁴ i on u svim aspektima prati odredbe UN Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, koji je na snazi od 1993. godine.⁷⁵ Budući da ovaj istraživački rad akcentira ravnopravnost spolova u javnoj sferi, u nastavku osvrt na prava i obaveze koje je zakonodavac predviđao u tom pogledu za relevantne aktere.

2.3.1. Uvodjenje kvote od 40% ravnopravnosti u izvršnoj vlasti

Izmjenama ZoRS-a iz 2009. godine, a na osnovu standarda uspostavljenog Preporukom Vijeća Evrope⁷⁶, definisan je najniži prag za ravnopravnu zastupljenost spolova od najmanje 40%, i odstupanje od ovog stava smatra se diskriminacijom po osnovu spola. Preciznije, član 20. glasi:

(1) Državna tijela na svim nivoima organizacije vlasti, i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravne osobe s javnim ovlaštenjima, pravne osobe koje su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim

---

⁷³ Tekst ZoRS-a se nalazi u prilogu ovog rada

⁷⁴ EU monitoring: *Narandžasti izvještaj 2016: Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u BiH*, pristupljeno: 27.11.2021, <https://bit.ly/2VINkEO>

⁷⁵ Izvještaj o primjeni Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena u BiH, pristupljeno: 27.11.2021, <https://bit.ly/3AvIZ6I>

⁷⁶ Council of Europe: *Balanced participation of women and men in political and public decision-making*, pristupljeno: 11.11.2020, <https://bit.ly/3xCyoVx>

radom javni organ vrši kontrolu - osigurat će i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju. Ova obaveza postoji i za sve ovlaštene predлагаče prilikom izbora predstavnika i delegacija u međunarodnim organizacijama i tijelima.

(2) Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40% u tijelima iz stava (1) ovog člana.

(3) Diskriminacijom na osnovi spola smatra se situacija kada ne postoji ravnopravna zastupljenost prema stavu (2) ovog člana.

Dodatno, ZoRS-a propisuje obavezu usklađivanja svih relevantnih zakona najkasnije u roku od šest mjeseci,⁷⁷ ali ne propisuje sankcije u slučaju neprovođenja ove odredbe.

2.3.2. Jedan zakon, desetine institucija, stotine službenika/ca

Nadzor nad primjenom ZoRS-a u BiH povjeren je Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH,⁷⁸ a praćenje njegove primjene Agenciji za ravnopravnost spolova BiH, koja je i osnovana ovim Zakonom 2003. godine. Za praćenje primjene na entitetskim nivoima zaduženi su Gender centri FBiH i RS, osnovani 2000. odnosno 2001. godine, respektivno.⁷⁹ Pored ovih institucija, na različitim nivoima izvršne vlasti u BiH, djeluju i odbori za ravnopravnost spolova uspostavljeni u kantonima, te komisije pri kabinetima načelnika općina.

U zakonodavnoj vlasti, na nivou BiH djeluje Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne Skupštine BiH, a na entitetskim Odbor jednakih mogućnosti Narodne Skupštine Republike Srpske te Komisije za ravnopravnost spolova Doma naroda i Zastupničkog doma Parlamenta FBiH. Komisije su osnovane i pri kantonalnim skupštinama u FBiH, kao i općinskim vijećima/skupštinama općina u cijeloj državi. Svi institucionalni mehanizmi imaju precizno definiran mandat, što ukazuje na opredijeljenost vlasti ka postizanju ravnopravnosti spolova i uključivanju gender pitanja u sve oblasti društvenog života⁸⁰.

---

⁷⁷ ZoRS, član 32

⁷⁸ Ibid, član 25

⁷⁹ Ibid, član 27

⁸⁰ ARS BiH: *Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova*, pristupljeno: 01.12.2020, <https://bit.ly/3yEqCfa>

2.3.3. Neuspjeli pokušaj postizanja 40% ravnopravnosti na državnom nivou

Da je opredijeljenost deklarativna svjedoči neuspjeli pokušaj usaglašavanja zakonodavstva na državnom nivou, Zakona o Vijeću ministara BiH, sa ZoRS-om, kao i činjenica da je to bio prvi i jedini u periodu od devet godina. Inicijativu je pokrenuo Sarajevski otvoreni centar, nevladina organizacija koja zagovara puno poštivanje ljudskih prava i društvenu inkluziju LGBTI osoba i žena. Prijedlog SOC-a je 30. decembra 2015. godine u parlamentarnu proceduru uputila ARS BiH u saradnji s Komisijom za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine BiH.⁸¹ U praksi, izmjene su predviđale da će biti osporeno imenovanje Vijeća ministara BiH u čijem sazivu žene ne budu zastupljene sa najmanje 40%. „U suprotnom postoji diskriminacija po osnovu spola,” istaknuo je predsjedavajući Komisije Mirsad Isaković u obraćanju državnim parlamentarcima pri predstavljanju Prijedloga⁸².

Po usvajanju na državnom nivou, „aktivnosti oko ovog pitanja bit će nastavljene i na nižim nivoima kako bi sve vlade ubuduće imale barem 40% ministrica,” naglasila je, tom prilikom, direktorica ARS-a BiH Samra Hadžiabdić-Filipović.⁸³ U pismu podrške organizacija civilnog društva u BiH ovoj inicijativi stoji kako bi „neusvajanje pokazalo da država sama krši i ruši svoje zakone, ali i nastavak prakse grubog kršenja ljudskih prava žena”⁸⁴. Podršku je uputio i Forum žena SDP BiH, naglašavajući da je „sramotno da BiH ne primjenjuje sopstvene zakone”⁸⁵.

Izmjene zakona su trebale stupiti na snagu nakon Općih izbora 2018. godine, kako bi političke stranke imale dovoljno vremena da se pripreme za njihovu primjenu. No, Prijedlog izmjena odbijen je u drugom čitanju Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH u maju 2016. godine. O razlozima neusvajanja ministar za ljudska prava i izbjeglice BiH Miloš Lučić ističe da nije bilo političke volje: „Za usvajanje Zakona je glasalo 11 poslanika, protiv 15 i 11 je bilo suzdržanih. Prijedlog Zakona nije usvojen, jer nije bilo opšte većine, što znači da nije bilo političke volje za usvajanje istog. Prema određenim mišljenjima, smatralo se da Prijedlog zakona sadrži formulaciju koja je mogla potencijalno dovesti do blokade uspostave Vijeća ministara u poprilično

---

⁸¹ SOC: *Koraci ka ravnopravnoj političkoj participaciji žena i muškaraca*, pristupljeno: 01.12.2020, <https://bit.ly/3fTNbF9>

⁸² PD PSBiH: Neautorizirani transkript 30. sjednice, pristupljeno: 01.12.2020, <https://bit.ly/3sfzmWM>

⁸³ ARS BiH: *Prijedlog promjena zakona o Vijeću ministara BiH*, pristupljeno: 01.12.2020, <https://bit.ly/3JzSs5>

⁸⁴ SOC: *Pismo podrške organizacija civilnog društva*, pristupljeno: 01.12.2020, <https://bit.ly/3fTNbF9>

⁸⁵ SDP: *Forum žena uputio podršku Prijedlogu zakona o izmenama i dopunama Zakona o Vijeću ministara BiH*, pristupljeno: 05.01.2021, <https://bit.ly/3s9vG8E>

složenom bh kontekstu”⁸⁶. Iz SOC-a su naglasili da su ovim činom „stranke poslale jasnu poruku da politika nije mjesto ravnopravnosti, nego je politika mizogina i patrijarhalna igra moći”⁸⁷.

Na najavu Hadžiabdić-Filipović⁸⁸ da će ARS BiH ponovo pokrenuti ovo pitanje, ministar Lučić objašnjava: „Agencija je u saradnji sa SOC-om pripremila promijenjenu inicijativu za Izmjene i dopune Zakona o Vijeću ministara BiH, koja sadrži ‘blažu formulaciju’. Međutim, još nije bilo prilike za upućivanje iste u proceduru usvajanja. U narednom periodu, imamo namjeru ponovo pokrenuti ovu inicijativu i uz podršku Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti polova Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH”⁸⁹.

Iz Gender centra RS su, u pripremi ovog rada, pojasnili da nije bilo prilike da se pokrene procedura usaglašavanja. „Naime, važeći Zakon o Vladi RS, donešen je 2008. godine i primjenjuje se u kontinuitetu bez izmjena i dopuna. Zakon o izmjenama i dopunama ZoRS-a u BiH, kojim je uvedena kvota od 40% manje zastupljenog pola, donešen je 2009. godine. Obzirom da do sada nisu predlagane izmjene i dopune Zakona o Vladi, Gender centar RS nije imao priliku da postupa u smislu člana 17. stav 1, tč. 9 Poslovnika o radu Vlade RS”⁹⁰. Na upit da li je ikada pokrenuta procedura usaglašavanja na nivou Vlade FBiH, iz Ministarstva pravde ovog entiteta nisu odgovorili usprkos pozivanju na Zakon o slobodi pristupa informacijama FBiH. No, iz Gender centra FBiH su pojasnili da „ova institucija nikada nije pokrenula proceduru usaglašavanja, ali su zajedno sa kolegama/cama iz RS pružili stručnu podršku SOC-u u razvoju ove inicijative”⁹¹.

Neuspješan je bio i pokušaj u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH iz 2012. godine da se ne odobri sastav Vijeća ministara BiH koji je tom tijelu dostavljen na potvrđivanje bez zakonski propisane zastupljenosti žena. Neuspjehu ove inicijative doprinijele su i parlamentarke, koje su glasale za nastavak podzastupljenosti i diskriminacije žena.

U zaključku, usprkos dugogodišnjem postojanju različitih institucionalnih mehanizama na svim nivoima vlasti, stotinama državnih službenika/ca i zvaničnika/ca plaćenih javnim novcem, i jednako dugotrajnom angažmanu međunarodnih organizacija i nevladinog sektora u oblasti rodne

⁸⁶ Odgovor ministra za ljudska prava i izbjeglice BiH Miloša Lučića autorici rada 12.11.2020.

⁸⁷ SOC: *Prihvatimo, političke stranke su mizogine*, pristupljeno: 03.12.2021, <https://bit.ly/2VN0gJJ>

⁸⁸ ARS BiH: *Ponovo ćemo pokušati izmijeniti Zakon o VM BiH*, pristupljeno: 03.12.2021, <https://bit.ly/3CNv65I>

⁸⁹ Lučić, op.cit.

⁹⁰ Odgovor iz Gender centra Republike Srpske autorici rada 01.06.2021.

⁹¹ Odgovor službenice za informisanje Gender centra FBiH Šunjić autorici rada 16.11.2020.

ravnopravnosti, učinak *opredijeljenosti vlasti* još nije vidljiv kad je riječ o zastupljenosti žena u izvršnoj vlasti ili političkim strankama. Naime, usklađivanje zakonodavstva ni na jednom nivou izvršne vlasti niti u većini političkih stranaka nije izvršeno do kraja 2018. godine, odnosno 15 godina nakon usvajanja ZoRS-a u BiH i devet godina od uvođenja kvote. Jedini zabilježeni pokušaj usklađivanja zakonodavstva inicirala je nevladina organizacija, no bezuspješno zahvaljujući, između ostalih, i glasovima parlamentarki. Budući da se kvalitetna zakonska rješenja sa papira nisu prenijela u praksu i, dalje, u konkretnе aktivnosti, *opredijeljenost vlasti* ka postizanju ravnopravnosti spolova i uključivanju gender pitanja u javnu sferu, nažalost, ostaje više deklarativna, nego suštinska. Odgovornost za to snose političke stranke u svojoj dvostrukoj ulozi – kao interesne političke organizacije i kao dio vlasti.

2.4. Afirmativne mjere u zakonodavnoj vlasti u BiH

Kako bi se političke stranke podstaknule da promovišu kandidatkinje za zastupničke klupe i posljedično poveća broj žena u zakonodavnoj vlasti, u BiH je na snazi set afirmativnih mjer. Jedna od njih, kao dio Zakona o finansiranju političkih stranaka BiH, propisuje alokaciju 10% dodatnih budžetskih sredstava političkim strankama srazmjerno broju mandata manje zastupljenog spola.⁹² Druga afirmativna mjeru je sistem zakonodavnih kvota, kao dio Izbornog zakona BiH. Poznatiji kao gender kvota, ovaj sistem ima za cilj ubrzati postizanje rodno izbalansiranog političkog učešća i zastupljenosti uspostavom definiranih omjera ili broja pozicija koje moraju biti alocirane ženama i/ili muškarcima u skladu s određenim kriterijima ili pravilima.⁹³ U BiH, političke stranke su u obavezi da na kandidatske liste uključe 40% žena, a kako bi preduprijedio da se imena kandidatkinja pozicioniraju na dno listi, zakonodavac je intervenisao i kad je riječ o redoslijedu: od prvo dvoje kandidata jedno je predstavnik/ca manje zastupljenog spola, među prvih pet najmanje dvoje, itd.

Ovim sistemom se želi povećati ponuda stručnih i politički iskusnih žena, koje bi kroz kvote na kandidatskim listama i iskustvo koje steknu u zakonodavnim tijelima, trebale povećati svoje šanse za imenovanje u izvršnu vlast.⁹⁴

⁹² Zakon o finansiranju političkih stranaka, član 7, stav (3), pristupljeno: 21.04.2021, <https://bit.ly/3fRGUJ>

⁹³ European Institute for Gender Equality: *Gender quotas*, pristupljeno: 03.12.2021, <https://bit.ly/3xGgzoq>

⁹⁴ Kadribašić, Adnan: *Zašto nema žena u vladama?*, SOC, Sarajevo 2017, str. 8

2.4.1. Vrste gender kvota

Od 90-tih godina prošloga vijeka, gender kvote su prepoznate kao najefektivniji mehanizam za povećanje političkog učešća žena. Prema podacima Međunarodnog instituta za demokratiju i izbornu pomoć, trenutno ih koristi 127 država svijeta.⁹⁵

Sistem zakonodavnih kvota, koji je na snazi u BiH, pojavljuju se u političkoj praksi 1990-tih godina. U Evropi su, u suštini, nepopularne izuzev na Balkanu,⁹⁶ ali određenu formu ovog sistema usvojile su Francuska i Belgija, gdje se naziva paritet, a u Švedskoj ziper sistem.

Izborni sistemi, općenito, prepoznaju i dvije dodatne vrste kvota:

- *Stranački sistem kvota* koji odluku o kvoti zastupljenosti žena, te kako će sistem biti dizajniran i implementiran prepušta političkoj stranci. Ovaj sistem, koji se pojavio 1970-tih godina, prevladava u državama Zapadne Evrope.
- *Sistem rezervisanih pozicija* u parlamentima za žene, koje umjesto da budu izabrane bivaju imenovane. Uveden je 30-tih godina prošlog vijeka, reafirmisan nakon 2000-tih, a prevladava u mnogim dijelovima svijeta, posebno u državama Afrike i Bliskog Istoka.⁹⁷

2.4.2. 40% ravnopravnosti na kandidatskim listama

U BiH je gender kvota na kandidatskim listama od 30% prvi put primijenjena na Općim izborima 1998. godine, u skladu s Pravilima i propisima Privremene izborne komisije OSCE-a.⁹⁸ U refleksiji na početke borbe civilnog društva za uvođenje gender kvota u izborni sistem, predsjednica NVO Udružene žene BiH iz Banja Luke Nada Golubović naglašava da je to „bila inicijativa nevladinih organizacija i žena koje su tada bile aktivne i koje je podržao i OSCE i prvo pravo djelovanje žena u političkom smislu“⁹⁹.

---

⁹⁵ IDEA: *Gender quotas database*, pristupljeno: 06.02.2021, <https://bit.ly/3iIgD33>

⁹⁶ Mršević, Zorica: *Izborni sistem kvota*, Centar za društvena istraživanja, Beograd 2007, str. 19

⁹⁷ Crocker P., Adriana: *Jumping on the Bandwagon: Origins and Effects of Gender Quotas Worldwide*, pristupljeno: 15.11.2020, <https://bit.ly/2VF1038>

⁹⁸ PIK je djelovala u okviru Misije OSCE-a u BiH zadužene za provedbu izbora u BiH

⁹⁹ Aganović Arijana, Miftari Edita, Veličković Marina, op.cit., str. 43

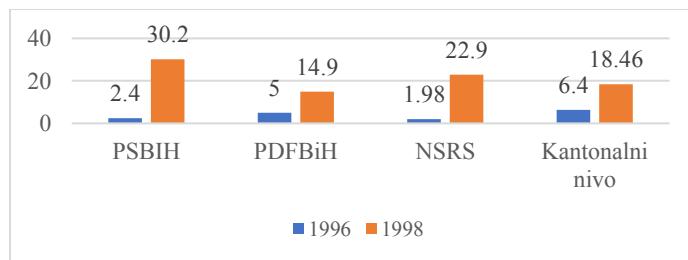
Kvota od 30% povećana je na 40% po usaglašavanju Izbornog zakona BiH sa ZoRS-om 2013. godine, sa gotovo četiri godine zakašnjenja¹⁰⁰ i prvi put primijenjena naredne godine, na Opštim izborima. Budući da je sankcija za nepoštivanje ovog propisa nemogućnost učešća na izborima, političke stranke ga striktno poštaju.

2.4.3. Argumenti „Za“ i „Protiv“ gender kvota u BiH

U javnim debatama o učešću žena u politici kontinuirano se nameće pitanje da li su gender kvote dobar način za ostvarivanje prava žena u političkom životu, „budući da na njihovu uspješnost utiču brojni faktori, uključujući prirodu političkog i tip izbornog sistema, tip kvote koja je usvojena, kulturološke stavove o ulozi žene u društvu i prirodu same parlamentarne sredine“¹⁰¹.

„Oponenti kvota ih vide kao distorciju demokratskog procesa, nepotrebne i diskriminatorne mjere, koje služe kako bi se potkopao legitimitet žena ili ‘stavio plafon’ na političko učešće žena. Zagovornici kvota ističu da su ovakve intervencije neophodne zato što institucionalna i rodna pristranost nastavlja da postoji i nameće stvarne barijere ženama u izbornom procesu“¹⁰² te je to „mjera kojom se promovira ženska participacija i ostvaruje veća zastupljenost žena“¹⁰³, i „oprobani način da se osigura učešće žena u političkom nadmetanju“¹⁰⁴.

Neosporno je da je primjena gender kvote na Opštim izborima u BiH 1998. godine dovila do povećanja procenta žena u zakonodavnim klupama u odnosu na izbore 1996. godine, kako slijedi:

Grafikon br. 1: Procentualni prikaz učešća žena u parlamentima u BiH 1998 vs 1996¹⁰⁵

¹⁰⁰ Usvojen u PD PSBiH 22.11.2012. godine, a u DN PSBiH 26.02.2013. godine

¹⁰¹ Parliament of Australia: *Electoral quotas for women: an international overview*, pristupljeno: 20.11.2021, <https://bit.ly/3iyhSSa>

¹⁰² Ibid

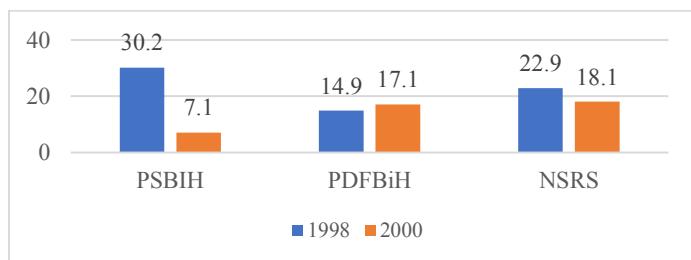
¹⁰³ Antić-Gaber, Milica, op.cit., str. 153

¹⁰⁴ Suljić-Čauš, Delila: *World caf : Gender kvota u BiH*, Friedrich-Ebert-Stiftung, str. 18

¹⁰⁵ Kadribašić, Adnan, et-al: *Polazna studija o barijerama političkom učešću žena u BiH*, Sarajevo 2020, str. 21

Važno je napomenuti da se glasalo za zatvorene kandidatske liste.

Uvođenje otvorenih kandidatskih listi na Opštim izborima 2000. godine označava promjenu u načina glasanja u BiH i pruža uvid u imena kandidata/kinja. Rezultati izbora održanih te godine pokazuju značajno smanjenje postotka izabralih žena na nivou BiH, blago smanjenje u RS te blagi rast na nivou FBiH.

Grafikon br. 2: Procentualni prikaz učešća žena u parlamentima u BiH 2000 vs 1998¹⁰⁶

Za smanjen procenat izabralih žena 2000. godine, određene političarke i aktivistice krive otvorene liste. Stoga se u BiH, osim svrshodnosti gender kvota, diskutuje i o tome da li su efikasnije na otvorenim ili zatvorenim kandidatskim listama.

Prema nalazima Pilot STAR istraživanja iz 2002. godine smatra se „da je model otvorenih lista nepovoljan za žene i manjine. Politička teorija kaže da se glasači kod glasanja na otvorenim listama često vode tradicionalnim ili provjerenim vrijednostima. To pogoduje izboru muškaraca i predstavnika većinskog dijela populacije bez obzira da li je kao kriterij za većinu uzeta rasa, etnicitet, religija, jezik, spol, socijalna pozicija ili nešto drugo”¹⁰⁷.

Protiv otvorenih listi, ali za gender kvotu, dugogodišnja prominentna članica SDP BiH Besima Borić smatra da „otvorene liste idu u korist popularnijim i bolje poznatim kandidatima, koji su obično muškarci, kao i da su žene propustile prepoznati da je njihovo uvođenje zapravo mehanizam uveden da bi se smanjio broj izabralih žena“¹⁰⁸. Da su otvorene liste polučile negativne posljedice stav je i Golubovićke: „s otvorenim listama je došao protuudarac od

¹⁰⁶ Ibid

¹⁰⁷ Sic.ba, op.cit.

¹⁰⁸ Aganović Arijana, Miftari Edita, Veličković Marina, op.cit., str. 50

muškaraca, koji su radili samo svoje kampanje, koji su žene koristili za pripremanje sendviča, dok su se oni pojavljivali u javnom prostoru”¹⁰⁹.

Iako u načelu zagovornica otvorenih listi, aktivistica i stručnjakinja u oblasti ženskih ljudskih prava Klelija Balta priznaje da je napravljen veliki propust u implementiranju ove ideje: „Kad su usvojene otvorene liste, ono što smo mi žene, aktivistice, OSCE i svi ostali propustili da uradimo jeste da se u tom periodu osnaže političarke, da se zahtijeva da i u medijima mora biti minimalno 30% žena (...) To nismo uradili, a onda je prošao vlak, fokus je stavljen na nešto drugo”¹¹⁰.

Iako teoretski misli da bi kvote bile svrsishodnije na zatvorenim listama, jer otvorene čine da muškarci u koje tradicionalne stranke vjeruju više i ulazu više, lakše „preskoče” žene na listi, potpredsjednica NS Irma Baralija kaže: „Svejedno, iako sam žena, ipak preferiram otvorene liste, jer su one demokratičnije i pružaju šansu, kakvu-takvu, građanima da oni poredaju kandidate i kandidatkinje kako oni žele, a ne kako su stranke odlučile”¹¹¹.

Profesorica na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu Jasna Bakšić-Muftić u potpunosti podržava otvorene liste jer su „žene dobine mogućnost da pokažu svoje političke sposobnosti, da steknu vlastitu političku fizionomiju”¹¹². I bivša predsjednica Komisije za ravnopravnost spolova Parlamenta FBiH i zastupnica SBB BiH Jasna Duraković zastupa mišljenje da otvorene liste s rodnim kvotama unapređuju zastupljenost žena u politici, te da su doprinijele da žene na listama imaju jednake mogućnosti da budu izabrane u zakonodavne organe vlasti, bez obzira na to na kojem se mjestu na listi nalazile, ako dobiju dovoljan broj glasova.¹¹³

Među političarkama u BiH postoje i protivnike gender kvote. Jedna od njih je zamjenica predsjednika HDZ BiH i predsjedavajuća Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH Borjana Krišto, koja ističe „da je sistem kvota osobno vrijeda i da se kao žena nikada neće zalagati za kvotu, bilo žena ili muškaraca”¹¹⁴. Isti stav dijeli i njena stranačka koleginica, predsjednica Zajednice žena HDZ BiH i bivša ministrica odbrane BiH Marina Pendeš. „Ono što je moja teza i što jasno artikuliramo jest jednake šanse za sve, neka najbolji budi na najodgovornijim mjestima,

---

¹⁰⁹ Ibid, str. 51

¹¹⁰ Aganović Arijana, Miftari Edita, Veličković Marina, op.cit., str. 51

¹¹¹ Odgovor potpredsjednice Naše stranke BiH Irme Baralije autorici rada 04.06.2021

¹¹² Aganović Arijana, Miftari Edita, Veličković Marina, op.cit., str. 50

¹¹³ Bljesak info: *Zbog predrasuda i konzervativizma žene teško dolaze do uspjeha u politici*, pristupljeno: 18.05.2021, <https://bit.ly/3jKtbGf>

¹¹⁴ Novi.ba: *Nikada se neću zalagati za kvote ni žena ni muškaraca*, pristupljeno: 27.11.2020, <https://bit.ly/3iCyJ6s>

i to je jasno prepoznato kada je HDZ BiH u pitanju. Mi smo svojim kompetencijama, radom i uspjehom danas jako dobro zastupljene i u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, a prema našim analizama, taj broj se iz izbornog ciklusa u ciklus povećava, što pokazuje kako birači prepoznaju trud i rad žena u HDZ BiH”¹¹⁵.

Na praktični problem u provedbi gender kvote, koji rezultira zadovoljavanjem forme, a ne sustine, ukazuje direktorka NVO Forma F Mirjana Penava, koja se od 1994. godine bavi pravima žena i edukacijom političarki: „Ako pogledate kandidatske liste kod nekih stranaka, imate cijele obitelji ili pak širu familiju i susjedstvo, i po prezimenima možete zaključiti tko je u stranci i zbog čega. Nažalost, žene su samo kvota, i to ona koju su nam ‘nametnuli stranci’. Čast izuzecima, ali u većini stranaka je tako”¹¹⁶. Slično iskustvo prenosi i bivša šefica Kluba SDS-a u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine BiH Aleksandra Pandurević: „Čak i velike partije imaju problema pri formiranju listi za lokalne izbore. Teško je u malim opštinama naći toliko žena koje su i kvalitetne i žele da idu na listu i bore se za odbornički mandat, pa se često mnogo njih na listama nađe reda radi”¹¹⁷. Da se rodna kvota u kreiranju kandidatskih listi tretira kao konačni cilj, a ne kao polazni minimum smatra i autorica niza publikacija o učešću žena u politici u BiH Edita Miftari: „Žene su i dalje podzastupljene kao nositeljice listi, što je najbolji pokazatelj da se nismo značajno odmakli od ideje da su žene tu da popunjavaju obaveznu kvotu, a ne da budu nositeljice važnih procesa”¹¹⁸.

2.4.4. Kvote su (trenutno) najbolje rješenje

Rodnu kvotu nikako ne treba dirati, jer bi tek onda broj žena na izbornim listama bio zanemarljiv, stav je delegatkinje SNSD u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH Dušanke Majkić. Ona ističe da, u načelu, dijeli mišljenje s protivnicima rodnih kvota koji smatraju da žene trebaju biti izabrane na osnovu sposobnosti, a ne da bi negdje bile kvota, ali da ova tvrdnja vrijedi samo za demokratska društva, kakvo naša zemlja nije. „Nemamo mi još ni demokratske političke partije, nemamo ni demokratsko društvo, pa u skladu s tim još moramo pribjegavati nedemokratskom

¹¹⁵ HDZ BiH: *Marina Pendeš: Ne trebaju kvote za žene u vlasti*, pristupljeno: 27.11.2020, <https://bit.ly/3sbPLed>

¹¹⁶ Diskriminacija.ba: *Žene u politici: (P)ostale smo kvota*, pristupljeno: 30.11.2020, <https://bit.ly/3m0yVOG>

¹¹⁷ BanjaLukaNet: *Politika je, nažalost, muška arena*, pristupljeno: 30.11.2020, <https://bit.ly/2VOXGmi>

¹¹⁸ Zašto ne: *Osmomartovskih čestitki sve više, a žena u politici sve manje*, pristupljeno: 07.12.2020, <https://bit.ly/3jOnUOS>

principu kao što je procenat ili kvota”¹¹⁹, zaključuje Majkićeva. Da smo država kojoj su kvote i dalje neophodne saglasna je i predsjednica Glavnog odbora NS Sabina Čudić, koja podsjeća da su „kvote prije svega odgojno-popravna mjera za političke stranke zaostale u evolutivnom razvoju, dakle one stranke koje to ne čine same od sebe, već im je neophodan zakonski pritisak da bi prepoznali vlastite članice”¹²⁰. Bivša predsjednica Zajednice žena HDZ1990 Borka Herceg-Lukenda naglašava da „iako se na izborima teško dostiže udio od 20%, kao što je bio slučaj 2002. sve je ipak bolje od situacije prije uvođenja kvote, kada je udio žena u zakonodavnim tijelima bio na razini statističke pogreške, i dovoljno je vidjeti usporedbu o udjelu žena u parlamentima prije 1998. godine, kada je kvota uvedena, i nakon nje”¹²¹. Predsjednica Glavnog odbora SBB BiH Lejla Vuković ukidanje rodne kvote smatra „najbržim putem da se žene u potpunosti udalje sa političke scene, a satim tim i iz javnog života, što će sigurno dovesti do dodatnog degradiranja žena u svim sferama života”¹²². Pandurević, također, smatra da ovo zakonsko rješenje ne treba dirati, jer „potrebno je tražiti modalitet kako napraviti korak naprijed”¹²³.

Ako pod terminom „korak naprijed” na umu imamo kvalitet zastupanja građana/ki, u ponudi su različita rješenja. Jedno od njih zagovara paritet kao prirodni korak naprijed odnosno tretira „kvote u slučaju zastupljenosti žena kao prelaznu fazu ka paritetnoj demokratiji, kao način da se razbije politička inercija muške većine i način afirmacije i priznavanja ženskih sposobnosti”¹²⁴. Drugo, pak, zagovara uvođenje dvostrukih ili čak trostrukih kvota: obaveznu kvotu od 40% zastupljenosti na zatvorenim i strogo strukturiranim kandidatskim listama, mjeru rezervisanih pozicija u zakonodavnoj vlasti te da se mandat poslanika/ce, koji je iz različitih razloga okončan, opet dodijeli kandidatu/kinji manje zastupljenog spola.¹²⁵ Treće rješenje polazi od pretpostavke da problem nije podzastupljenost žena, već prezastupljenost muškaraca, i da na kvalitet zastupljenosti negativno utiče kad se prevelika grupa traži u premalenom pulu talenata. „Ova normativna promjena u tretiranju problema prekomjerne zastupljenosti ima tri benefita: prvo, promovisala bi

¹¹⁹ SOC: *Svaka žena ima 10 muškaraca protiv sebe*, pristupljeno: 07.12.2020, <https://bit.ly/3s5DYyB>

¹²⁰ Visoko.ba: *Sabina Čudić: Odnos prema ženama u politici ponekad je tragikomično potcjjenjivački*, pristupljeno: 30.11.2020, <https://bit.ly/3izPb7p>

¹²¹ HDZ1990: *Za EU se bore oni koji je ne mogu preživjeti*, pristupljeno: 23.04.2021, <https://bit.ly/3AxgCVE>

¹²² NKP.ba: *Lejla Vuković: Žena jest stub porodice, ali ima pravo na posao i karijeru*, pristupljeno: 06.01.2021, <https://bit.ly/3CCoqXM>

¹²³ Pod lupom, op.cit.

¹²⁴ Mršević, Zorica, op.cit., str. 37

¹²⁵ Miftari, Edita: *Politička participacija žena u BiH: Analiza učešća žena na stranačkim listama i konačnih rezultata općih izbora 2014*, Fondacija CURE i SOC, Sarajevo 2015, str. 13

se meritokratija, jer bi se osiguralo adekvatno preispitivanje kvalifikacija oba spola; drugo, unaprijedili bi se kriteriji odabira i evaluacije političara i političarki; treće, neutralizirala bi se pretjerano maskulizirana sredina u parlamentima, što bi doprinijelo boljom substantivnoj zastupljenosti oba spola”¹²⁶.

Pri promišljanju kako dalje, treba uzeti u obzir i da „cilj kvota ili drugih sličnih mjera svakako nije da primarno obezbijede profesionalni plasman i bolju karijeru ženama najviših ešalona društva i političkih partija pod firmom rodne ravnopravnosti, što je upravo ono što se kao rezultat sistema kvota do sada često dešavalo” i da se od kvota ne očekuje samo povećanje brojčane (deskriptivne) zastupljenosti žena već i suštinske (substantivne) zastupljenosti žena odnosno i predstavljanje žena i djelovanje u ime žena.

---

¹²⁶ Murray, Rainbow: *Quotas for Men: Reframing Gender Quotas as a Means of Improving Representation for All*, pristupljeno: 15.05.2021, <https://bit.ly/3fT2ONd>

3. RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U IZVRŠNOJ VLASTI U BiH

3.1. Konstituisanje izvršne vlasti

„Članovi/ice izvršne vlasti ne biraju se direktno (osim članova Predsjedništva i većine općinskih načelnika/ca i gradonačelnika/ca), već ih imenuju zakonodavna tijela. U skladu s ustavima, članovi/ice izvršne vlasti provode politike i odluke koje se donose u okviru zakonodavne vlasti, te su ih dužni izvještavati o rezultatima svog rada. Unutar zakonodavnih tijela mogu se donijeti odluke da se članovi/ice izvršne vlasti razriješe dužnosti. Iako je opće pravilo da mandatar/ka predlaže ministre/ice, u stvarnosti, ta odluka ovisi o brojnim drugim faktorima, koji su rijetko dostupni u pisanoj formi i najčešće zavise od političkih pregovora između različitih stranaka, koje međusobnim dogovorom formiraju parlamentarnu većinu. Pri formiranju izvršne vlasti u BiH fokus političkih partija je na međusobnoj raspodjeli pozicija, pri čemu se pitanju ravnopravne zastupljenosti spolova ne posvećuje dovoljna pažnja”¹²⁷. A, upravo je „formiranje izvršne vlasti prilika da se briga o ženama pokaže u punom sjaju, jer tu liste nisu ni otvorene ni zatvorene”¹²⁸.

3.2. Gdje su žene kada se dijele ministarske fotelje?

Izvršnu vlast u Bosni i Hercegovini, koja predstavlja vrh vlasti u političkom sistemu na kojem se kreira politika i kroz koji se ta politika provodi, u kontekstu ovog rada čine:

- Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, koje vrši funkciju državne vlade;
- Vlada Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;
- Vlada Republike Srpske;
- Predsjednik/ca i potpredsjednik/ca Federacije Bosne i Hercegovine;
- Vlada Federacije Bosne i Hercegovine;
- Vlada Unsko-sanskog kantona;
- Vlada Posavskog kantona;
- Vlada Tuzlanskog kantona;

---

¹²⁷ Kadribašić, Adnan, op.cit., str. 4 i 7

¹²⁸ Suljić-Čauš, Delila, op. cit., str. 26

- Vlada Zeničko-dobojskog kantona;
- Vlada Bosansko-podrinjskog kantona;
- Vlada Srednjobosanskog kantona;
- Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona;
- Vlada Zapadnohercegovačkog kantona;
- Vlada Kantona Sarajevo;
- Vlada Kantona 10 (Livno).

U nastavku je predstavljen pregled žena imenovanih u tijela izvršne vlasti u posmatranom periodu 1998-2018. godine, koji uključuje i naziv političke stranke koja je vodila vladu, kao i broj dostupnih pozicija.

3.2.1. Žene u Vijeće ministara Bosne i Hercegovine¹²⁹

Prvi saziv u mandatu 1998-2000. godine / SBiH / 18 dostupnih pozicija

- žene nisu bile zastupljene u Vijeću ministara BiH

Drugi i treći saziv u mandatu 1998-2000. godine / SDS i HDZ BiH / 36 dostupnih pozicija

- ministrica evropskih integracija Bisera Turković (SDA BiH)
- zamjenica ministra finansija i trezora Fatima Leho (SDA BiH)
- zamjenica ministra vanjskih poslova Lidija Topić (HDZ BiH)

Tri saziva u mandatu 2000-2002. godine / SDP BiH i PDP / 54 dostupne pozicije

- ministrica vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Azra Hadžiahmetović (SBiH)
- zamjenica ministra finansija i trezora Gordana Ković (SNSD)
- zamjenica ministra evropskih integracija Zora Marjanović (SDP BiH)
- zamjenica ministra ljudskih prava i izbjeglica Kadrija Haračić-Šabić (BPS)

Mandat 2002 – 2006. godine / SDA BiH / 15 dostupnih pozicija

- ministrica vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Mila Gadžić (HDZ BiH)
- ministrica finansija i trezora Ljerka Marić (HDZ BiH)

---

¹²⁹ Sazivi Vijeća ministara BiH, pristupljeno: 10.12.2020, <https://bit.ly/3yCu9uw>

- zamjenica ministra vanjskih poslova Lidija Topić (HDZ BiH)
- zamjenica ministra odbrane Marina Pendeš (HDZ BiH)

Mandat 2006 – 2010. godine / SNSD / 20 dostupnih pozicija

- zamjenica ministra odbrane Marina Pendeš (HDZ BiH)
- zamjenica ministra vanjskih poslova Ana Trišić-Babić (SNSD)

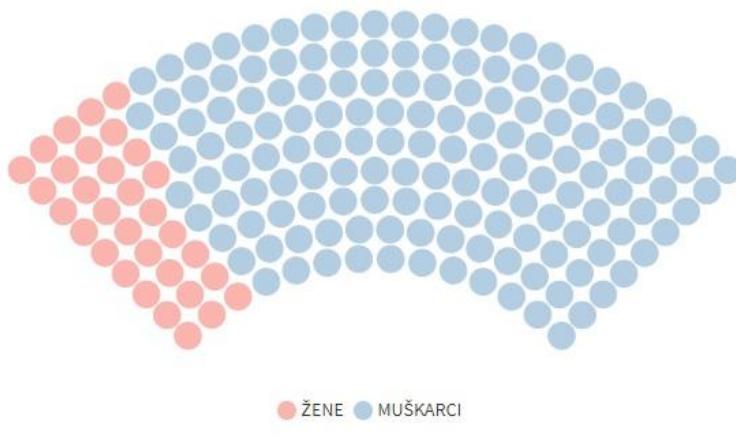
Mandat 2010-2014. godine / HDZ BiH / 20 dostupnih pozicija

- zamjenica ministra odbrane Marina Pendeš (HDZ BiH)
- zamjenica ministra vanjskih poslova Ana Trišić-Babić (SNSD)
- zamjenica ministra vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Ermina Šalkičević (SDP BiH)
- zamjenica ministra civilnih poslova Denisa Sarajlić-Maglić (SDP BiH)
- zamjenica ministra za ljudska prava i izbjeglice Radmila Mitrović (SDS)
- zamjenica ministra finansija i trezora Edita Đapo (SBB BiH)

Mandat 2014 – 2018. godina / SDA BiH / 20 dostupnih pozicija

- ministrica odbrane Marina Pendeš (HDZ BiH)
- ministrica za ljudska prava i izbjeglice Semiha Borovac (SDA BiH)

- ✓ Od 183 dostupne pozicije u šest mandata i deset saziva Vijeća ministara BiH, žene su imenovane na 32 pozicije u odnosu na 151 na koje su imenovani muškarci, ili 17.49%
- ✓ Od 32 pozicije, devet je bilo ministarskih, a 23 zamjeničke pozicije

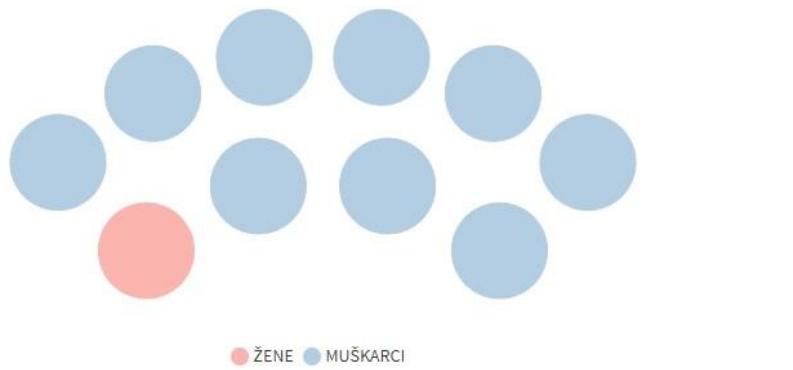

Grafikon br.3: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vijeću ministara BiH 1998-2018

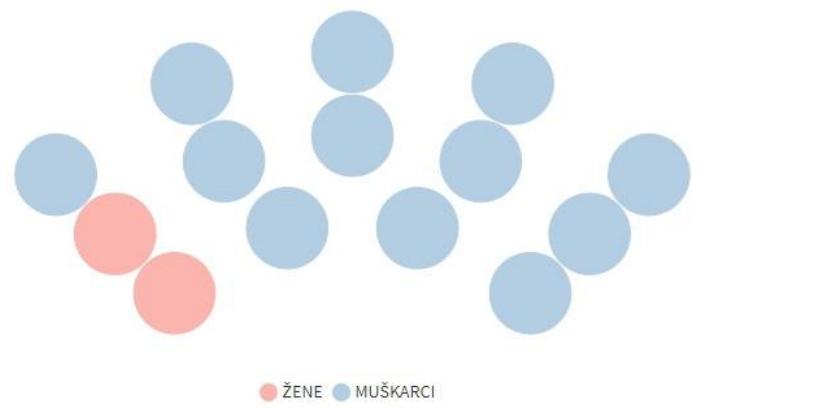
3.2.2. Predsjednik/ca i potpredsjednik/ca Federacije Bosne i Hercegovine

Žena je imenovana na poziciju predsjednice FBiH u samo jednom od deset mandata. Riječ je o Borjani Krišto iz HDZ BiH, koja je tu dužnost obavljala u mandatu 2006-2010. godine. U istom mandatu, žena je prvi put imenovana i na dužnost potpredsjednice - Spomenka Mičić iz SBiH. Žena je na poziciju potpredsjednice ponovo imenovana tek četiri godine kasnije, u mandatu 2014-2018. godine, kada je dužnost preuzeila Meliha Mahmutbegović iz SDA BiH.

- ✓ Jednu od 10 predsjedničkih pozicija obavljala je žena ili 10%
- ✓ Dvije od 14 potpredsjedničkih pozicija obavljala je žena ili 14.29%

Grafikon br.4: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca na poziciji predsjednika/ce Federacije BiH 1998-2018

Grafikon br.5: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca na poziciji potpredsjednika/ce Federacije BiH 1998-2018

3.2.3. Žene u Vladi Federacije Bosne i Hercegovine¹³⁰

Mandat 1998-2000. godine / SDA BiH / 26 dostupnih pozicija

- zamjenica ministra trgovine Mirsada Čurčić-Selimović (SDA BiH)

Mandat 2000-2002. godine / SDP BiH / 29 dostupnih pozicija

- ministrica za pitanja boraca i invalida rata Suada Hadžović (SDP BiH)
- ministrica poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Behija Hadžihajdarević (SBiH)
- zamjenica ministra finansija Šefika Hafizović (SBiH)

Mandat 2002-2006. godine / SDA BiH / 17 dostupnih pozicija

- ministrica pravde Borjana Krišto (HDZ BiH)
- ministrica okoliša i turizma Katica Čerkez (HDZ BiH)

Mandat 2006-2010. godine /SDA BiH / 17 dostupnih pozicija

- ministrica obrazovanja i nauke Meliha Alić (SBiH)

Mandat 2010-2014. godine / SDP BiH / 17 dostupnih pozicija

- ministrica zaštite okoliša i turizma Branka Žilić-Đurić (SDP BiH)

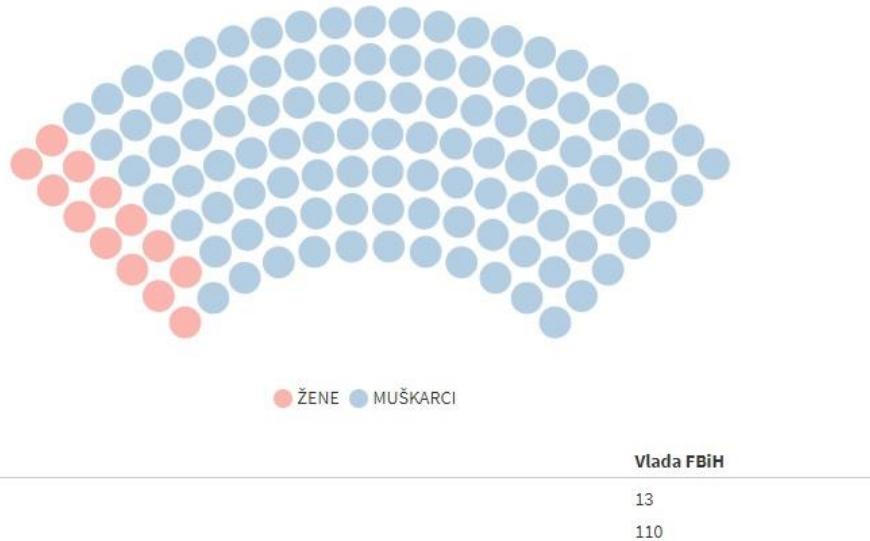
Mandat 2014-2018. godine / SDA BIH / 17 dostupnih pozicija

- dopredsjednica Vlade i ministrica finansija Jelka Miličević (HDZ BiH)
- ministrica kulture i sporta Zora Dujmović (HDZ BiH)
- ministrica obrazovanja i nauke Elvira Dilberović (SDA BiH)
- ministrica okoliša i turizma Snježana Soldat (SBB BiH)/Edita Đapo (SBB BiH)

- ✓ Od 123 dostupne pozicije u šest mandata i šest saziva Vlade Federacije BiH, žene su imenovane na 13 pozicija u odnosu na 110 na koje su imenovani muškarci, ili 10.57%.
- ✓ Od 13 pozicija, jedna je bila potpredsjednička, 10 ministarskih i dvije zamjeničke.

---

¹³⁰ Sazivi Vlade FBiH, pristupljeno: 10.12.2020, <https://bit.ly/3fTTE2T>

Grafikon br.6: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Federacije BiH 1998-2018

3.2.4. Žene u Vladi Republike Srpske¹³¹

Mandat 1998-2000. godine / SNSD / 21 dostupna pozicija

- žene nisu bile zastupljene u Vladi

Mandat 2000-2002. godine / PDP / 20 dostupnih pozicija.

- ministrica pravde Biljana Marić (PDP)

Prvi saziv u mandatu 2002-2006. godine / PDP / 17 dostupnih pozicija

- žene nisu bile zastupljene u Vladi

Drugi saziv u mandatu 2002-2006. godine / SDS / 17 dostupnih pozicija

- ministrica finansija Svetlana Cenić (SDS)
- ministrica uprave i lokalne samouprave Zdenka Abazagić (SDS)
- ministrica prosvjete i kulture Snježana Božić (SDS)

Mandat 2006-2010. godine / SNSD / 17 dostupnih pozicija

- dopredsjednica Vlade i ministrica za ekonomske odnose i koordinaciju Jasna Brkić (SNSD)
- ministrica prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije Fatima Fetibegović (SBiH)

Prvi saziv u mandatu 2010-2014. godine / SNSD / 17 dostupnih pozicija

- ministrica prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije Srebrenka Golić (SNSD)

¹³¹ Sazivi Vlade Republike Srpske, pristupljeno: 10.12.2020, <https://bit.ly/3yDZexT>

- ministrica ekonomskih odnosa i regionalne saradnje Željka Cvijanović (SNSD)
- ministrica porodice, omladine i sporta Nada Tešanović (SNSD)
- ministrica uprave i lokalne samouprave Lejla Rešić (DNS)
- ministrica trgovine i turizma Gordana Zlatković (SP)

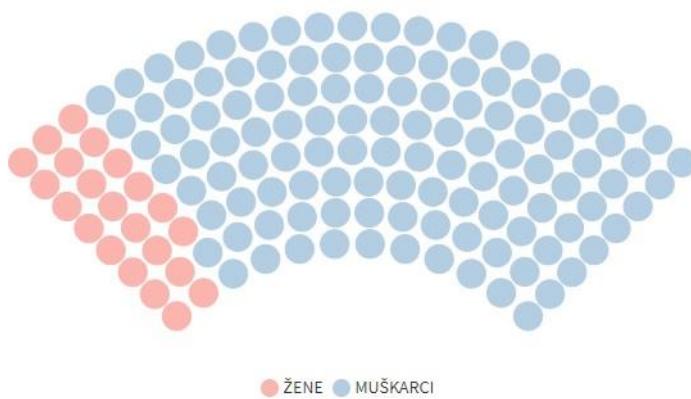
Drugi saziv u mandatu 2010-2014. godine / SNSD / 17 dostupnih pozicija

- predsjednica Vlade Željka Cvijanović (SNSD)
- ministrica porodice, omladine i sporta Nada Tešanović (SNSD)
- ministrica prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije Srebrenka Golić (SNSD)
- ministrica trgovine i turizma Maida Ibrišagić–Hrstić (SNSD)
- ministrica uprave i lokalne samouprave Lejla Rešić (DNS)
- ministrica pravde Gordana Zlatković (SP)

Mandat 2014-2018. godine / SNSD / 17 dostupnih pozicija

- predsjednica Vlade Željka Cvijanović (SNSD)
- ministrica prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije Srebrenka Golić (SNSD)
- ministrica porodice, omladine i sporta Jasmina Davidović (SP)
- ministrica uprave i lokalne samouprave Lejla Rešić (DNS)

- ✓ Od 143 dostupne pozicije u šest mandata i osam saziva Vlade Republike Srpske, žene su imenovane na 22 pozicije u odnosu na 121 na koje su imenovani muškarci, ili 15.38%.
- ✓ Od 22 pozicije, dvije su bile predsjedničke, jedna potpredsjednička i 19 ministarskih.

Grafikon br.7: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Republike Srpske 1998-2018

3.2.5. Žene u Vladi Brčko Distrikta BiH¹³²

Mandat 2000-2004 /Vlada imenovana Odlukom zamjenika Visokog predstavnika za BiH i supervizora za Brčko Robert W. Farranda / 11 dostupnih pozicija

- šefica Odjeljenja za obrazovanje Hasija Zejnulović

Mandat 2004-2008. godine / SDP BiH / 12 dostupnih pozicija

- šefica Odjeljenja za raseljena lica, izbjeglice i stambena pitanja Branka Žilić (SDP BiH)
- šefica Odjeljenja za budžet i finansije Vera Ristanić¹³³

Mandat 2008-2012. godine / SNSD / 12 dostupnih pozicija

- šefica Odjeljenja za raseljena lica, izbjeglice i stambena pitanja Branka Žilić (SDP BiH)
- šefica Odjeljenja za prostorno planiranje i imovinske odnose Svjetlana Čivčić (SDS)

Mandat 2012-2016. godine / HDZ BiH / 12 dostupnih pozicija

- šefica Odjeljenja za javni registar Cvijeta Tanasić (SNSD – DNS)
- šefica Odjeljenja za zdravstvo Anđa Nikolić (SNSD)
- šefica Odjeljenja za javne poslove Svjetlana Čivčić (SDS)

Mandat 2016-2020. godine / SNSD / 14 dostupnih pozicija

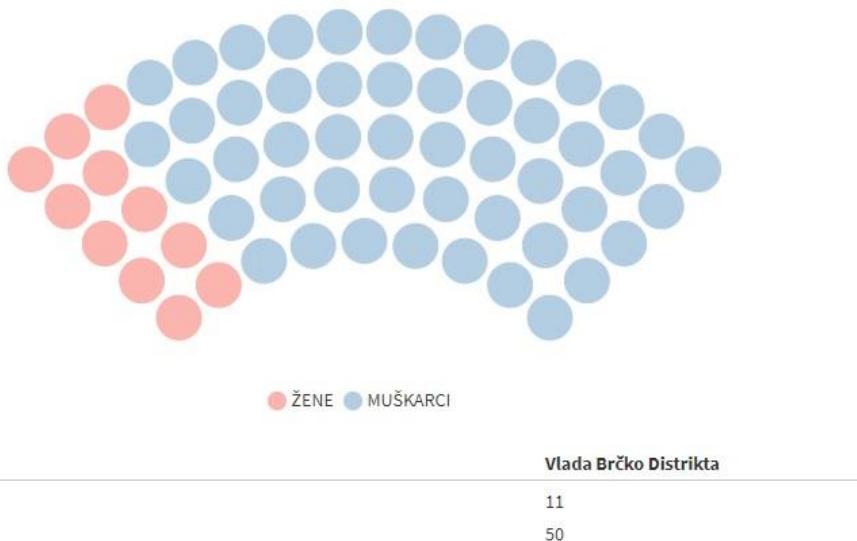
- šefica Odjeljenja za prostorno planiranje i imovinske poslove Svjetlana Čivčić (SDS)
- šefica Odjeljenja za raseljene, izbjegle i stambena pitanja Jelena Damjanović (HDZ BiH)
- šefica Odjeljenja za EU integracije i međunarodnu saradnju Delfa Dejanović (HDZ BIH)

- ✓ Od 61 dostupne pozicije u pet mandata i pet saziva Vlade Brčko Distrikta BiH, žene su imenovane na 11 pozicija u odnosu na 50 na koje su imenovani muškarci, ili 18.03%.
- ✓ 11 načelničkih pozicija.

---

¹³² Odgovor stručnog savjetnika za odnose sa javnošću Skupštine Brčko Distrikta BiH autorici rada 02/11/2020.

¹³³ Nije pouzdano utvrđena njena stranačka pripadnost

Grafikon br.8: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Brčko Distrikta BiH 1998-2018

3.2.6. Žene u Vladi Unsko-sanskog kantona¹³⁴

Mandat 1998-2000. godine / SDA BiH / 14 dostupnih pozicija

- ministrica poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Behija Hadžihajdarević (SBiH)

Prvi saziv u mandatu 2000-2002. godine / SBiH / 11 dostupnih pozicija

- ministrica obrazovanja, nauke i kulture Izolda Osmanagić (SDA BiH)

Drugi saziv u mandatu 2000-2002. godine / SPR BiH / 11 dostupnih pozicija

- dopredsjednica Vlade Mediha Hromalić (SDA BiH)

Prvi saziv u mandatu 2002-2006. godine / SDA BiH / 8 dostupnih pozicija

- ministrica pravde Marijana Vlašić (HDZ BiH)
- ministrica građenja, prostornog uređenja i zaštite okoline Darija Batas (SDA BiH)

Drugi saziv u mandatu 2002-2006. godine / SDA BiH / 8 dostupnih pozicija

- žene nisu bile zastupljene u Vladi

Treći saziv u mandatu 2002-2006. godine / SDA BiH / 8 dostupnih pozicija

- ministrica pravde Višnja Jolić (SDA BiH)

Mandat 2006-2010. godine / SDA BiH / 11 dostupnih pozicija

- ministrica pravde Marijana Vlašić (HDZ BiH)

¹³⁴ Odgovor Službe za poslove Skupštine Unsko-sanskog kantona autorici rada 26.11.2020.

- ministrica građenja, prostornog uređenja i zaštite okoliša Nada Azinović (SDA BiH)

Mandat 2010-2014. godine / SDP BiH / 11 dostupnih pozicija

- ministrica građenja, prostornog uređenja i zaštite okoliša Sinha Kurbegović (SDP BiH)

Prvi saziv u mandatu 2014-2018. godine/ SDA BiH /10 dostupnih pozicija

- ministrica pravde Sabina Beganović (ASDA)

Drugi saziv u mandatu 2014-2018. godine / SDA BiH /10 dostupnih pozicija

- ministrica pravde Sabina Beganović (A-SDA)
- ministrica zdravstva, rada i socijalne politike Dragana Bajrić (SBB BiH)

Treći saziv u mandatu 2014-2018. godine / SDA BiH /10 dostupnih pozicija

- žene nisu bile zastupljene u Vladi

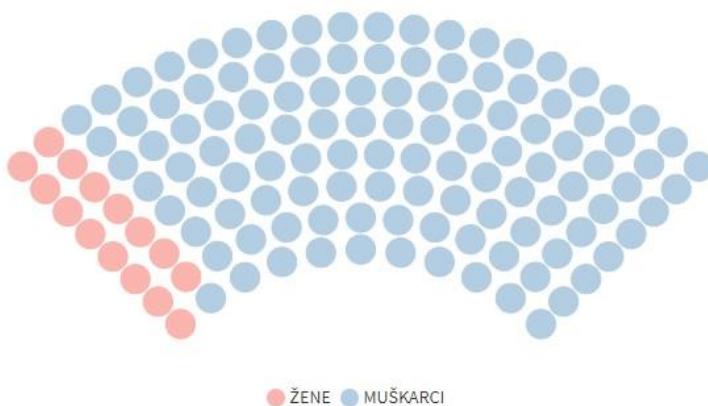
Četvrti saziv u mandatu 2014-2018. godine/ SDA BiH /10 dostupnih pozicija

- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Sanela Ćenanović (SBB BiH)
- ministrica finansija Zlatka Šepić (nestranački kadar)

Peti saziv u mandatu 2014-2018. godine/ SDA BiH /10 dostupnih pozicija

- ministrica finansija Zlatka Šepić (nestranački kadar)

- ✓ Od 132 dostupne pozicije u šest mandata i trinaest saziva Vlade Unsko-sanskog kantona, žene su imenovane na 15 pozicija u odnosu na 117 na koje su imenovani muškarci, ili 11.36%.
- ✓ Od 15 pozicija, jedna je bila potpredsjednička, dok je 14 bilo ministarskih.

Grafikon br.9: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Unsko-sanskog kantona 1998-2018

3.2.7. Žene u Vladi Posavskog kantona¹³⁵

U tri saziva Vlade Posavskog kantona koje je vodio HDZ BiH u mandatima 2000-2002., 2002–2006. i 2010-2014. godine žene nisu bile zastupljene ni na jednoj od 28 pozicija.

Mandat 1998-2000. godine / HDZ BiH / 12 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa i uprave Kata Kopić (HDZ-Hrvatska koalicija-HNZ-HSP)

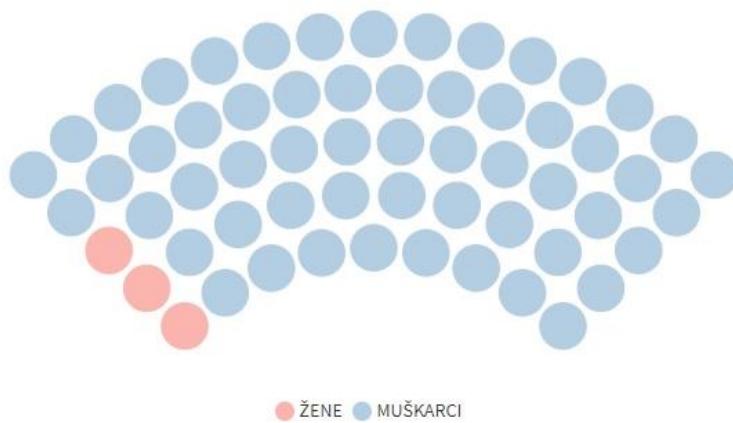
Mandat 2006-2010. godine / HDZ BiH / 10 dostupnih pozicija

- ministrica uprave i pravosuđa Safeta Sejdić (SDA BiH)

Mandat 2014-2018. godine / HDZ BiH / 10 dostupnih pozicija

- ministrica finansija Nada Ćulap (HDZ BIH)

- ✓ Od 60 dostupnih pozicija u šest mandata i šest saziva Vlade, žene su imenovane na tri pozicije u odnosu na 57 na koje su imenovani muškarci, ili 5%.
- ✓ Tri ministarske pozicije.

Grafikon br.10: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Posavskog kantona 1998-2018

¹³⁵ Odgovor stručnog saradnika za informisanje Vlade Posavskog kantona autorici rada 26.11.2020.

3.2.8. Žene u Vladi Tuzlanskog kantona¹³⁶

Mandat 1998-2000. godine / SDA BiH / 19 dostupnih pozicija

- ministrica prostornog uređenja i zaštite okoline Suada Mandžić (SDA BiH)
- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Nihada Latifagić (SDA BiH)

Mandat 2000-2002. godine / SDP BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa i uprave Mediha Bakalović (SDP BiH)
- ministrica rada i socijalne politike Spomenka Mičić (SBiH)

Mandat 2002-2006. godine / SDA BiH/ 13 dostupnih pozicija

- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zlata Žigić (SDA BiH)
- ministrica prostornog uređenja i zaštite okoline Jadranka Miraščić (SBiH)

Mandat 2006-2010. godine / SDA BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica prostornog uređenja i zaštite okoline Jadranka Miraščić (SBiH)
- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Mirzeta Hadžić-Suljkić (SDA BiH)
- ministrica pravosuđa i uprave Jasmina Mijatović (HDZ BiH) .

Mandat 2010-2014. godine / SDP BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica zdravstva Nada Pavlović-Čalić (SDP BiH)
- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Nađa Avdibašić (SDP BiH)
- ministrica razvoja i poduzetništva Dijana Bilanović (SDP BiH)
- ministrica finansija Alisa Bijedić (SDP BiH)

Prvi saziv u mandatu 2014-2018. godine/ nestranački kadar / 13 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa i uprave Ivana Veselčić (HDZ BiH)
- ministrica rada, socijalne politike i povratka rasseljenih Meliha Bijedić (SDP BiH)
- ministrica razvoja i poduzetništva Jelena Ilić (nestranački kadar)

Drugi saziv u mandatu 2014-2018. godine / SDA BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica rada, socijalne politike i povratka Mirsada Begović (DF)
- ministrica industrije, energetike i rudarstva Mirela Đaković (BPS BiH)

Treći saziv u mandatu 2014-2018. godine / SDA BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa i uprave Ivana Kulić (NSRzB)

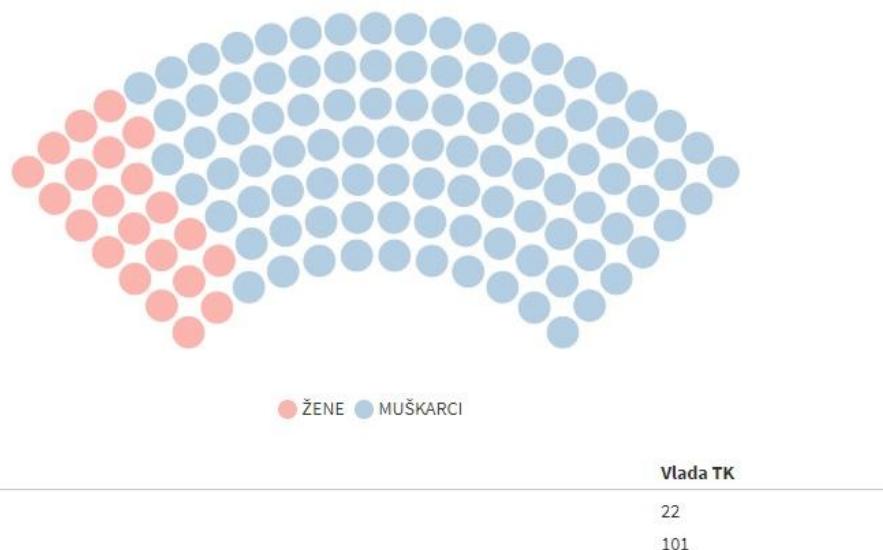
---

¹³⁶ Sazivi Vlade Kantona Tuzla, pristupljeno: 12.12.2020, <https://bit.ly/3ixZxEJ>

Četvrti saziv u mandatu 2014-2018. godine / PDA BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa i uprave Ivana Kulić (NSRzB)
- ministrica kulture, sporta i mladih Slavena Vojinović (PDA BiH)
- ministrica rada, socijalne politike i pitanja povratka Sandra Memić (PDA BiH)

- ✓ Od 123 dostupne pozicije u šest mandata i devet saziva Vlade Kantona Tuzla, žene su imenovane na 22 pozicije u odnosu na 101 na koje su imenovani muškarci, ili 17.89%.
- ✓ 22 ministarske pozicije.

Grafikon br.11: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Tuzlanskog kantona 1998-2018

3.2.9. Žene u Vladi Zeničko-dobojskog kantona¹³⁷

Mandat 1998-2000. godine / SDA BiH / 14 dostupnih pozicija

- ministrica pravde Danica Šain (HDZ BIH)
- ministrica urbanizma, prostornog uređenja i zaštite okoliša Mirzeta Đonlagić (SDA BiH)

Mandat 2000-2002. godine / SDP BIH/ 11 dostupnih pozicija

- ministrica finansija Sašenjka Jurišić (AzP)

Mandat 2002-2006. godine / SDA BiH / 11 dostupnih pozicija

¹³⁷ Odgovor stručnog saradnika za informisanje Vlade Zeničko-dobojskog kantona autorici rada 27.11.2020.

- ministrica pravosuđa i uprave Željka Klobučar (HDZ BiH)

Mandat 2006-2010. godine / SDA BiH / 11 dostupnih pozicija

- ministrica obrazovanja Zdenka Merdžan (SBIH)
- ministrica poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Mirzeta Đonlagić (SDA BiH)

Prvi saziv u mandatu 2010-2014. godine / SDP BiH / 11 dostupnih pozicija

- ministrica zdravstva Senka Balorda (SDP BiH)
- ministrica finansija Amra Babić (SDA BiH)
- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bernadeta Galijašević (SDA BiH)

Drugi saziv u mandatu 2010-2014. godine / SDP BiH / 11 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa i uprave Romana Brkić (SDP BiH)

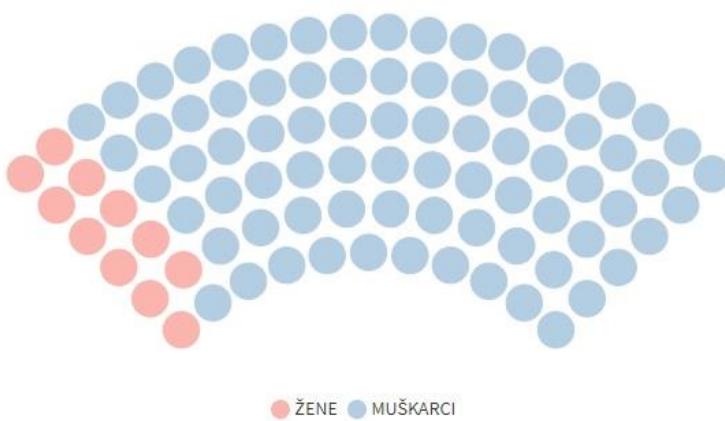
Treći saziv u mandatu 2010-2014. godine / SDP BiH / 11 dostupnih pozicija

- ministrica finansija Sabina Heljić (NSRzB)

Mandat 2014-2018. godine / SDA BiH / 11 dostupnih pozicija

- žene nisu bile zastupljene u Vladi

- ✓ Od 91 dostupne pozicije u šest mandata i osam saziva Vlade Zeničko-dobojskog kantona, žene su imenovane na 11 pozicija u odnosu na 80 na koje su imenovani muškarci, ili 12.09%.
- ✓ 11 ministarskih pozicija.

Spol	Vlada ZDK
ŽENE	11
MUŠKARCI	80

Grafikon br.12: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Zeničko-dobojskog kantona 1998-2018

3.2.10. Žene u Vladi Bosansko-podrinjskog kantona¹³⁸

Mandat 1998-2000. godine / SDA BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica rada, socijalne politike i izbjeglica Nafija Hodo (SDA BiH)
- ministrica finansija Sedina Obuća (SDA BiH)

Mandat 2000-2002. godine / SDP BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica rada, zdravstva, socijalne politike i izbjeglica Azra Softić (SDP BiH)

Mandat 2002-2006. godine / SDA BiH / 9 dostupnih pozicija

- žene nisu bile zastupljene u Vladi

Mandat 2006-2010. godine / SBiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa, javne uprave i radnih odnosa Radmila Janković (nestrančki kadar)
- ministrica nauke, obrazovanja, kulture i sporta Sevda Popović (SBiH)

Prvi saziv u mandatu 2010-2014. godine / SDP BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Alma Delizaimović (SDA BiH)
- ministrica socijalne politike, zdravstva, raseljenih lica i izbjeglica Delila Klovo (SDP BiH)/ Azra Kuljuh (SDP BiH)
- ministrica pravosuđa i uprave Radmila Janković (nestrančki kadar)

Drugi saziv u mandatu 2010-2014. godine / SDA BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Alma Delizaimović (SDA BiH)
- ministrica pravosuđa i uprave Radmila Janković (nestrančki kadar)
- ministrica socijalne politike, zdravstva, raseljenih lica i izbjeglica Branka Šekarić (nestrančki kadar)

Treći saziv u mandatu 2010-2014. godine / SDP BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Azra Kuljuh (SDP BiH)
- ministrica urbanizma, prostornog uređenja i zaštite okoliša Nela Čarapić (SDP BiH)/ Biljana Simić (nestrančki kadar)
- ministrica socijalne politike, zdravstva, raseljenih lica i izbjeglica Gordana Oršolić (SBB BiH)/Nela Čarapić (SDP BiH)

Prva tri saziva u mandatu 2014-2018. godine / SDA BiH / 27 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa, uprave i radnih odnosa Radmila Janković (SDA BiH)

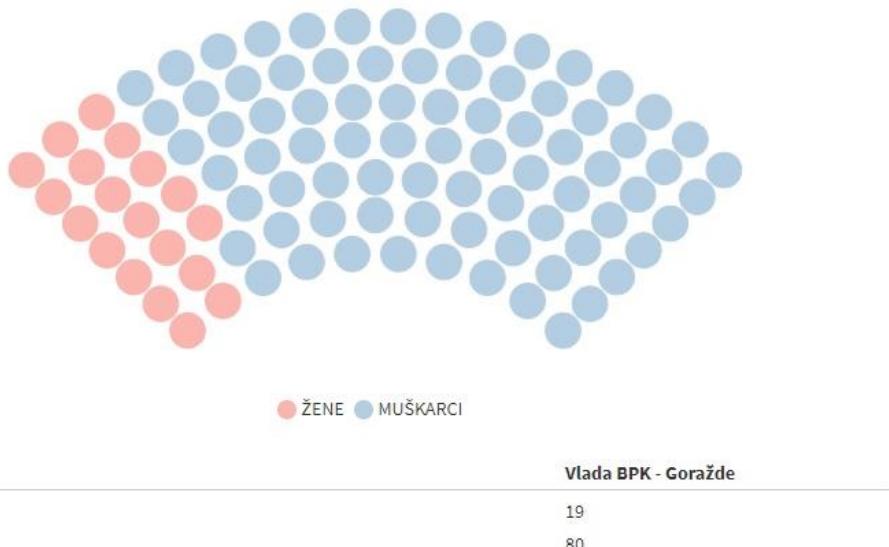
---

¹³⁸ Centri civilnih inicijativa: *Monitoring/kontonalni nivo*, pristupljeno 03.11.2021, <https://bit.ly/3IRZd5O>

Četvrti saziv u mandatu 2014-2018. godine / SDA BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa, uprave i radnih odnosa Radmila Janković (SDA BiH)
- ministrica socijalne politike, zdravstva, raseljenih lica i izbjeglica Sabira Bešlija (NiP)

- ✓ Od 99 dostupnih pozicija u šest mandata i jedanaest saziva Vlade Bosansko-podrinjskog kantona, žene su imenovane na 19 u odnosu na 80 na koje su imenovani muškarci, ili 19.19%.
- ✓ 19 ministarskih pozicija.

Grafikon br.13: Odnos zastupljenosti žena u odnosu na muškarce u Vladi Bosansko-podrinjskog kantona 1998-2018

3.2.11. Žene u Vladi Srednjobosanskog kantona¹³⁹

Mandat 1998-2000. godine / SBiH / 14 dostupnih pozicija

- ministrica finansija Ljerka Marić (HDZ BIH)
- ministrica obnove i razvijka Slavica Josipović (HDZ BiH)
- ministrica rada, socijalne politike i izbjeglica Vikica Mijić (HDZ BiH)
- ministrica zdravstva Azra Idrizbegović (SDA BiH)
- zamjenica ministra urbanizma i zaštite okoliša Lejla Salkić (SDA BiH)

¹³⁹ Odgovor sekretara Ureda za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet Vlade Srednjobosanskog kantona Muhameda Softića autorici rada 23.11.2020.

- zamjenica ministra šumarstva, poljoprivrede i vodoprivrede Dragica Ćurak (NHI)

Mandat 2000-2002. godine / SDA BiH / 10 dostupnih pozicija

- ministrica prostornog uređenja, obnove i povratka Slavica Josipović (HDZ BiH)
- zamjenica ministra pravosuđa i uprave Esma Vajzović (SDA BiH)

Mandat 2002-2006. godine / SDA BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica prostornog uređenja, obnove i povratka Marina Pendeš (HDZ BiH)
- ministrica pravosuđa i uprave Koviljka Anić (HDZ BiH)

Mandat 2006-2010. godine / SDA BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica finansija Danica Križanović (HDZ BiH)
- ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Greta Kuna (HDZ BiH)
- ministrica prostornog uređenja, obnove i povratka Vlatka Komšić (HDZ BiH)

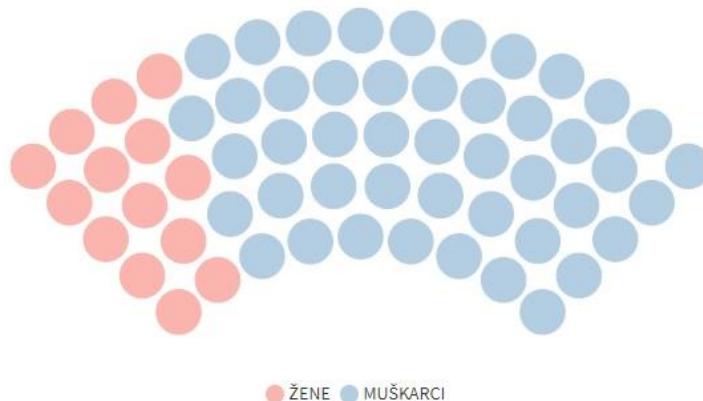
Mandat 2010-2014. godine / SDA BiH / 9 dostupnih pozicija

- žene nisu bile zastupljene u Vladi

Mandat 2014-2018. godina / SDA BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica prosvjete, znanosti, kulture i sporta Katica Čerkez (HDZ BiH)

- ✓ Od 60 dostupnih pozicija u šest mandata i šest saziva Vlade Srednjobosanskog kantona, žene su imenovane na 14 pozicija u odnosu na 46 na koje su imenovani muškarci, ili 23.33%.
- ✓ Od 14 pozicija, 11 su bile ministarske, a tri zamjeničke.

Grafikon br.14: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Srednjobosanskog kantona 1998-2018

3.2.12. Žene u Vladi Hercegovačko-neretvanskog kantona¹⁴⁰

U četiri od ukupno šest saziva Vlade Hercegovačko-neretvanskog kantona u posmatranom periodu, koje je kontinuirano vodio HDZ BiH, žene nisu bile zastupljene ni na jednoj od 57 dostupnih pozicija u sljedećim mandatima: 1998-2000; 2002-2006; 2010–2014 i 2014-2018.

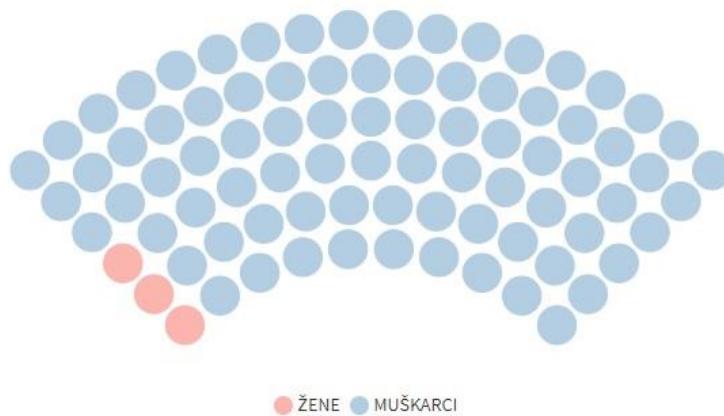
Mandat 2000-2002. godine / HDZ BiH / 18 dostupnih pozicija

- ministrica prosvjete, znanosti, kulture i športa Mirjana Dujmović (HDZ BiH)
- zamjenica ministra graditeljstva, prostornog uređenja i okoliša Vesna Čović (HDZ BiH)

Mandat 2006-2010. godine / HDZ1990 / 10 dostupnih pozicija

- ministrica poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Vesna Pinjuh (HSP Đapić-dr.Jurišić)

- ✓ Od 85 dostupnih pozicija u šest mandata i šest saziva Vlade Hercegovačko-neretvanskog kantona, žene su imenovane na tri u odnosu na 82 na koje su imenovani muškarci, ili 3.53%.
- ✓ Od tri pozicije, dvije su ministarske, a jedna zamjenička.

Spol	Vlada HNK
ŽENE	3
MUŠKARCI	82

Grafikon br.15: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Hercegovačko-neretvanskog kantona 1998-2018

¹⁴⁰ Odgovor Stručne službe Vlade Hercegovačko-neretvanskog kantona autorici rada 08.06.2021.

3.2.13. Žene u Vladi Zapadnohercegovačkog kantona¹⁴¹

U četiri saziva Vlade Zapadnohercegovačkog kantona u periodu 1998-2010. godine, od kojih je tri vodio HDZ BiH, a jednu HSP Đapić-dr. Jurišić, žene nisu bile zastupljene ni na jednoj od 36 dostupnih pozicija.

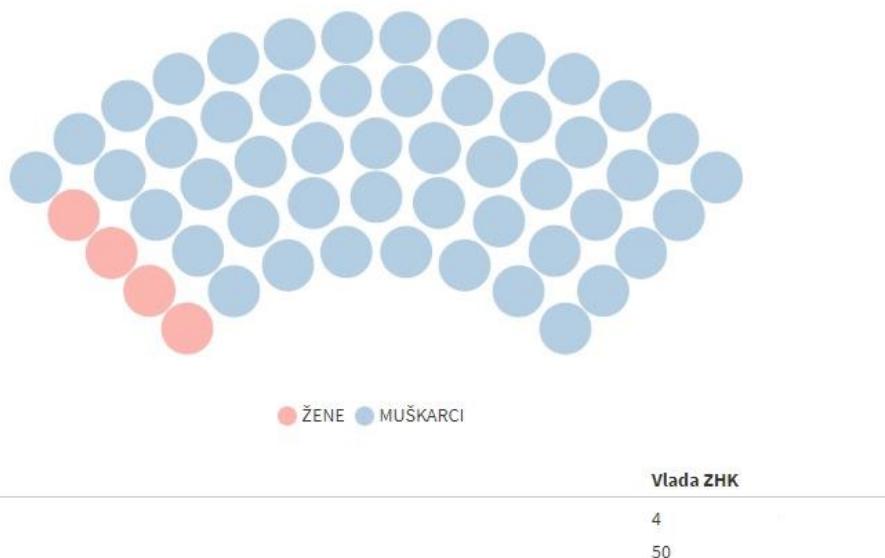
Mandat 2010-2014. godine / HDZ BIH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica prosvjete, znanosti, kulture i sporta Helena Lončar (HDZ BiH)
- ministrica pravosuđa i uprave Vesna Boban (HDZ BiH)

Mandat 2014-2018. godine / HDZ BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica prosvjete, znanosti, kulture i sporta Ružica Mikulić (HDZ BiH)
- ministrica pravosuđa i uprave Anita Markić (HDZ BiH)

- ✓ Od 54 dostupne pozicije u šest mandata i šest saziva Vlade Zapadnohercegovačkog kantona, žene su imenovane na četiri pozicije u odnosu na 50 na koje su imenovani muškarci, ili 7.41%.
- ✓ Četiri ministarske pozicije.

Grafikon br.16: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Zapadnohercegovačkog kantona 1998-2018

¹⁴¹ Odgovor stručnog savjetnika za protokol, korespondenciju i odnose sa drugim institucijama Vlade Županije Zapadnohercegovačke autorici rada 03.11.2020.

3.2.14. Žene u Vladi Kantona Sarajevo¹⁴²

Mandat 1998-2000. godine / SBiH / 24 dostupne pozicije

- ministrica kulture i sporta Esma Hadžagić (SBiH)
- ministrica zdravstva Zehra Dizdarević (SDA BiH)
- zamjenica ministra za pravdu i upravu Semiha Borovac (SDA BiH)

Mandat 2000-2002. godine / SDP BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica rada, socijalne politike, raseljenih lica i izbjeglica Besima Borić (SDP BiH)
- ministrica obrazovanja, nauke i informisanja Esma Hadžagić (SBiH)

Mandat 2002-2006. godine / SDA BiH / 11 dostupnih pozicija

- ministrica finansija Aida Haverić (SDA BiH)
- ministrica zdravstva Zehra Dizdarević (SDA BiH)

Tri saziva u mandatu 2006-2010. godine / SBiH / 39 dostupnih pozicija

- ministrica rada, socijalne politike, raseljenih lica i izbjeglica Emina Dubravić (SBiH)
- ministrica finansija Aida Haverić (SDA BiH)

Prvi saziv u mandatu 2010-2014. godine / SDP BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica pravde i uprave Dijana Tabori (SDP BiH)
- ministrica rada, socijalne politike, raseljenih lica i izbjeglica Velida Memić (SDA BiH).

Drugi saziv u mandatu 2010-2014. godine / SDP BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica rada, socijalne politike, raseljenih lica i izbjeglica Zilha Ademaj (SBB BiH)
- ministrica stambenih poslova Mersiha Slipičević (SBB BiH)

Treći saziv u mandatu 2010-2014. godine / SDA BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica pravde Velida Memić (SDA BiH)

Prvi saziv u mandatu 2014-2018. godine / SDA BiH / 12 dostupnih pozicija

- ministrica rada, socijalne politike, raseljenih lica i izbjeglica Karolina Karačić (DF)
- ministrica zdravstva Emira Tanović-Mikulec (DF)

Drugi saziv u mandatu 2014-2018. godine / SDA BiH / 12 dostupnih pozicija

- ministrica rada, socijalne politike, raseljenih i izbjeglica Amela Dautbegović (SBB BiH)
- ministrica zdravstva Zilha Ademaj (SBB BiH)

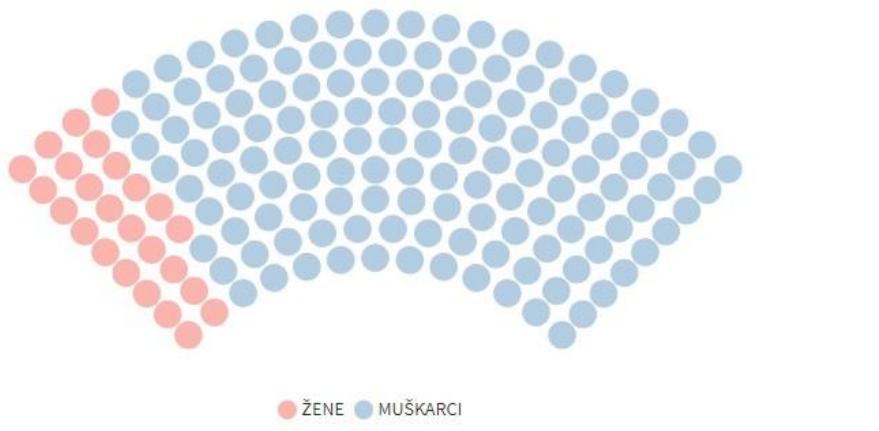
---

¹⁴² Odgovor Službe za skupštinske poslove Skupštine Kantona Sarajevo autorici rada 20.10.2020.

Mandat 2018- / NS BiH / 13 dostupnih pozicija

- ministrica obrazovanja, nauke i mladih Zineta Bogunić (NiP)
- ministrica zdravstva Amela Softić (DF)
- ministrica pravde i uprave Lejla Brčić (NS BiH)

- ✓ Od 163 dostupne pozicije u sedam mandata i dvanaest saziva Vlade Kantona Sarajevo, žene su imenovane na 25 pozicija u odnosu na 138 na koje su imenovani muškarci, ili 15.34%.
- ✓ Od 25 pozicija, 24 su ministarske i jedna zamjenička.

Grafikon br.17: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Kantona Sarajevo 1998-2018

3.2.15. Žene u Vladi Kantonu 10 - Livno¹⁴³

U sazivima vlada u mandatima 2000-2002. i 2002-2006. godine, koju je vodila HDZ BiH, žene nisu bile zastupljene ni na jednoj od 17 pozicija.

Mandat 1998-2000. godine / HDZ BiH / 11 dostupnih pozicija

- ministrica pravosuđa i uprave Borjana Krišto (HDZ BiH)

Mandat 2006-2010. godine / HDZ 1990 / 8 pozicija

¹⁴³ Narodne novine Vlade Kantona 10, pristupljeno: 02.12.2020, <https://bit.ly/3jNqtzG>

- ministrica prosvjete, znanosti, kulture i sporta Gordana Cikojević (HDZ 1990)

Mandat 2010-2014. godine / HDZ BiH / 9 dostupnih pozicija

- ministrica gospodarstva Anka Papak-Dodig (SNSD)

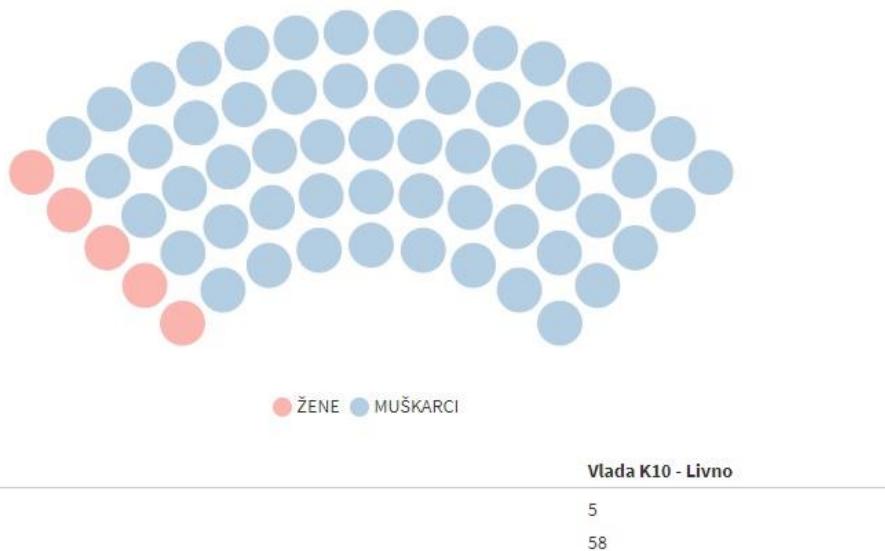
Prvi saziv u mandatu 2014-2018. godine / HDZ BiH / 9 dostupnih pozicija,

- ministrica pravosuđa i uprave Mirjana Stojsavljević-Petrak (SNSD)

Drugi saziv u mandatu 2014-2018. godine / HDZ BiH / 9 dostupnih pozicija,

- ministrica rada, socijalne skrbi i prognanih Vasilija Broćeta (SNSD)

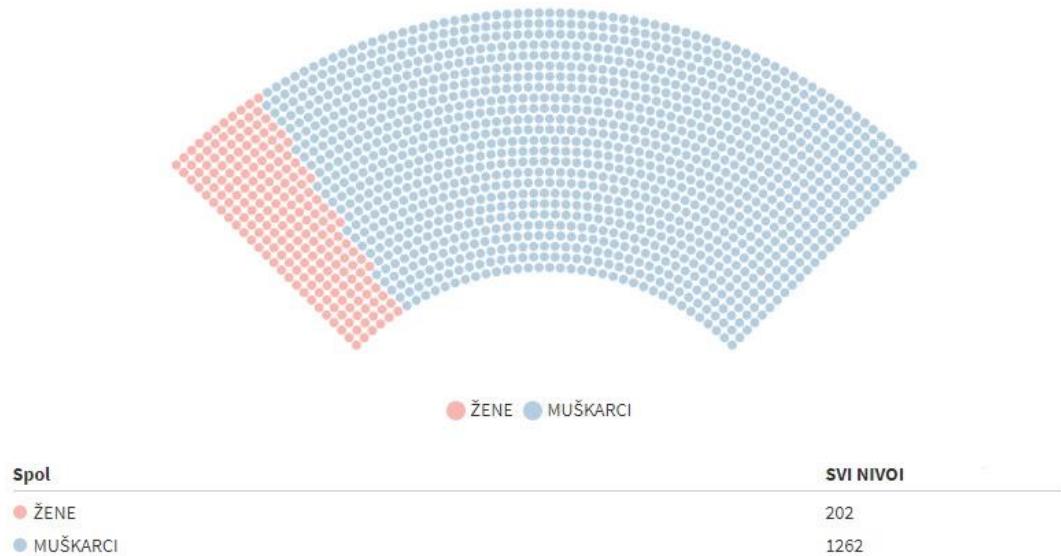
- ✓ Od 63 dostupne pozicije u šest mandata i sedam saziva Vlade Kantona 10 (Livno), žene su imenovane na pet pozicija u odnosu na 58 na koje su imenovani muškarci, ili 7.94%.
- ✓ Pet ministarskih pozicija.

Grafikon br.18: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Kantona 10 - Livno 1998-2018

Prezentirani pregled imenovanja žena izražen u procentima izgleda kako slijedi:

Od ukupno 1.464 dostupne pozicije u izvršnoj vlasti na svim nivoima analiziranim u ovom radu u periodu 1998-2018. godine, žene su bile imenovane na 202 pozicije, odnosno bile su zastupljene sa 13.8% u odnosu na muškarce. Dodatno, na svim nivoima bilježimo mandate u kojima žene nisu bile uopšte zastupljene, pa čak i dva, tri i četiri konzektivna mandata.

Grafikon br.19: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca na svim posmatrаниm nivoima izvršne vlasti 1998-2018

Udio žena u izvršnoj vlasti na nivou Vijeća ministara BiH iznosila je 17.49%. Kad je riječ o entitetima, u FBiH iznosila je 10.57%, a u RS 15.38%. Vlada Brčko Distrikta dosegla je 18.03% zastupljenosti žena.

Kad je riječ o kantonima, žene su bile najmanje zastupljene u Hercegovačko-neretvanskom kantonu, gdje je udio žena iznosio 3.53%. Malo bolja slika je u Posavskom, Zapadnohercegovačkom i Kantonu 10 - Livno od 5%, 7.41% i 7.94%, respektivno.

Najveću zastupljenost žena u izvršnoj vlasti postigao je Srednjobosanski kanton, koji sa 23.33% udjela žena prednjači i u BiH. Na drugoj poziciji je Bosansko-podrinjski kanton sa 19.19%, potom Tuzlanski kanton sa 17.89%, zatim Kanton Sarajevo sa 15.34%, Zeničko dobojski sa 12.09%, te Unsko-sanski sa 11.36%.

3.3. Gdje su ministarke iz stranaka ljevice?

„Ideologija se smatra jednom od najrelevantnijih varijabli pri objašnjavanju nivoa koji političke stranke postižu kad je riječ o zastupljenosti žena“¹⁴⁴. „Stranke ljevice imaju jača egalitarna uvjerenja od desno orijentiranih stranaka, te su poznate po većoj podršci ravnopravnosti spolova“¹⁴⁵, pa se shodno tome „očekuje veći broj žena na izbornim položajima na ljevici nego na desnici“¹⁴⁶. Međutim, kad je riječ o imenovanju žena u izvršnu vlast, dvije stranke lijeve orijentacije obuhvaćene ovim radom – SDP BiH i NS - ne razlikuju se značajno od stranaka desnice i centra. Iako ove dvije stranke nisu imale ni približno onoliko prilika za formiranje vlasti kao stranke centra i desnice, činjenica je da, i kad su imale, dominantno su imenovale muškarce. U nastavku je predstavljena analiza imenovanja koje su ove stranke izvršile na državnom, te nivou Federacije BiH i Kantona Sarajevo.

U mandatu Vijeća ministara BiH 2000-2002. godine, koje je vodio SDP BiH, od četiri pozicije koje je ova stranka dobila u raspodjeli, muškarci su imenovani na tri - predsjedavajućeg, ministra i zamjenika - a žena na jednu, zamjeničku poziciju. U mandatu 2010-2014. godine, od pet pozicija na raspolaganju, na tri su imenovani muškarci – dvije ministarske i jednu zamjeničku - a žene na dvije zamjeničke pozicije.

U mandatu Vlade FBiH 2000-2002. godine, koju je vodio SDP BiH, od 11 pozicija na raspolaganju, žena je imenovana na jednu ministarsku. Na poziciju premijera, tri ministra i šest zamjenika imenovani su muškarci. U mandatu 2010-2014. godine, koju je, također, vodio SDP BiH, ovoj stranci je pripalo osam pozicija. Od tog broja, opet je na jednu ministarsku imenovana žena, a muškarci na premijersku i šest ministarskih.

U sazivu Vlade Kantona Sarajevo u mandatu 2018 - koju je vodila NS, SDP BiH je na tri ministarske pozicije na raspolaganju imenovala muškarce. NS je od tri pozicije sa kojima je raspolagala imenovala ženu na jednu ministarsku poziciju, dok je muškarce imenovala na premijersku i ministarsku.

---

¹⁴⁴ Keith, D. James, Verge, Tània: *Nonmainstream left parties and women's representation in Western Europe* pristupljeno: 20.03.2021, <https://bit.ly/37B8NBD>

¹⁴⁵ Stockemer, Daniel: *Why are there differences in the political representation of women in the 27 countries of the EU?* str. 476-493, pristupljeno: 20.03.2021, <https://bit.ly/3AyfPDL>

¹⁴⁶ Matland, E. Richard i Montgomery A. Kathleen: *Women Access to Political Power in Post-Communist Europe*, pristupljeno: 15.03.2021, <https://bit.ly/3fTW7ub>

4. RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U POLITIČKIM STRANKAMA U BiH

4.1. Opredijeljenost političkih stranaka u BiH za ravnopravnost spolova

„Službene stranačke politike i prakse mogu unaprijediti ili blokirati političku zastupljenost žena, kao i teme koje ih interesuju”¹⁴⁷. Budući da političke stranke kontrolišu proces kandidovanja i nominacije kadrova one „imaju ključnu ulogu u tome kako i u kojoj mjeri će žene učestvovati u političkom životu i biti politički angažirane”¹⁴⁸. Predstavljeno kroz konkretnе aktivnosti, političke stranke mogu doprinijeti političkoj edukaciji i osnaživanju žena, nominovati kandidatkinje na kandidatske liste, pružiti finansijsku pomoć tokom predizbornih kampanja i mobilizovati glasače, odnosno svojim aktivnostima doprinijeti promociji i boljoj vidljivosti žena, ali i uticati na mijenjanje stereotipnih stavova glasačkog tijela, koje je u BiH i dalje više naklonjeno muškarcima.

„Svojevrsna uloga ‘vratara’ ka političkoj sceni rezultat je jedinstvene i fundamentalne uloge koju političke stranke imaju u demokratskom procesu: stranke predstavljaju stavove građana/ki i kanališu ih u adekvatne javne politike, te služe kao „cjevovod” kroz koji i žene i muškarci postaju izabrani ili imenovani predstavnici”¹⁴⁹. Također, istraživanja u oblasti rodnog pitanja pokazuju da „stranke djeluju i na temelju rodno određenih normi i običaja koji sprječavaju žene u izgradnji političke karijere čak i kada službene institucije dopuštaju i omogućavaju njihovo učešće u politici. Te norme i običaji mogu funkcionirati kao neformalne institucije i pokazati stabilnost i kontinuitet, kao i otpor ka progresivnoj promjeni”¹⁵⁰.

Presudnu ulogu političkih stranaka u postizanju ravnopravne zastupljenosti žena u političkom životu prepoznali su i u ARS BiH te pokrenuli projekat „Opredijeljenost političkih stranaka za ravnopravnost spolova u BiH” u saradnji sa Misijom OSCE-a u BiH u pripremi za Opće izbore 2014. Cilj ovog projekta bio je pomoći političkim strankama da, uz podršku lidera, provedu princip ravnopravnosti spolova kroz konkretnе mjere u svojim statutima, programima i praksama imenovanja na unutar- i vanstranačke funkcije.

---

¹⁴⁷ Kantola, Johanna: *Women's Organizations of Political Parties: Formal Possibilities, Informal Challenges and Discursive Controversies*, str. 4-21, pristupljeno: 12.04.2021, <https://bit.ly/3CH750a>

¹⁴⁸ Naslov posuđen od Cowell-Meyers, Kimberly i Scott, Patrick, *Waiting in the Wings?: The Experience of Women's Wings of Political Parties in Multiple Regions*, pristupljeno 22.11.2020, <https://bit.ly/3INhKQO>

¹⁴⁹ OSCE/ODIHR: *Handbook on Promoting Women's Participation in Political Parties*, pristupljeno 17.04.2021, <https://bit.ly/3INHwV4>

¹⁵⁰ Kantola, Johanna, op.cit.

Prvi korak bio je potpisivanje Izjave o opredijeljenosti za ravnopravnost spolova¹⁵¹, koju je 25. juna 2014. godine potpisalo devet političkih stranaka, a od toga sedam relevantnih za ovaj rad: HDZ BiH, NS, SBB BiH, SBiH, SDP BiH, SNSD i PDP. Ovdje je važno napomenuti da je u BiH registrovano više od 100 političkih stranaka. U Izjavi se, između ostalog, navodi:

„Mi, lideri i liderke političkih stranaka, našim potpisima iskazujemo posvećenost ravnopravnosti spolova. U potpunosti priznajemo potrebu i značaj jednakog učešća žena i muškaraca u javnom i političkom životu. Prepoznavši ravnopravnost spolova kao jedan od stubova demokratije, kao politički lideri i liderke izjavljujemo da ćemo:

- u potpunosti poštovati ZoRS-a i osigurati realizaciju pravno utemeljenog nivoa učešća žena u tijelima odlučivanja, kao i u strukturama izvršne, zakonodavne i predstavničke vlasti;
- jednakom promovirati ženske i muške kandidate kao i omogućiti im jednak pristup resursima za kampanju, medijima i finansijskim resursima, kako bi osigurali pravičan tretman članova i članica stranke koji učestvuju u izborima;
- aktivno zagovarati pitanja ravnopravnosti spolova, iskazujući iskrenu predanost i ozbiljne namjere prema uključivanju rodne perspektive i ostvarivanju napretka na polju ravnopravnosti spolova;
- prepoznati ulogu koju muškarci mogu imati u promociji pitanja ravnopravnosti spolova te se stoga ova pitanja neće smatrati isključivom odgovornošću žena u političkim strankama;
- uključiti temu ravnopravnosti spolova u programe političkih partija, interne dokumente i obuke sa ciljem boljeg razumijevanja značaja ravnopravnosti spolova među članovima i članicama političkih stranaka.”

U obraćanju javnosti¹⁵² nakon potpisivanja, inicijativu su pohvalili i inicijatori i potpisnici. Hadžiabdić-Filipović naglasila je da su potpisivanjem Izjave načinjeni pionirski koraci, jer je prvi put uspostavljen model direktne saradnje i komunikacije s političkim strankama: „Napravili smo bitan iskorak od kritikovanja političkih partija prema saradnji sa onima koji su spremni da djeluju u oblasti ravnopravnosti polova. ARS BiH će ubuduće podržati jačanje kapaciteta političkih partija potpisnica u provođenju prioriteta ove izjave i nakon opštih izbora”¹⁵³. Zamjenica voditelja Misije

¹⁵¹ Tekst Izjave o opredijeljenosti političkih stranaka ravnopravnosti spolova nalazi se u prilogu ovog rada

¹⁵²ARS BiH: *Devet političkih stranaka potpisalo Izjavu o ravnopravnosti spolova*, pristupljeno 03.02.2021, <https://bit.ly/3yRdCmF>

¹⁵³ Frontal: *Osam partija opredijeljeno za ravnopravnost polova*, pristupljeno: 03.02.2021, <https://bit.ly/3fSFWSN>

OSCE-a u BiH Nina Suomalainen istaknula je kako ova organizacija ohrabruje sve političke aktere da promovišu ravnopravno učešće žena i muškaraca u političkim strankama u cilju ostvarivanja balansa u zastupljenosti u zakonodavnim i izvršnim tijelima na svim nivoima vlasti. Predstavnica SBB BiH Edita Đapo je kazala da će se ta stranka apsolutno zalagati za ravnopravnost žena, pogotovo u političkom životu. „Postizanje ravnopravnosti žena u političkom životu je početak za ostvarivanje prava žena u svim ostalim sferama života”, kazala je tada Đapo. Predstavnica SDP BiH Lamija Ćeramida je kazala da se politička stranka iz koje dolazi kontinuirano bavi i problemima ravnopravnosti spolova, a kroz Forum žena provodi i aktivnosti vezano za ravnopravnost spolova, što će i ubuduće nastaviti. Predstavnica SBiH Muvedeta Karović je kazala da je ta stranka uvijek pridavala veliku pažnju ovom pitanju, dok je predstavnica SNSD Snježana Jokić rekla da od svog osnivanja ova stranka vodi politiku ravnopravnosti spolova i „upravo je to ono što je privuklo toliki broj žena u stranku.”

Nije poznato da li su i u kojoj mjeri političke stranke ispunile obaveze preuzete potpisivanjem Izjave. Na upit o tome, ministar Lučić je odgovorio da „ARS nije radila analizu. (...) Informisani smo da je Kancelarija OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava ODIHR radila internu analizu o poštivanju Izjave, koju nije imala namjeru objavljivati, pa ista nije javno dostupna”¹⁵⁴.

Nakon ovog projekta, ARS BiH je nastavila rad na unapređenju saradnje s političkim strankama. Ministar Lučić naglašava da je „upućen Javni poziv svim političkim strankama za dosljednu primjenu ZoRS-a BiH prilikom kandidovanja listi i kampanja koje se provode u toku i nakon izbornog procesa za Opšte izbore 2014. godine, kao i Lokalne izbore 2016. Povodom Lokalnih izbora 2020. godine Agencija je uputila Otvoreno pismo registrovanim političkim strankama „Nominujte i promovišite kandidatkinje – to koristi svima“. Nakon Opštih izbora 2018. godine, a u skladu sa članom 20. ZoRS-a BiH, Agencija je političkim strankama koje su osvojile mandate u Parlamentu BiH uputila Preporuku za ravnopravnu zastupljenost oba pola u Vijeću ministara BiH, a klubovima poslanika u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH Preporuku da pri predlaganju članova komisija oba doma vode računa o ravnopravnoj zastupljenosti polova”¹⁵⁵.

Budući da su obaveze koje proističu iz ZoRS-a vis-à-vis političkih stranaka jasne i precizne, ostaje nejasno zašto je bilo potrebno provoditi ovaj projekat, kroz koji su se političke stranke u formi

---

¹⁵⁴ Lučić, op.cit.

¹⁵⁵ Ibid

Izjave obavezale da će poštivati i provoditi zakon ove države. Drugo, neodgovorno je da ARS BiH provedbu ovog projekta, nazvanog „pionirskim korakom u saradnji”, koji je adresirao najvažniju prepreku u postizanju zakonski propisane ravnopravnosti žena - političke stranke - nije pratila do kraja ili bar učinila rezultate analize koju je radio ODIHR javno dostupnim?

4.2. Ravnopravnost spolova kroz interne dokumente političkih stranaka u BiH

„Adresirati pitanje podzastupljenosti žena na liderskim pozicijama u političkim strankama važno je u postizanju napretka u ravnopravnosti spolova unutar političkih stranaka i državnoj javnoj politici”¹⁵⁶. Lovenduski i Norris klasificiraju strategije za promociju ženske participacije u političkim strankama u tri kategorije: retorička, pozitivne akcije i pozitivna diskriminacija. Retoričke strategije obuhvataju promovisanje učešća žena kroz stranačka pravila i propise, izborne programe, parlamentarne rezolucije i javne istupe stranačkih lidera. Pozitivne akcije obuhvataju obuke članica/kandidatkinja, osiguranje finansijskih podsticaja i uspostavu specifičnih organizacijskih oblika za promovisanje učešća žena. Pozitivna diskriminacija se odnosi na mјere kao što su gender kvote za interne stranačke strukture i kandidatske liste.¹⁵⁷

„Dobar pokazatelj posvećenosti političke stranke ravnopravnosti spolova čine: broj žena u tijelima odlučivanja, inicijative koje se poduzimaju radi povećanja učešća žena u različitim sferama političkog odlučivanja i ozbiljnost kojom se pristupa promocije te teme kroz političke aktivnosti”¹⁵⁸. U skladu sa ZoRS-om u BiH, vidljivi pokazatelji posvećenosti političke stranke ravnopravnosti spolova, između ostalog, podrazumijevaju uvrštanje odredbi o ravnopravnosti spolova u statute i političke programe, te njihovu dosljednu primjenu u praksi.

U cilju utvrđivanja u kojoj mjeri su usaglašeni s odredbama ZoRS-a u BiH u nastavku je predstavljena analiza programskih dokumenata (statuta/platformi/programske deklaracije), koji regulišu rad političkih stranaka, kao i spolna struktura tijela odlučivanja. Obrađeni su dokumenti i

---

¹⁵⁶ IDEA i IDB: *Gender and political parties: Far from parity*, str. 28

¹⁵⁷ IDEA i IDB, op.cit., str. 18

¹⁵⁸ Teresa Sacchet: *Political Parties: When do they work for Women?*, UN DESA 2005, pristupljeno: 11.04.2021, <https://bit.ly/2VNwwMc>

podaci dostupni na zvaničnim web stranicama političkih stranaka, kao i dokumenti koje su stranke ustupile u procesu pripreme ovog rada.

Planirano je da analizom bude obuhvaćeno trinaest političkih stranaka koje su u posmatranom periodu predvodile vlade na nivoima vlasti relevantnim za ovaj rad: HDZ BiH, HDZ 1990, HSP Đapić-dr. Jurišić, NS, PDA BiH, PDP, SBB BiH, SBiH, SDA BiH, SDP BiH, SDS, SNSD i Stranka pravde i razvoja BiH. Međutim, iz analize je izostavljena HSP Đapić-dr. Jurišić, koja je u međuvremenu nestala sa političke scene, te Stranka pravde i razvoja BiH, čiji predstavnici nisu odgovorili na opetovane molbe za saradnjom.

4.2.1. HDZ BiH

narodna stranka koja okuplja sve slojeve hrvatskoga naroda i drugih građana BiH, čiji se program temelji na načelima demokracije i kršćanske civilizacije te drugim vrijednostima koje su u tradiciji hrvatskoga naroda

U dokumentu nazvanom Statut, Program i Programska deklaracija, zalaganje za ravnopravnost spolova je istaknuta u poglavљu Temeljna načela,¹⁵⁹ uz ravnopravnost naroda, građana, različitih socijalnih i regionalnih grupa. Nadalje, isti dokument precizira da se „način izbora za sva tijela i dužnosnike HDZ BiH u pravilu obavlja tajnim glasovanjem uz mogućnost isticanja više kandidata, vodeći računa o kriterijima zastupljenosti (teritorijalnoj, spolnoj, dobroj itd.)”¹⁶⁰, no bez reference na kvotu manje zastupljenog spola.

- Statut, Program i Programska deklaracija HDZ BiH, usvojeni 2019. godine, nisu usklađeni sa ZoRS-om u BiH.

4.2.2. HDZ 1990

narodna stranka koja okuplja sve slojeve hrvatskoga naroda, građane pripadnike drugih naroda i manjina u BiH, čiji se program temelji na načelima demokracije i civilizacije te drugim demokratskim vrijednostima

U Statutu HDZ 1990 navodi se da stranka „treba nastojati da u svim tijelima bude najmanje 30% manje zastupljenog spola, a sve temeljne organizacije dužne su redovito voditi i ažurirati evidenciju članstva prema spolu”¹⁶¹ te da se „izbori za sva tijela i dužnosnike po pravilu obavljaju

---

¹⁵⁹ Program HDZ BiH, str. 29.

¹⁶⁰ Statut HDZ BiH, član 57, str. 24

¹⁶¹ Statut HDZ1990, član 9a, str. 3

tajnim glasovanjem uz mogućnost isticanja više kandidata, vodeći računa o kriterijima zastupljenosti (teritorijalnoj, spolnoj, starosnoj itd.)”¹⁶².

- Statut HDZ1990 usvojen 2016. godine nije usklađen sa ZoRS-om u BiH.

4.2.3. *Naša stranka*

politička organizacija socijal-liberalnog političkog opredjeljenja koja uvažava najviši stepen ravnopravnosti građana i građanki Bosne i Hercegovine

U Statutu NS navodi se da će se „tamo gdje je to tehnički moguće, pri popunjavanju mjesta u tijelima stranke osigurati ravnopravno učešće žena i muškaraca, a u ostalim slučajevima uložiti najveći napor da se postigne rodna ravnopravnost u svim tijelima stranke,” kao i da stranka „djeluje i radi na principima ostvarenja jednakih prava i prilika za sve u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije BiH”¹⁶³.

- Statut NS usvojen 2019. godine usklađen je sa ZoRS-om u BiH.

4.2.4. *PDA*

bh. evropska narodna stranka političkog centra, otvorena za sve građane, bez obzira na vjersku, nacionalnu, socijalnu ili drugu pripadnost, vjerna ideji društva jednakih šansi, u kojoj se zasluge njere i vrednuju prema radu

U Platformi PDA iznesen je generalni stav o zalaganju za poštivanje Ustava BiH u kontekstu „građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava građana” te da će stranka „ustrajati u posebnom promicanju i zaštiti prava žena, djece, manjina i raseljenih osoba, borbi protiv mučenja, trgovine ljudima i svih oblika diskriminacije”¹⁶⁴. Za PDA, podrazumijeva se „jednakost pred zakonom i ravnopravnost svih građana, bez obzira na njihovu vjersku i etničku pripadnost, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i slično, u bh. društvu, uz normativni i institucionalni okvir”¹⁶⁵.

- Platforma PDA BiH usvojena 2018. godine nije usklađena sa ZoRS-om u BiH.

---

¹⁶² Ibid, član 58, str. 20

¹⁶³ Statut NS, član 4, str. 2

¹⁶⁴ Platforma PDA, str. 23

¹⁶⁵ Ibid, str. 44

4.2.5. PDP

stranka desnog centra, koja je moderna, narodna i programska organizacija koja djeluje u RS

U Statutu PDP-a navedeno je da „u sastavu organa PDP-a na nivou opštine/grada, najmanje 20% članova treba da budu mlađi i da u pravilu održava ravnopravnost oba pola”¹⁶⁶. Precizirano je i da „u Predsjedništvu stranke mora biti zastupljeno najmanje tri člana iz reda kandidata ženskog pola”¹⁶⁷, od 21 koliko broji ovo tijelo. U Statut je unesena i referenca na ravnopravnost spolova pri izboru Glavnog odbora, koja precizira da će se „iz svake izborne jedinice obezbijediti izbor najmanje 20% kandidata ženskog pola, kao i da lista kandidata treba, u pravilu, da sadrži najmanje 20% mlađih članova i da odražava ravnopravnu zastupljenost oba pola”¹⁶⁸.

- Statut PDP-a usvojen 2015. godine nije usklađen sa ZoRS-om u BiH.

4.2.6. SBB BiH

narodna stranka političkog centra

U Statutu SBB BiH navodi se da se „obezbjeđuje odgovarajuća zastupljenost mlađih i žena u organima i tijelima stranke, tako da učešće žena bude najmanje do 1/3, a mlađih do 35 godina starosti do 15%”¹⁶⁹. U dokumentu Politika SBB-a naglašeno je da je stranka „opredijeljena za ravnopravno učešće žena u svim javnim, kulturnim, društvenim i političkim aktivnostima, posebno u političkom životu”¹⁷⁰.

- Statut i Politika SBB-a usvojeni 2015. godine nisu usklađeni sa ZoRS-om u BiH.

4.2.7. SBiH

demokratska politička organizacija koja djeluje u skladu sa svojim programskim ciljevima na teritoriji BiH

U Statutu SBiH navodi se da se „organi biraju tajnim glasanjem, a pri kandidovanju i izboru u organe stranke vodi se računa o nacionalnoj, spolnoj, teritorijalnoj kao i odgovarajućoj zastupljenosti mlađih, te ostvarenim izbornim rezultatima”¹⁷¹. Nadalje, navodi se da će se u

---

¹⁶⁶ Statut PDP, član 47, str. 16

¹⁶⁷ Ibid, član 33, str. 10

¹⁶⁸ Ibid, član 26 i 27, str. 8

¹⁶⁹ Statut SBB BiH, član 5, str. 3

¹⁷⁰ Politika SBB BiH, str. 2

¹⁷¹ Statut SBiH, član 27, str. 6

Glavnom odboru SBiH „obezbijediti najmanje 20% manje zastupljenog spola”¹⁷², a kod izbora članova Predsjedništva, kao i potpredsjednika stranke „voditi računa o teritorijalnoj, spolnoj, starosnoj i nacionalnoj pripadnosti”¹⁷³.

U Programu SBiH 2015-2020 navedeno je da će stranka „u potpunosti poštovati ZoRS i osigurati realizaciju pravno utemeljenog nivoa učešća žena u tijelima odlučivanja, kao i strukturama izvršne, zakonodavne i predstavničke vlasti; jednakom promovirati ženske i muške kandidate i omogućiti im jednak pristup resursima za kampanju, medijima i finansijskim resursima; podržati ravnopravnost i jednakе mogućnosti za žene i muškarce, uključujući i ranjive grupe”¹⁷⁴.

- Statut SBiH koji je usvojen 2011. godine nije usklađen sa ZoRS-om u BiH, dok Program za period 2015-2020 uključuje relevantne elemente iz Izjave o opredijeljenosti političkih stranaka za ravnopravnost spolova, koja je u skladu sa ZoRS-om u BiH.

4.2.8. SDA BiH

narodna stranka političkog centra otvorena za sve građane BiH, čija su načela, ciljevi i organizacija utvrđeni Statutom i Programom SDA

U Statutu SDA BiH navodi se da će se „popuna organa i tijela vršiti uz primjenu odgovarajuće zastupljenosti na teritorijalnom (najmanje 1/5 iz jednog od entiteta), nacionalnom, spolnom i starosnom principu”¹⁷⁵. Dalje se navodi da se „u organima SDA na svim nivoima organiziranja osigurava odgovarajuća teritorijalna zastupljenost, zastupljenost žena i mlađih, a kvote o teritorijalnoj te zastupljenosti žena i mlađih propisuju se Pravilima izbornog postupka”¹⁷⁶. Precizirano je da će pri izboru potpredsjednika „najmanje jedan biti pripadnik manje zastupljenog spola”¹⁷⁷, od osam koliko broji ovo tijelo.

- Statut i Program SDA BiH usvojeni 2019. godine nisu usklađeni sa ZoRS-om u BiH.

---

¹⁷² Ibid, član 32, str. 7

¹⁷³ Ibid, član 39 i 40, str. 9 i 10

¹⁷⁴ Program SBiH, str. 3

¹⁷⁵ Statut SDA BiH, član 33, str. 11

¹⁷⁶ Ibid, član 164, str. 50

¹⁷⁷ Ibid, član 72, str. 23

4.2.9. SDP BiH

jedinstvena politička, multietnička, progradanska organizacija socijaldemokratske lijeve programske orijentacije

U Statutu SDP BiH navodi se da se „kvote o zastupljenosti manje zastupljenog spola primjenjuju na sve nivoe organizovanja stranke” te da će „u sastavu Glavnog odbora nastojati osigurati zastupljenost oba spola u skladu sa ZoRS-om BiH i drugim zakonima i propisima u BiH i programskim dokumentima SDP BiH”¹⁷⁸.

- Statut SDP BiH usvojen 2019. godine usklađen je sa ZoRS-om u BiH.

4.2.10. SDS

demokratska politička organizacija, otvorena za sve građane koji prihvataju njen Program i Statut

U Statutu SDS-a navedeno je da se „na svim nivoima organizovanja, u svim organima, na svim izbornim i kandidacionim listama SDS-a, najmanje po jedna petina mesta obavezno popunjava članovima SDS-a mlađim od 32 godine, odnosno članovima manje zastupljenog pola”¹⁷⁹.

- Statut SDS-a usvojen 2015. godine nije usklađen sa ZoRS-om u BiH.

4.2.11. SNSD

nezavisna i demokratska politička organizacija, otvorena za sve građane koji prihvataju njen Program i Statut

U Statutu SNSD-a navodi se da se „u organima stranke obezbjeđuje odgovarajuća zastupljenost mlađih i žena, tako da najmanje 30% članova organa budu žene i mlađi do 30 godina starosti. U slučaju da se izborima ne postigne taj odnos, organi SNSD-a mogu kooptirati ovim Statutom dozvoljeni broj članova iz strukture žena i mlađih”¹⁸⁰.

- Statut SNSD-a usvojen 2019. godine nije usklađen sa ZoRS-om u BiH.

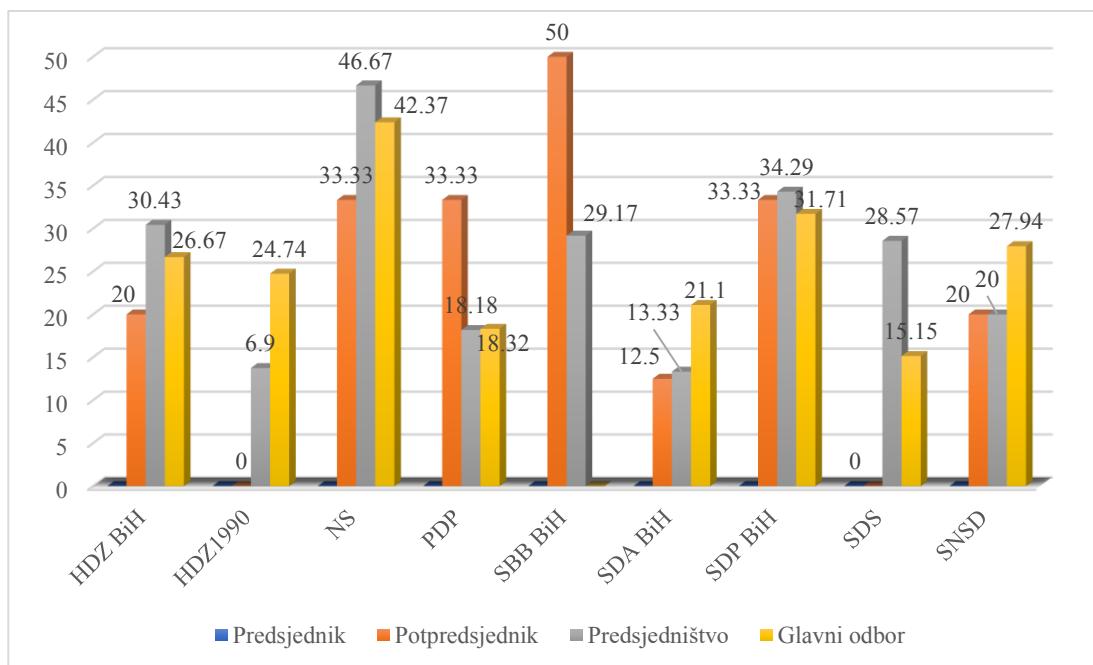
¹⁷⁸ Statut SDP BiH, član 69 i 221, str. 22 i 68

¹⁷⁹ Statut SDS, član 23, str. 9

¹⁸⁰ Statut SNSD, član 14, str. 4

4.3. Ravnopravnost spolova kroz tijela odlučivanja političkih stranaka u BiH

Iako različite političke orientacije i organizovane na temelju različitih principa i ciljeva, analizirajući spolnu strukturu tijela odlučivanja posmatranih političkih stranaka može se zaključiti da je podzastupljenost žena zajednička karakteristika većine:

Grafikon br.20: Procentualni prikaz zastupljenosti žena u tijelima odlučivanja analiziranih političkih stranaka¹⁸¹

U zaključku:

- Dvije od 11 analiziranih političkih stranaka su izvršile usklađivanje internih dokumenata s odredbama ZoRS-a: NS i SDP BiH, dok je SBiH uskladila samo Programsку deklaraciju 2015-2020, ali ne i Statut stranke. NS je odredbu provela i kroz spolnu strukturu tijela odlučivanja, u SDP BiH su na putu ka tome, sa trenutno više od 30% zastupljenosti žena u svakom od tijela odlučivanja, dok u SBiH nije došlo do promjene.
- Devet političkih stranaka, koje nisu uskladile interne dokumente sa ZoRS-om, imaju različita rješenja za zastupljenost žena u tijelima odlučivanja – od 1/5 do 1/3, od kvote za određena tijela/funkcije do nedostatka ikakve reference na kvotu. U tri stranke spolna

¹⁸¹ Iz analize je izostavljena SBiH i PDA koje na opetovane molbe za ustupanjem informacija nisu odgovorile

struktura tijela odlučivanja nije usklađena ni sa interno usvojenom kvotom - kod HDZ 1990 u potpunosti, u SNSD s izuzetkom Nadzornog odbora, a u SDS Predsjedništva.

- Niti jednu od 11 predsjedničkih pozicija ne obavlja žena, a u tri stranke ni potpredsjedničku: HDZ 1990, SDS, SBiH. Od tri stranke koje imaju funkciju zamjenika predsjednika, samo je u jednoj na ovu poziciju imenovana žena, u HDZ BiH.
- Budući da je predsjednik stranke, po funkciji, i čelnik Predsjedništva, žene su i sa te pozicije u potpunosti odsutne.
- S izuzetkom NS i SBB BiH, žene su odsutne i sa pozicije čelnika Glavnog odbora stranke.
- U samo jednoj analiziranoj stranci funkciju Generalnog sekretara obavlja žena, u SBB BiH.

Budući da je proces integrisanja rodne perspektive trebao početi usvajanjem ZoRS-a u BiH 2003. godine, te se intenzivirati uvođenjem kvote 2009. godine, političke stranke su imale dovoljno vremena da shodno tome revidiraju i usklade svoje programske dokumente. Umjesto toga, političke stranke samostalno odlučuju o kvotama žena u tijelima odlučivanja, a analiza pokazuje da ne uvažavaju ili parcijalno uvažavaju i samonametnute kvote.

„Nedovoljan broj žena u tijelima i na pozicijama odlučivanja unutar političkih stranaka dovodi do marginalizacije žena, jer one nisu ni dovoljno brojne, ni dovoljno moćne kako bi utjecale na važne političke odluke unutar tih tijela”¹⁸². Predstavljeno konceptom kritične mase, „dok se u jednoj grupi ne postigne određeni prag ili kritična masa, u ovom slučaju žena, fokus grupe neće biti na različitim sposobnostima i vještinama kojim žene doprinose toj grupi”¹⁸³. Odnosno, kako argentinske feministice ističu, kad je samo nekoliko žena u politici mijenjaju se žene, kad ima mnogo žena u politici mijenja se politika. „Ako žena nema u glavnim organima stranaka, kako onda očekivati da će biti u izvršnim i zakonodavnim tijelima, gdje se donose odluke”, pita se izvršna direktorka Fondacije CURE Jadranka Miličević.¹⁸⁴

Nalazi istraživanja koje je Infohouse Sarajevo organizovao među političkim strankama u BiH 2015. godine pokazuju da ispitanici veličaju prisustvo žena u svojim strankama, uglavnom

---

¹⁸² Suljić-Čauš, Delila, op.cit., str. 50

¹⁸³ Dahlerup, Drude: *The Story of the Theory of Critical Mass*, 2006, pristupljeno: 11.05.2021, <https://bit.ly/2VEX3fk>

¹⁸⁴ Heinrich Boll Stiftung: *Žene u bh. politici: Konkretnije, ali nevidljive*, pristupljeno: 12.03.2021, <https://bit.ly/2VMK9LF>

zadovoljni procentima njihove zastupljenosti. Ukoliko su žene nedovoljno zastupljene u glavnim tijelima, navode se pojedinačni primjeri iz stranačkih ogranaka ili žena na izvršnim funkcijama.

Nedovoljan broj žena u stranačkim tijelima i političkom životu, općenito, opravdava se:

- tradicionalnim patrijarhalnim društvom u kojem je isključivo žena predodređena za kućanske poslove, što muškarcima ostavlja više vremena za bavljenje politikom;
- nemotiviranost samih žena kojima je teško uskladiti sve obaveze radi nepovoljnih uvjeta u društvu (nefleksibilno radno vrijeme, nedovoljan broj vrtića, finansijska situacija i dr.); i
- nepostojanje podrške kolega unutar stranaka, koji uglavnom glasaju za muške kandidate.¹⁸⁵

Slično rangiranje prepreka bavljenju žena politikom ponudili su i ispitanici/ce u istraživanju provedenom u okviru ovog rada u aprilu 2021. godine na uzorku od 250 građana/ki iz BiH:

- predrasude (46.6%)
- nedovoljan interes političkih stranaka za promicanje žena u politici (45.6%)
- patrijarhalni svjetonazori u društvu (40.4%)

---

¹⁸⁵ Kuratko-Pani, Aleksandra: *50 nijansi bh. politike: Analiza rodne ravnopravnosti u političkim strankama u BiH*, Infohouse, Sarajevo 2015, str. 5 (13 fokus grupa i 54 ispitanika iz DF, SDA, SBB, HDZ, HDZ 1990, SDS i SNSD)

5. ASOCIJACIJE ŽENA POLITIČKIH STRANAKA: FORMA SA/BEZ SUŠTINE?

5.1. Uloga asocijacija žena političkih stranaka

Učešće žena u političkim strankama često je kanalisano kroz stranačke asocijacije ili frakcije, koje su od „ranih 1990-tih postale široko rasprostranjena forma organizacije žena unutar političkih stranaka”¹⁸⁶. „Cilj asocijacija žena je jačanje zastupljenosti i učešća žena u stranci i u političkim procesima općenito”¹⁸⁷.

Između ostalih funkcija, ove platforme mogu unutar stranke „zagovarati pitanja od posebnog značaja za članice i glasačice stranke; utjecati na stranačke stavove; promovisati žensko liderstvo na svim nivoima unutar stranke; lobirati za rodne politike i nadgledati njihovu provedbu; mobilizirati glasove žena i podršku za stranku i stranačke kandidate/kinje na izborima”¹⁸⁸.

U praksi, neke funkcionišu kao „produžena ruka političkih stranaka s prevashodnim zadatkom da stranci osiguraju podršku glasačica, dok neke obavljaju dvostruku ulogu: na vanjskom planu, rade u korist stranke, a interno na transformaciji neravnopravnih odnosa među spolovima”¹⁸⁹.

U istraživanju provedenom na uzorku od 106 političkih stranaka u 17 evropskih država 2016. godine Childs i Kittlson su utvrdile da, „iako djeluju u više od polovine stranaka obuhvaćenim istraživanjem, ne postoji ni pozitivan niti negativan odnos između postojanja asocijacija žena i zastupljenosti žena u vodstvu stranke, te da ne donose ni korist niti štetu ženama unutar stranaka”¹⁹⁰.

Kad je riječ o budućnosti asocijacija žena političkih stranaka, u radu objavljenom 2018. godine Kantola ističe da su, u kontekstu ključnih debata o gender teoriji i aktivizmu, i *feminizam i politika* asocijacija žena zastarjele. Kao što im i ime sugerira, ove asocijacije su fokusirane na žene, unapređenje njihovih političkih karijera i žensko-centriran feminism, dok gender teorije i feminism naglašavaju potrebu razumijevanja gendera i feminizma kao interseksionalnog, uvijek

¹⁸⁶ Sacchet, Teresa, op.cit.

¹⁸⁷ IKnow Politics: *Best Practices Used by Political Parties to Promote Women in Politics*, pristupljeno: 10.05.2021, <https://bit.ly/3fT9QI5>

¹⁸⁸ NDI: *Political Party Women's Wings Fact Sheet*, pristupljeno: 17.04.2021, <https://bit.ly/2VCAUyh>

¹⁸⁹ Sacchet, Teresa, op.cit.

¹⁹⁰ Childs, L. Sarah i Kittlson, Miki, op.cit.

prožetog rasom i etnicitetom, spolom i klasom. Stoga se djelovanje ovih tijela osporava kao rad na temelju imaginarnog kolektivnog identiteta žena koji se oslanja na zastarjele, isključive i samim tim štetne žensko-centrirane načine djelovanja.

U radu se spominju i dva dodatna trenda zbog kojih postojanje asocijacija žena postaje sve više sporno u politici, unutar političkih stranaka i u javnom diskursu - kombinacija povećanog nivoa unutarstranačke demokratije i centralnost političkog rukovodstva koji specifične interesne grupe, kao što su asocijacije žena i mlađih, čini suvišnim, i profesionalizacija političkih stranaka koja kreira prostor za rad pojedinačnih gender eksperata umjesto kolektivnih ženskih grupa.¹⁹¹

5.2. Institucionalizacija, moć i odgovornost asocijacija žena u BiH

Asocijacije žena djeluju u svim političkim strankama analiziranim u ovom radu, sa izuzetkom NS u kojoj ne vide razlog za izdvajanje članica po ovom osnovu. U nastavku je predstavljena analiza ovih tijela kroz tri dimenzije: „institucionalizacija (osnivanje, resursi i status); moć (učešće u razvoju politika i garancije deskriptivne zastupljenosti); odgovornost (kome odgovaraju za svoj rad)“¹⁹² sa posebnim osvrtom na tri elementa koja podrazumijevaju „stvarno učešće ženskih interesnih oblika organizovanja u radu stranke, a to su: jasan mandat za promociju ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena u stranačkim procedurama i praksama, uključenost u izvršni organ stranke i organe koji donose odluke prema statutu i budžetu, odnosno adekvatna finansijska sredstava za provođenje aktivnosti“¹⁹³.

5.2.1. Zajednica žena HDZ BiH „Kraljica Katarina Kosača”

Statut HDZ BiH prepoznaje Zajednicu žena „kao zasebnu organizacijsku cjelinu, koja djeluje u skladu s Pravilnikom koji mora biti usklađen sa Statutom stranke, a odluku o ustanovljavanju i načinu djelovanja donosi Središnji odbor stranke“¹⁹⁴. Kako se navodi u Programskoj povelji

¹⁹¹ Kantola, Johanna, op.cit.

¹⁹² Childs, L. Sarah i Kittilson, Miki Caul: *Feminizing Political parties: Women's party member organizations within European parliamentary parties*, pristupljeno: 13.05.2021, <https://bit.ly/3CFJ758>

¹⁹³ Karamehić, Šejla: *Političke stranke i ravnopravnost spolova: Vodič za unutrašnju transformaciju*, UNDP i UN Women 2021, str. 34

¹⁹⁴ HDZ Statut, član 49 i 51, str. 22-23

Zajednice, cilj djelovanja je „promicanje ravnopravnosti spolova, kao temeljnog kriterija demokracije i zalaganje za što bolji i kvalitetniji život obitelji; zalaganje za promicanje ljudskih prava i sloboda s posebnim naglaskom na osobe s posebnim potrebama, djecu, starije i nemoćne, borba protiv nasilja nad ženama i djecom”¹⁹⁵. Ovo je finansijski nezavisno tijelo koje ima zasebni bankovni račun, koje prihode ostvaruju od: članarine, donacija, darova, naknada iz proračuna i dr., a finansijsko poslovanje propisuje Predsjedništvo Zajednice žena.

Članice Zajednice „imaju pravo sudjelovati u kreiranju politike stranke, osobito raspravama, prijedlozima i zahtjevima, te odlučivati s tim u svezi, kao i pravo birati i biti birane u tijela stranke”¹⁹⁶.

Predsjednica Zajednice je članica Predsjedništva HDZ-a BiH s pravom glasa. Ovo tijelo, između ostalog, „određuje kandidate za izbore i za čelne dužnosti na razini BiH i entiteta, i daje suglasnost na prijedlog kandidata za županije i Distrikt Brčko, gradove i općine”¹⁹⁷.

5.2.2. Zajednica žena HDZ 1990

Kako je navedeno u Statutu, „Zajednica žena je zasebna organizacijska cjelina, koja djeluje u skladu s Pravilnikom koji mora biti usklađen sa Statutom stranke, a odluku o ustanovljavanju i načinu djelovanja donosi Središnji odbor stranke”¹⁹⁸. U Programskoj deklaraciji, istaknuto je da je to moderna i proeuropska organizacija koja okuplja članice stranke, kao i one koje to nisu, ali prihvaćaju načela Deklaracije i Pravilnik Zajednice.

U svom nastupu i djelovanju, Zajednica se, između ostalog, zalaže za „ravnopravnu zastupljenost i jednake mogućnosti za žene i muškarce u svim sferama društvenog i političkog života, a posebno u procesima odlučivanja i strukturama vlasti, kao temelnjom principu demokratskog razvoja društva, koji je od osnovne važnosti za postizanje jednakosti, razvoja i mira. Zajednica ima vlastite izvore finansiranja, i svoj podračun. Finansijsko poslovanje propisuje Predsjedništvo Zajednice žena, a sredstva se koriste isključivo za ostvarivanje ciljeva ovog tijela”¹⁹⁹.

---

¹⁹⁵Programska povelja Zajednice žena HDZ BiH „Kraljica Katarina Kosača“, str. 1

¹⁹⁶ Pravilnik Zajednice žena HDZ BiH „Kraljica Katarina Kosača“, član 7, str. 3

¹⁹⁷ Statut HDZ BiH, član 35 i 36, str. 18

¹⁹⁸ Statut HDZ1990, član 53 i 57, str. 19

¹⁹⁹ Odgovor bivše predsjednice Zajednice žena HDZ 1990 Borke Herceg-Lukenda autorici rada 01.06.2021.

Po Statutu, „članicama Zajednice je osigurano najmanje 30% zastupljenosti u tijelima stranke”²⁰⁰. Predsjednica Zajednice je, po funkciji, članica Predsjedništva stranke s pravom glasa. Ovo tijelo, između ostalog, „provodi politiku stranke i utvrđuje kandidate za čelne dužnosti i izbore na svim razinama”²⁰¹.

5.2.3. *Inicijativa 50% NS*

Interesna organizacija žena ne postoji unutar stranke. Najbliže tome je projekat nazvan „Inicijativa 50%”, koji okuplja kandidatkinje, ali i ostale političke aktivistkinje ove stranke, te ih kroz treninge, radionice i druge aktivnosti osposobljava za što efektivnije bavljenje politikom. Kroz ovaj projekat se radi i s aktivistkinjama iz nevladinog sektora, ali i šire, kako bi se ideja o ravnopravnoj rodnoj zastupljenosti proširila na sve segmente društvenog života u BiH. „Inicijativa 50%” izgradila je snažnu žensku političku mrežu unutar koje političarke jedna drugoj predstavljaju oslonac tokom političkog djelovanja”²⁰².

5.2.4. *Forum žena PDP*

U Statutu PDP-a navodi se da je Forum žena „interesna organizacija unutar partije, koja se bavi položajem i pravima žena u društvu i ostvarivanjem njihovih prava u skladu sa evropskim standardima i konvencijama. Forum čine sve članice ove stranke. Konferencija Foruma žena, uz prethodnu saglasnost Glavnog odbora stranke, usvaja Pravilnik kojim se uređuju organizacija i djelovanje Foruma, te bira predsjednicu i Odbor Forum-a, koji broji najmanje deset članica”²⁰³.

„Osnovna uloga ovog tijela je jačanje uloge žena unutar stranke, kao i usaglašavanje političkih stavova članica u odnosu na osnovna društvena i politička pitanja. U svom radu, Forum insistira na dosljednoj primjeni ZoRS-a, kao i svim aktivnostima koje za krajnji cilj imaju afirmaciju prava i osnaživanje uloge žena u društvu, kao i da kvota zastupljenosti žena u svim organima PDP-a bude najmanje 30%. Aktivnosti ovog tijela se finansiraju iz budžeta stranke”²⁰⁴.

---

²⁰⁰ Statut HDZ1990, član 57, str. 19

²⁰¹ Ibid, član 36, str. 14

²⁰² Naša stranka: *Inicijativa 50*, pristupljeno 08.05.2021, <https://bit.ly/3s7NHUS>

²⁰³ Statut PDP, član 43, str. 14

²⁰⁴ Odgovor predsjednice Foruma žena PDP-a Marine Blagojević autorici rada 07.04.2021

„Predsjednica Forum-a je, po funkciji, članica Predsjedništva stranke s pravom glasa“²⁰⁵. Ovo tijelo, između ostalog, vrši „izbor funkcionera i drugih postavljenja na nivou entiteta i BiH, te utvrđuje/potvrđuje liste kandidata za izbore na različitim nivoima“²⁰⁶.

5.2.5. *Forum žena SBB BiH*

U Statutu SBB BiH navodi se da „organizacija asocijacije žena djeluje kao zasebni oblik u sastavu Saveza“ te da „Forum žena SBB samostalno donosi Poslovnik o radu, koji mora biti u skladu sa Statutom stranke“²⁰⁷. Odluke Forum-a žena ne trebaju ići na usvajanje Predsjedništvu ili bilo kojem organu ako nisu suprotne Programu, Statutu i drugim odlukama Saveza.

Aktivnosti asocijacije se finansiraju iz sredstava stranke. „Asocijacija daje pet članica za članstvo u Glavnem odboru, a predsjednica ovog tijela je članica Predsjedništva stranke s pravom glasa“²⁰⁸.

5.2.6. *Žene SDA BiH*

U Statutu SDA navedeno je da „principle djelovanja Žene SDA, kao posebne organizacije, određuje Glavni odbor stranke, a asocijacija potom razrađuje vlastitim, pojedinačnim aktima. Asocijacija učestvuje u raspravama o ključnim političkim pitanjima u BiH, a naročito o pitanjima koja imaju poseban značaj za žene u bh. društvu, učestvuje i u raspravama o bitnim pitanjima u SDA, formulišu prijedloge i inicijative koji se mogu uputiti svim organima stranke, uključujući i Kongres, evidentira i ističe kandidate za sve funkcije u SDA, kao i za funkcije u predstavničkim i izvršnim organima“²⁰⁹.

Žene SDA slijedi i provodi programske ciljeve stranke s ciljem jačanja i promoviranja temeljnih vrijednosti stranke u bh. društvu, i to putem, između ostalog: organizovanja zajedničkog djelovanja članica i simpatizera na poboljšanju položaja i uloge žena u organima SDA, poticanje javnog i političkog djelovanja žena i njihovog većeg učešća u procesu donošenja strateških

---

²⁰⁵ Ibid

²⁰⁶ Statut PDP, član 25, str. 7

²⁰⁷ Statut SBB BIH, član 4, str. 3

²⁰⁸ Akademija za žene BiH: *Analiza usklađenosti statuta političkih subjekata sa ZoRS-a u BiH i Zakona o zabrani diskriminacije*, Sarajevo 2020., str. 27

²⁰⁹ Statut SDA BiH, član 122 i 123, str. 39

odлука, političko obrazovanje članica, osiguranje ravnomjerne zastupljenosti žena u svim segmentima društva.²¹⁰ Asocijacija se finansira iz sredstava stranke.

„Prava članica su da sudjeluju u kreiranju i realizaciju aktivnosti Asocijacije, kao i da biraju i budu birane u organe Asocijacije i organe SDA“²¹¹. Predsjednica Asocijacije je, po funkciji, članica Predsjedništva stranke s pravom glasa. Ovo tijelo, između ostalog, donosi odluku o kandidatima za sve nivo vlasti.²¹²

5.2.7. Forum žena SDP BiH

U Statutu SDP BiH se navodi da „unutar stranke djeluje posebna organizacija žena – članica i simpatizerki, pod nazivom Forum žena SDP BiH, kao interesno-politički oblik organizovanja. Glavni odbor SDP BiH donosi odluku o organiziranju Foruma, a odlukom o unutrašnjem organizovanju Forum bliže uređuje način svoga organiziranja i djelovanja. Forum žena učestvuje u svim raspravama o političkim pitanjima BiH, kao i o svim ključnim pitanjima, formuliše prijedloge i inicijative koji se mogu uputiti svim organima, uključujući i Kongres, evidentira i ističe kandidate za sve funkcije, kao i za funkcije u predstavničkim i izvršnim organima“²¹³.

„Programski ciljevi Foruma ugrađeni su u Statut SDP-a i uglavnom su usmjereni ka iznalaženju načina za veće učešće žena na mjestima odlučivanja unutar partije. Tako je cilj u Statutu, koji je podloga za programsко djelovanje, ugraditi zastupljenost žena na paritetnoj osnovi na svim nivoima unutar stranke, kao i odbor za ravnopravnost spolova, koji bi imao uticaj na kreiranje rodno odgovornih tema. Forum žena se finansira iz sredstava stranke“²¹⁴.

Predsjednica Foruma žena je, po funkciji, članica Glavnog odbora stranke s pravom glasa. Funkcije ovog tijela su, između ostalog, „da na prijedlog Predsjedništva stranke utvrđuje kriterije i način kandidovanja za organe vlasti“²¹⁵.

---

²¹⁰ SDA HNK: *Organizacija Žene SDA HNK*, pristupljeno: 04.04.2021, <https://bit.ly/3fSK4x8>

²¹¹ Odluka o osnivanju Asocijacije žena SDA, pristupljeno: 04.04.2021, <https://bit.ly/3s8ZId1>

²¹² SDA Statut, član 52 i 55, str. 17 i 18

²¹³ Statut SDP BiH član 180 i 181, str. 60

²¹⁴ Odgovor potpredsjednice Foruma žena SDP BiH Ifete Ćesir-Škoro autorici rada 09.06.2021.

²¹⁵ Statut SDP BiH, član 70 i 71, str. 23

5.2.8. Asocijacija žena SBiH

U Statutu SBiH predviđeno je „interesno povezivanje žena na svim nivoima organiziranja, od općinskog do centralnog. Odluku o formiranju asocijacije žena donosi Glavni odbor stranke, kojom se bliže utvrđuju kriteriji izbora, sastav, prava, dužnosti i obaveze članica”²¹⁶.

Kao integralni dio stranke, „cilj Asocijacije je organizaciono jačanje i institucionalno povezivanje u cilju realizacije raznovrsnih zadataka vezanih za život i rad žena, uzimajući u obzir ekonomsku, političku, društvenu i kulturnu situaciju. Žene SBiH djeluju na osnovu svog Programa putem, između ostalog, poduzimanja mjera u izgradnji bh. gender koncepta s ciljem provedbe ravnopravnosti i jednakih mogućnosti u svim oblastima društvenog života; praćenja položaja žena i implementacije njihovih zagarantovanih prava u domaćem i međunarodnom zakonodavstvu; praćenja primjene ZoRS-a; promovisanje rodne jednakosti, koja ne predstavlja istovjetnost, jer biološki različita bića imaju i različite potrebe. Aktivnosti se finansiraju iz sredstava stranke”²¹⁷.

„Predsjednica Žena SBiH je, po funkciji, članica Glavnog odbora s pravom glasa”²¹⁸. Ovo tijelo, između ostalog, utvrđuje „kriterije za izbor kandidata za organe SBiH i liste kandidata za organe SBiH koje bira Kongres”²¹⁹.

5.2.9. Aktiv žena SDS

Statut SDS-a „predviđa formiranje Aktiva kao interesne organizacije žena ove stranke, čija se organizacija i način djelovanja utvrđuju odlukom Glavnog odbora stranke. Aktiv žena ima pravo da samostalno razrađuje svoj plan i program djelovanja, koji potvrđuje Glavni odbor stranke”²²⁰.

„Aktiv žena SDS je politički podorgan, i kao takav treba da bude dio kreiranja politika i programa SDS-a. Ciljevi su i interno, a i eksterno, predstaviti date politike, animirati simpatizere i glasače, pozicionirati Aktiv žena kao vidljivi dio SDS-a u društvu, i izboriti se za što veći broj mandata u skupštinskim tijelima. Aktiv nije finansijski nezavisno tijelo i uglavnom se finansira iz budžeta stranke, ali i dobrovoljnim prilozima članica Aktiva.

---

²¹⁶ Statut SBiH, član 83, str. 19

²¹⁷ Odgovor Asocijacije žena SBiH Distrikta Brčko BiH autorici rada 09.06.2021.

²¹⁸ Statut SBiH, član 32, str. 7

²¹⁹ Ibid, član 34, str. 7

²²⁰ Statut SDS, član 54, str. 20

Predsjednik stranke je inokosan organ, koji sebi bira članove Predsjedništva, tako da po Statutu predsjednica Aktiva žena nije član, što ne znači da neće biti izabrana. Ako je izabrana u redovnom izboru, onda ima pravo glasa. U suprotnom je pridruženi član i nema pravo glasa”²²¹.

5.2.10. Aktiv žena SNSD

Statut SNSD-a prepoznaće „Aktiv žena kao poseban organizacioni oblik unutar stranke. Način djelovanja ovo tijelo utvrđuje vlastitim aktima, koji moraju biti u skladu s Programom i Statutom stranke, a saglasnost na njih daje Predsjedništvo stranke”²²².

Ciljevi Aktiva su, između ostalog, „podizanje nivoa političke obrazovanosti žena i priprema za aktivno političko djelovanje, te uspostava ravnomjerne zastupljenosti žena na svim nivoima vlasti. Shodno tome, Aktiv ima čvrstu orijentaciju ka uspostavljanju ravnoteže polova na svim nivoima i u svim tijelima i organima partije od najmanje 40% te promovisanju ideje jednakih mogućnosti u odlučivanju, bez čega nije moguće ostvariti osnaživanje položaja žena”²²³. Aktiv žena se finansira iz sredstava stranke.

Predsjednica Aktiva je i članica Predsjedništva stranke s pravom glasa, tijela koje utvrđuje izborne liste za sve nivoe vlasti kao i imenovane funkcije, te članica Izvršnog komiteta, koji, između ostalih zadataka, utvrđuje i vodi politiku između dva zasjedanja Predsjedništva i kadrovsku politiku.²²⁴

U zaključku, analiza programskih dokumenata sugeriše sljedeće:

Institucionalizacija

- Asocijacije žena su statutarno, na nivou političke stranke, prepoznate kao zasebne organizacijske cjeline, što sugeriše određen stepen autonomije. Stručnjaci preporučuju autonomiju ovih tijela uz obrazloženje da im „distanca od stranačkog vodstva omogućava da

---

²²¹ Odgovor predsjednice Aktiva žena SDS-a Vesne Adamović autorici rada 03.06.2021.

²²² Statut SNSD, član 13 i 14, str. 4

²²³ Program rada Aktiva žena SNSD, str. 1

²²⁴ Statut SNSD, član 35, 37 i 38, str. 9-10

slobodnije iniciraju pitanja koja mogu zvučati kontroverzno ili zbog kojih se muško vodstvo može osjećati neugodno”²²⁵;

- Sve asocijacije imaju jasan mandat za jačanje zastupljenosti i učešća žena u stranci i u političkim procesima;
- S izuzetkom HDZ BiH i HDZ 1990, asocijacije nemaju vlastiti već su oslonjenje na budžet stranke i dobrovoljne priloge članica. Stručnjaci sugerisu da se „ova tijela mogu finansirati iz sredstava stranke, ali da, idealno, trebaju imati vlastiti budžet, koji samostalno alociraju u skladu s prioritetima u radu“²²⁶.

Moć

- S izuzetkom SDS-a, predsjednice asocijacije žena su, po funkciji, članice jednog ili dva izvršna tijela stranke u kojima se kreiraju politike i donose odluke. Tako su članice glavnog odbora s pravom glasa u SDP BiH i SBiH; predsjedništva stranke s pravom glasa u HDZ BiH, HDZ 1990, PDP, SBB BiH, SDA BiH, te SNSD, u kojoj je i članica Izvršnog komiteta.
- Samo je HDZ 1990 asocijaciji žena statutarno osigurao zastupljenost od najmanje 30% u svim tijelima stranke (što se ne poštuje).

Odgovornost

- Kreirane su jasne rukovodne strukture na svim nivoima asocijacija žena, koje, po teritorijalnom principu, prate stranačku, i biraju se na mandat od četiri godine.
- Rad asocijacija žena, kao i plan aktivnosti, regulisan je interno usvojenim dokumentima.
- Asocijacije žena za svoj rad odgovaraju glavnom odboru ili predsjedništvu stranke.

5.3. Političarke u BiH o asocijacijama žena: Radno ili paradno?

Opravdanost postojanja asocijacija žena kao oblika organizovanja unutar političkih stranaka je tema koja izaziva oprečne stavove praktičarki odnosno političarki, često i članica iste stranke u BiH. Borić ističe da je protiv takvog načina organizovanja žena: „Forum žena koji mi imamo unutar SDP-a nema baš neku moć kao organizacija žena unutar partije, i on je više zatvoren u neke svoje strukture, i veoma malo se pojavljuje sa zahtjevima kada je u pitanju kreiranje politike,

---

²²⁵ NDI, op.cit.

²²⁶ Ibid

partijskih prioriteta, govorim kao organizovani oblik. To je veliki nedostatak”²²⁷. Gasal-Vražalica smatra da asocijacije žena služe za skretanje pažnje sa važnijih stvari. „Apsolutno smatram, kao žena i kao neko u politici, da je to pogrešan način. Ne vidim forum i asocijacije unutar stranke kao nešto što je pozitivno za žene, štaviše, vi onda prihvivate tu poziciju da vam treba neko okupljanje da biste vi kao žene osluškivale, tematizirale, problematizirale neka ženska pitanja. Ja onda postavljam pitanje šta je to žensko pitanje, jer ne vidim da ima i jedno žensko pitanje, to je društveno pitanje koje treba apsolutno u svim organima vlasti odmah sada u glavu reći, znate ima i taj neki problem”²²⁸. Da forumi žena često služe za zadovoljenje sujeta i rasподјelu funkcija, kada u stranci nema mjesta za žene u drugim organima, stav je zastupnice u Skupštini Kantona Sarajevo Vildane Bešlija iz NS: „NS zagovara ravnomjernu zastupljenost žena i muškaraca u Predsjedništvu, Glavnem odboru, te drugim ključnim tijelima, zbog čega nema potrebe za izdvajanjem po ovom osnovu”²²⁹. Referirajući se na asocijacije žena „kao rasadnik za udovoljavanje formi u ovom našem razumijevanju funkcionalisanja političkog sistema, političkih stranaka itd.”, jedna od osnivačica SBiH i bivša ministrica vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH Azra Hadžiahmetović ističe da je „u razgovore o ravnopravnosti spolova neophodno uključiti i muškarce”²³⁰.

Zajednice žena su političkim strankama potrebne kao privremeni mehanizmi pozitivne diskriminacije, jer smo društvo neravnopravne zastupljenosti muškaraca i žena na mjestima odlučivanja, i još bitnije, društvo s nedovoljno razvijenom svješću o tom problemu, stav je Herceg-Lukende: „Zajednice žena ne postoje radi sredina u kojima imate svjetle primjere angažmana žena, a svi znamo da je to iznimka, već radi problema nedovoljnog sudjelovanja žena u stranačkim tijelima, a onda kao posljedica toga i njihovog nedovoljnog nominiranja na dužnosničke pozicije. Druga je stvar, kako će se te Zajednice nametnuti i artikulirati svoje interese – hoće li služiti u paradne svrhe ili će raspravljati aktualnu politiku i njome se baviti”²³¹. Predsjednica Foruma žena SBB Kantona Tuzla Amela Mehmedović kaže: „Aktivi žena su jako dobri ukoliko se na pravi način realiziraju aktivnosti u okviru njih, da žene ne budu samo ikebane nego se aktivno politički baviti svim aktivnostima unutar stranaka i aktivno odlučivati, i u tom

²²⁷ Aganović Arijana, Miftari Edita, Veličković Marina, op.cit., str. 89-90

²²⁸ Ibid, str. 90

²²⁹ Pod lupom, op.cit.

²³⁰ Aganović Arijana, Miftari Edita, Veličković Marina, op.cit. str. 90

²³¹ HDZ1990, op.cit.

segmentu znači imaju nekakve svoje forme. Ali ako služe u neke druge svrhe onda je bespotrebno da uopšte postoje. Sve zavisi od organizatora, odnosno od nas žena”²³².

Prema riječima potpredsjednice SDP BiH Lane Prlić, Forum žena zajedno s ostalim oblicima organizovanja unutar partije zaista čini bitne stubove partije i zadužen je za jačanje kapaciteta žena u partiji, te podršku i saradnju s nevladnim sektorom u svrhu edukacija, jačanja žena što bi trebalo rezultirati i većim izborom žena u zakonodavna i izvršna tijela. „Međutim, moj stav je da žene političarke ne smiju usmjeriti svoje interesovanje i rad isključivo na interesne oblike već i kroz druge oblike organizovanja, te tretirati dnevno političke teme, te rad na terenu, što rezultira prepoznatljivošću, a samim time i boljim izbornim rezultatom,” zaključuje Prlić.²³³ Da je ovakav vid organizovanja žena vrlo važan, no ne i presudan, stav je predsjednice Aktiva žena SDS-a Vesne Adamović. „Dobra i jasna organizacija sa konstantno delegiranim zahtjevima može donijeti bolju političku vidljivost i uvažavanje aktiva žena unutar stranke. Nije presudan, jer ako nema političke volje, nađu se i razlozi da aktiv, na neki način, bude na margini.”²³⁴ Ono što je bitno je da u svom programu žene trebaju da aktivno učestvuju, a to je ne samo provođenje, već i kreiranje politike SDS-a. Žene SDS-a, a ima ih trenutno više od 30%, trebaju biti vidljive u političkim procesima, i to je ono što moramo mi na političkom terenu ostvariti”, zaključuje Adamović.²³⁵

Forum žena PDP-a predsjednica Marina Blagojević vidi kao resurs PDP-a koji ima veliki potencijal za razvoj: „Vrata PDP-a su otvorena za političko učešće žena i kroz Forum žena, ali i druge organe, gdje možemo ostvariti pun politički potencijal i realizovati mnoge kvalitetne prijedloge. Žene u PDP-u nisu samo kvota i nećemo se baviti temama koje su prepoznate kao isključivo 'ženska pitanja', nego će naš politički doprinos biti u punom kapacitetu”²³⁶.

Da žene moraju imati svoje mjesto u okviru stranke, te da se kroz organizovano djelovanje asocijacija, žene mogu dodatno osnažiti u političkom djelovanju smatra bivša predsjednica Asocijacije žena PDA Tuzla Munevera Bećarević: „Asocijacija žena je potrebna da bismo aktivirali žene u javnom životu, jer same sebi treba da kreiramo život, a politika je način da

---

²³² Fondacija Konrad Adenauer Stiftung: *Žene u ženskim organizacijama u političkim partijama u BiH*, pristupljeno: 30.06.2021, <https://bit.ly/2Xi1f53>

²³³ Odgovor potpredsjednice SDP BiH Lane Prlić autorici rada 14.06.2021.

²³⁴ Adamović, op.cit.

²³⁵ RTVBN: *Vesna Adamović nova predsjednica Aktiva žena SDS*, pristupljeno: 24.04.2021, <https://bit.ly/3yCzSR2>

²³⁶ PDP Dobojski: *Marina Blagojević nova predsjednica Forum žena*, pristupljeno: 20.05.2021, <https://bit.ly/3xDJ0Uf>

utječemo na sve odluke koje se tiču nas”²³⁷. Predsjednica Aktiva žena SNSD-a Nada Tešanović navodi da im je glavni cilj ojačati žene i predložiti one najbolje da sutra budu nosioci vlasti, odnosno da budu zastupnice u parlamentima i lokalnim zajednicama.²³⁸ Zajednica žena HDZ BiH nastala je zahvaljujući svijesti žena o važnosti adekvatnog organiziranja, ali i snažnoj podršci vodstva HDZ-a BiH,²³⁹ ističe predsjednica Pendeš. „(...) Postale smo prepoznatljiv i važan dio najjače hrvatske političke snage te, slobodna sam kazati, najorganiziranije političke opcije u BiH. Iza nas su brojni projekti, događaji dobrotvornog, kulturnog, vjerskog i drugog karaktera, kao i niz značajnih političkih odluka i inicijativa”²⁴⁰. Uz zadovoljstvo i ponos što je bila prva među jednakim na čelu Asocijacije žena SDA, „koja iz dana u dan jača i postaje respektabilan i veoma važan faktor u stranci”²⁴¹, bivša predsjednica Senija Bubić je mišljenja da „žene mogu ojačati i stranku i državu, te da SDA ima kvalitetne kapacitete”²⁴².

5.3.1. Podrška političkim lidera asocijacijama žena u BiH

Javne podrške i pohvala radu asocijacija žena, kao uhu ugodna tema za javnost i međunarodne donatore, među stranačkim liderima ne manjka. Predsjednik SNSD-a Milorad Dodik ističe da su žene najodaniji dio strukture partije i „zato je veliki broj naših žena na značajnim mjestima, od predsjednika Republike, načelnika, poslanika, ministara, što dovoljno govori o tome šta mislimo o ženama u našoj organizaciji”²⁴³. Da su žene važan, odnosno bolji dio SDS-a, stav je predsjednika ove stranke Mirka Šarovića: „Idemo ka povećanju broja žena u našim organima i ja sam uvjeren da će se to desiti. Radi se o našim najodgovornijim i najlojalnijim članovima i mislim da će one u budućnosti, a to su činile i do sada, davati snažan pečat politici SDS-a i biće njen, ponavljam, taj bolji dio”²⁴⁴. Predsjednik PDP-a Branislav Borenović kaže da Forum žena ima veliki značaj za ovu stranku: „Od njih očekujemo ozbiljne političke inicijative kako na lokalnom, tako i na republičkom nivou. Predsjednica Foruma žena je po Statutu član Predsjedništva PDP i ravnopravno učestvuje u

²³⁷ PDA Bilten, pristupljeno: 23.04.2021, <https://bit.ly/3ITC3w0>

²³⁸ Miftari, Edita, op.cit., str. 89

²³⁹ HDZ BiH je u posmatranom periodu imenovala najveći broj žena na ministarske pozicije na nivou BiH i FBiH, uključujući i predsjednicu FBiH, kao šeficu izvršne vlasti

²⁴⁰ Večernji list: *Ne trebaju kvote za žene u vlasti*, pristupljeno: 23.04.2021, <https://bit.ly/3sfJvCQ>

²⁴¹ SDA HNK: *U Konjicu održana tribina Asocijacije žena SDA*, pristupljeno: 21.05.2021, <https://bit.ly/3jHrxFn>

²⁴² Klix: *Senija Bubić: Žene mogu ojačati i stranku i državu*, pristupljeno: 22.05.2021, <https://bit.ly/2XcIbF7>

²⁴³ RTRS: *Dodik: Žene - stabilniji dio strukture SNSD-a*, pristupljeno: 07.04.2021, <https://bit.ly/2VKFjhY>

²⁴⁴ RTVBN, op.cit.

donošenju odluka, a od ostatka rukovodstva i mene kao predsjednika postoji puna podrška za realizaciju svih planova i aktivnosti”²⁴⁵. Zajednica žena HDZ BiH može biti na ponos i stranci i hrvatskom narodu, ali i uopće BiH, mišljenja je predsjednik te stranke Dragan Čović: „S te strane ponos, koji baštinimo, je što ste uspjеле biti i predsjednice i ministrike i veleposlanice i zastupnice i ne postoji segment života u BiH u koji se niste nametnule”²⁴⁶. Predsjednik SDA BiH Bakir Izetbegović izražava podršku radu Asocijacije žena ove stranke, ističući kako su žene istinska snaga ove stranke i države BiH²⁴⁷, no naglašava: „one su bolje bile pozicionirane na početku, kada je trebalo probijati led, a onda su u toj, pomalo, muškoj borbi izgubile pozicije. Ja se trudim gore gdje se direktno pitam da se te stvari popravljaju”²⁴⁸.

Osim važnosti podrške lidera, članice asocijacija žena ističu i važnost podrške nižih organa stranke, pogotovo uzevši u obzir njihovu ulogu u procesu sastavljanja kandidatskih lista. U jednom od svojih obraćanja, Pendeš ističe: „izražavam zadovoljstvo i zahvalnost predsjedniku HDZ BiH na potpori koju daje ženama HDZ-a, te pozivam i naše stranačke kolege koji su predsjednici općinskih i županijskih odbora da po uzoru na predsjednika podrže kolegice na njihovom političkom putu”²⁴⁹. Ističući da prijedlozi za kandidature dolaze s terena, Bubić pojašnjava: „ako se 100 osoba takmiči, od njih su maksimalno 10 žene. U utakmicama izbora, 90 muškaraca će se prije međusobno složiti da izaberu muškarca, nego da izaberu jednu od tih 10 žena. Jako malo žena je imalo priliku da bude promovisano i ponuđeno biračkom tijelu kao kvalitetna opcija”²⁵⁰. Herceg-Lukenda naglašava da „bez kakve-takve potpore vodstva stranke, ne samo najužeg, već još važnije, vodstva lokalnih organizacija stranke, uloga Zajednice se ne može ostvariti. Pametno vodstvo će uvijek dati prostor unutarstranačkoj organizaciji žena i iz toga ostvariti korist za stranku”²⁵¹.

---

²⁴⁵ Srpska info: *Forum žena PDP ima veliki značaj*, pristupljeno: 02.04.2021, <https://bit.ly/37ziyAA>

²⁴⁶ HDZ BiH: *Održana III Konvencija Zajednice žena HDZ BiH*, pristupljeno 02.04.2021, <https://bit.ly/3zQwZfQ>

²⁴⁷ SDA BiH: *Izetbegović pozdravio rad Asocijacije žena*, pristupljeno: 21.05.2021, <https://bit.ly/3yEQFTy>

²⁴⁸ NAP: *Izetbegovićeva podrška ženama u SDA verbalna*, pristupljeno: 21.05.2021, <https://bit.ly/3jGqCos>

²⁴⁹ HDZ BiH: *Pendeš rezabrana za predsjednicu Zajednice žena*, pristupljeno: 23.04.2021, <https://bit.ly/2VOtN5J>

²⁵⁰ Heinrich Boll Stiftung, op.cit.

²⁵¹ HDZ1990, op.cit.

5.4. Nerazumijevanje uloge asocijacija žena

5.4.1. Humanitarne ili političke organizacije?

Programskim ciljevima asocijacija žena jasno je definisana uloga ovih tijela u jačanju zastupljenosti i učešća žena u stranci i u političkim procesima općenito. Umjesto toga, „kako istraživanja provedena u BiH pokazuju, ove strukture su više usmjerenе na mobilizaciju glasačica ili humanitarna pitanja nego na zagovaranje ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena unutar stranke kojoj pripadaju“²⁵². O tome Miftari kaže: „simptomatično je za ženske političke asocijacije da utvrđuju ženske rodne uloge fokusiranjem aktivnosti najčešće na socijalna pitanja, humanitarne akcije, porodicu i djecu, a vrlo rijetko organizovano učestvuju u donošenju ključnih odluka u svojoj političkoj partiji“²⁵³. „Ja ne kažem da to ne treba imati, ali mi ispadamo tako glupe i katastrofalno nenačitane, nesposobne i neobrazovane, jer se mi samo bavimo humanitarnim radom“ (Ispitanik/ka HDZ 1990).²⁵⁴ Gasal-Vražalica smatra da se čini kako se forumi, asocijacije, udruženja žena u partijama bave samo humanitarnim radom. „Šta se to u našem društvu promijenilo na osnovu djelovanja tih i takvih udruženja? Ona su trebala u političkim partijama mijenjati način donošenja odluka, odnosno način pozicioniranja na listama i vidljivosti žena na listama.“²⁵⁵ Borić ističe: „da je slična priča u svim političkim partijama – formiraj forum žena ili kako ih već svi različito zovu, eto vas tamo pa se vi bavite nečim. Onda žene, pošto im je mnogo lakše u krugu same sa sobom i u svojim organizacijama, bave se tako nekim pitanjima humanitarnim, edukativnim, pripremama za izbore. Uglavnom, ja to volim pojednostavljeno reći - ne bave se politikom.“

To i jeste dojam koji se stiče pregledom dostupnih objava o njihovim aktivnostima, s izuzetkom povremenih obavijesti o obuci članica (ponekad usmjerenih na jačanje političke kapacitiranosti članica, a ponekad na ovladavanje vještinama *decoupage* tehnike) i osude politički/seksistički motivisanih napada na političarke, ali uglavnom stranačke ili koalicione koleginice.

---

²⁵² Karamehić, Šejla, op.cit., str. 34

²⁵³ Pod lupom, op.cit.

²⁵⁴ Kuratko-Pani, Aleksandra, op.cit., str. 24

²⁵⁵ Pod lupom, op.cit.

5.4.2. Političarke ili café kuharice i higijeničarke?

Osim u javnosti, dva istraživanja provedena u BiH pokazala su nerazumijevanje uloge asocijacija žena i među stranačkim kolegama. U istraživanju provedenom za potrebe izrade Alternativnog izvještaja o implementaciji CEDAW Konvencije i ženskim ljudskim pravima u BiH 2010. godine, navodi se da su očekivanja muških kolega u nekim strankama da bi žene trebalo da se pobrinu i za čišćenje stranačkih prostorija, kuhaju kafu ili prave sendviče aktivistima u predizbornoj kampanji: „Kulminacija mog nezadovoljstva nastala je kada je jedan kolega, inače član Glavnog odbora stranke, rekao da bi Aktiv žena trebalo da uvede dežurstva volonterki koje će redovno održavati higijenu stranačkih prostorija.“ (...) „Moj zadatak u predizbornoj kampanji je bio da u popodnevnim satima u stranačkim prostorijama kuham kafu i donosim piće članovima izbornog štaba.“ (...) „Ni sama ne znam koliko sam sendviča napravila u predizbornoj kampanji koje smo dijelili u kolektivnim centrima i siromašnim naseljima na tribinama. Taj zadatak sam dobila od izbornog štaba, iako sam bila visoko pozicionirana kandidatkinja na listi. Moji kolege nisu imali tu obavezu i zbog toga sam se loše osjećala svo vrijeme kampanje“²⁵⁶.

U istraživanju koje je Infohouse organizovao među političkim strankama u BiH 2015. godine, ispitanici više stranaka naveli su da su žene zbog dobre organizacije ženskih grupa aktivnije na logističkim poslovima u kampanji, dok muškarci, kao nositelji stranačkih lista, učestvuju i govore na javnim događanjima. „One rade taj dio, gro posla, jer muškarci su tu koji dominiraju. Oni su na listama, a sve ostalo žene rade. Razumijete, i kod sravnjavanja spiskova, i kod brojanja glasova, i kod okupljanja, i kod obilaska, i kod posmatrača i kod svega. Mahom su to žene i djevojke. Zato ja kažem da, stvarno, imamo tu dobru logistiku od ženske populacije“ (ispitanik/ka SDS).²⁵⁷

5.4.3. Zvanična prezentacija asocijacija žena

Nerazumijevanju uloge asocijacija žena doprinosi i način na koji je većina analiziranih asocijacija predstavljena na službenim stranačkim web stranicama. S izuzetkom SNSD i HDZ BiH, ne postoji informacije koje pomažu pri razumijevanju uloge, funkcije i ciljeva ovih tijela, u većini slučajeva

---

²⁵⁶ Prava za sve: *Alternativni izvještaj o implementaciji CEDAW Konvencije i ženskim ljudskim pravima u BiH 2010.*, str. 33, pristupljeno 23.04.2021, <https://bit.ly/3CGKP6s>

²⁵⁷ Kuratko-Pani, Aleksandra, op.cit., str. 24

niti koga kontaktirati u potrazi za informacijama, a ni kako. Dodatno, na web stranicama SBB BiH, SDS, PDA BiH i SBiH nema nikakve reference na postojanje asocijације јена. SDP BiH pruža uvid u ko-je-ko u asocijацији јена ove stranke, a PDP osvrt na misiju ovog tijela. SDA BiH nudi link na FB stranicu, koja se redovno ažurira sadržajima o aktivnostima asocijacije, no bez informacija o svrhi njenog postojanja, dok HDZ1990 nudi link na nepostojeću FB stranicu.

5.4.4. Izdvojeni rezultati rada asocijacija јена u BiH

Rijetki su primjeri u kojima su organizacije јена javno inicirale pitanje boljeg položaja јена unutar stranaka. Pregledom sadržaja dostupnog online, u nastavku je predstavljeno nekoliko primjera, uspješnih i bezuspješnih.

Forum јена SDP BiH je od kandidata/kinja za predsjednika/cu stranke u julu 2015. godine zatražio „da potpisom iskažu opredjeljenje za poštivanje principa rodne ravnopravnosti unutar i van stranke, kao i opredjeljenje za izmjene Statuta na tragu ravnopravnog učešća јена na svim nivoima organizovanja“²⁵⁸. U Statutu SDP BiH usvojenom u oktobru iste godine, sve funkcije u stranci postale su jednako dostupne женама i muškarcima, te precizirano da se kvote o zastupljenosti spolova koje propisuje ZoRS primjenjuju na sve nivoe organizovanja.²⁵⁹ Asocijacija јена SDA je 2017. kao i uoči Kongresa stranke 2019. godine, na kojem su se trebale razmatrati i izmjene Statuta, javno ukazala na potrebu veće zastupljenosti јена u stranci kao i da će „pokušati u Statutu predvidjeti određenu kvotu obaveznosti prisustva јена u svim stranačkim organima“²⁶⁰. Oba pokušaja bila su bezuspješna. Osnivanje Zajednice јена HDZ 1990 rezultat je borbe јена unutar stranke ka postizanju ravnopravnosti. Po osnivanju 2013. godine, „Zajednica je odmah tražila da se odredbe o ravnopravnoj zastupljenosti pri izboru stranačkih tijela i formiranju listi uključe i u ključne stranačke dokumente. Iako se Zajednica izborila da se u Statut ugrade odredbe o ravnopravnoj zastupljenosti јена pri izboru u svim stranačkim tijelima, ta odredba nema obvezujući karakter, te se samim time ni ne poštuje“, kaže Herceg-Lukenda.²⁶¹ U aprilu 2015. tadašnja predsjednica Zajednice јена HDZ BiH Marija Zelenika informisala je članice „da je

²⁵⁸ SDP BiH: *Pismo kandidatima/njama za predsjednika/cu SDP-a*, pristupljeno: 15.05.2021, <https://bit.ly/3jRKENb>

²⁵⁹ Statut SDP BiH 2015, pristupljeno 15.05.2021. <https://bit.ly/3xGOFZr>

²⁶⁰ SDA Tuzla: *Osigurati veće prisustvo јена u organima stranke*, pristupljeno: 21.05.2021, <https://bit.ly/37EEqdL>

²⁶¹ Herceg-Lukenda, op.cit.

najavljeni usklađivanje Statuta sa ZoRS-om, koji za manje zastupljeni spol predviđa najmanje 40% zastupljenosti u tijelima političkog i javnog odlučivanja na svim razinama vlasti”²⁶². No, Statut HDZ BiH iz 2015.²⁶³ kao ni onaj iz 2019. godine nije usklađen sa ZoRS-om.

5.5. Asocijacije žena: (Ne)iskorišten politički potencijal?

Usprkos tome što su u većini stranaka zadovoljeni svi formalni kriteriji za stvarno učešće asocijacija žena u radu stranke – jasan mandat, pozicija u izvršnom organu i budžet – realnost je drugačija. O tome svjedoče i stavovi izneseni nakon radionice „Žene u ženskim organizacijama u političkim partijama u BiH“ održane u junu 2021. godine: „Jedan dio žena izražava nezadovoljstvo načinom na koji funkcioniraju, jer nekako doživljavaju te forume i aktivnosti žena unutar političkih stranaka kao oblik djelovanja koji su, nekako, gurnuti u stranu, koji u funkcionalnom smislu jesu statutarno uvezani sa organima stranke, ali da se protok i informacija i stavova ne događa niti obezbjeđuje neki uticaj. Tako da unutar političkih stranaka forumi žena uglavnom su marginalizirani oblici djelovanja i nemaju skoro nikakvog ili vrlo malog uticaja na kreiranje stavova, politike stranke, itd., a pogotovo ih nema izvan političke stranke u smislu djelovanja u javnosti, pojavljivanja ili pojedinki ili uopće kao kolektivnog oblika djelovanja“²⁶⁴.

Analizirajući stavove praktičarki o potrebi postojanja asocijacija žena, jasna je podjela na protivnike i zagovarateljice. Među zagovarateljicama izdvaja se jedan zaključak – asocijacije žena poželjan su vid organizovanja žena unutar političkih stranaka pod uslovom da rade svoj posao na unaprijeđenju položaja žena u stranci i politici općenito.

Humanitarni angažman organizacija žena, koji prelazi i granice BiH, oblast je zastupljena među programskim ciljevima, i očekivano je da su mu članice posvetile dužnu pažnju. Nema ništa sporno ni u tome što su stranke uvidjele da su žene važan organizacijski i mobilizacijski resurs, uslijed jačih veza koje grade i održavaju u lokalnim zajednicama. No, fokusirajući se predominantno na ove dvije uloge, organizacije žena su upale u zamku na koju stručnjaci upozoravaju „da se njihova uloga posmatra instrumentalizirano - kao sredstvo za povećanje političke podrške za stranku“²⁶⁵ i

²⁶² TV KISS: *Predsjedništvo žena HDZ BiH zasjedalo u Kiseljaku*, pristupljeno 14.03.2021, <https://bit.ly/3ADvvWy>

²⁶³ HDZ BiH: Statut, Program i Programska deklaracija 2015, pristupljeno: 14.03.2021, <https://bit.ly/3CQVP1g>

²⁶⁴ Fondacija Konrad Adenauer Stiftung, op.cit.

²⁶⁵ Sacchet, Teresa, op.cit.

da „služe stranačkim interesima vis-à-vis žena, a ne ženskim interesima vis-à-vis stranke”²⁶⁶. Dodatna zamka koju još imaju vremena izbjjeći je da „stranačko vodstvo unaprijedi stranku bez unaprijeđenja položaja žena”²⁶⁷.

Također, fokus na ove dvije teme doveo je do nerazumijevanja uloge asocijacija žena u javnosti, ali i među stranačkim kolegama.

Način na koji je većina asocijacija žena predstavljena na službenim web stranicama političkih stranaka informativno je beskoristan, ali se može tumačiti i kroz prizmu njihovog položaja odnosno relevantnosti unutar stranaka. Pritom je važno ne zaboraviti da se na nekim stranicama postojanje asocijacije i ne spominje.

Aktivnosti političkih stranaka kao i javni istupi asocijacija žena vis- à- vis ravnopravnosti spolova, kako na unutrašnjem tako i na vanjskom planu, pokazuju da i kad su službeno zastupljene, u npr. predsjedništvu ili glavnom odboru stranke, i dalje je upitno koliko se njihov glas uvažava, kao i šta čine da bi to postigle, te upućuje na zaključak da „uglavnom služe za stvaranje privida ravnopravnog učešća žena u radu političkih stranaka”²⁶⁸. Na isti zaključak nas upućuje i način na koji većina stranaka tretira učešće i zastupljenost žena kroz programske dokumente i u stvarnosti.

Usvajanje ZoRS-a je trebalo predstavljati i početak promjene pristupa narativu o ravnopravnosti spolova i prepoznati i uvažiti uloge koje muškarci mogu imati u tom pogledu. „Kako bi stranačke rodne politike bile efektivne muškarci moraju biti njihov dio i preuzeti odgovornost za njih. Vodeći cilj njihovog angažmana bi trebala biti promocija ravnopravnosti spolova unutar stranke, doprinos ravnopravnosti spolova u političkom i javnom životu i poboljšanje sveobuhvatnih odnosa, unutarstranačke demokratije i stranačke komunikacije s muškarcima i sa ženama”²⁶⁹. Asocijacije žena političkih stranaka, ali i drugi aktivni u ovoj oblasti, to su propustili učiniti. Članstvo asocijacija i dalje čine isključivo žene, negdje po automatizmu sve članice stranke, a negdje na dobrovoljnoj osnovi. I dalje se u javnom diskursu ravnopravnost spolova tretira kao „žensko“

---

²⁶⁶ Cowell-Meyers, Kimberly i Scott, Patrick, op.cit.

²⁶⁷ Ibid

²⁶⁸ Šehić, Diana i Vidović, Gordana, op.cit., str. 74

²⁶⁹ IDEA: *A Framework for Developing Gender Policies for Political Parties*, pristupljeno: 15.04.2021, <https://bit.ly/2VOmryB>

pitanje, izjednačava sa ženskim političkim aktivizmom, te o položaju žena isključivo govore i raspravljaju žene.

Uzveši u obzir široku rasprostranjenost asocijacija žena političkih stranaka u BiH, godine iskustva u djelovanju, masovnost kad je riječ o članicama i sljedbenicama, dugogodišnju stručnu podršku međunarodnih i organizacija civilnog društva, evidentan nedostatak „ozbiljnijih rješenja za pitanja ravnopravnost spolova u stranačkim programima, ali i BiH društvu općenito, vodi ka zaključku da asocijacije žena nisu aktivno i adekvatno uključene u procese upravljanja i odlučivanja unutar svojih stranaka”²⁷⁰, i da je njihov politički potencijal neiskorišten. Odgovornost za to jednako snose vodstva asocijacija žena i političkih stranaka.

---

²⁷⁰ Kuratko-Pani, Aleksandra, op.cit., str. 23

6. PERCEPCIJA I STAVOVI GRAĐANSTVA O ULOZI ŽENE U POLITICI

6.1. Uloga stereotipa u glasačkim preferencijama

Sudeći prema izbornim rezultatima u BiH općenito, glasačko tijelo nije naklonjeno ženama u politici, što potvrđuju i rezultati šest izbornih ciklusa održanih u posmatranom periodu. Stav da žene ne trebaju biti na političkim funkcijama najčešće je rezultat stereotipnih shvatanja uloga spolova, prema kojima se muškarci vežu za javnu, a žene za privatnu sferu.

Opsežno istraživanje javnog mnijenja iz septembra 2017. godine, koje je u BiH proveo USAID na uzorku od 1.985 ispitanika/ca u 19 općina/gradova pod nazivom „Razlike u razvojnim prioritetima političara vs političarki i glasača/ica”²⁷¹ pokazuje da je samo 39% glasača/ica glasalo/e za najmanje jednu kandidatkinju na Lokalnim izborima 2016. godine. Glavna demografska razlika između njih i onih koji nisu glasali za žene je veći nivo obrazovanja. Također, osobe koje su glasale za žene su druge žene i osobe više zainteresovane za politiku. U nastavku su predstavljeni relevantni dijelovi ovog istraživanja.

Na upit da rangiraju potencijalne faktore na kojima zasnivaju glasačke preferencije, ispitanici/ce koji/e su glasali/e za žene navode povjerenje u lični kredibilitet kandidatkinje (25.1%) te njenu percipiranu kapacitiranost i nivo obrazovanja (24.8%). Za gotovo 13% ispitanika/ca, koji/e nisu glasali/e za žene, prethodni politički angažman kandidatkinje bio je glavni faktor pri donošenju odluke, dok je taj procenat kod ispitanika/ca koji/e su glasali/e za žene iznosio 5.6%. Zastupljenost u medijima je bila presudna kod 4.1% ispitanika/ca, koji/e nisu glasali/e za žene, te kod 2.3% onih koji/e su glasali/e za žene. Sveukupno, samo jedan ispitanik u ovom istraživanju naveo je kako je spol osobe presudio za koga će glasati.

	Glasaci	Neglasaci	Glasali za žene	Nisu glasali za žene
Fizički izgled kandidata/kinje	0.4	1.3	0.3	0.8
Nivo obrazovanja i percipirana kapacitiranost	19.1	22.6	24.8	15.2
Povjerenje u lični kredibilitet da će ispuniti data obećanja	26.5	21.3	25.1	27.6
Program/prioriteti i poznavanje tema od lokalnog značaja	11.4	10.8	10.8	11.5

²⁷¹ USAID BiH: *Difference in development priorities of male versus female politicians and voters in BiH*, pristupljeno 20.12.2020, <https://bit.ly/3iBvdcu>

Postignuća u prethodnim političkim angažmanima	9.7	9.9	5.6	12.6
Stranka kojoj pripada, program i kadrovi te stranke	10.2	5.4	9.5	9.8
Činjenica da je stranka kojoj pripada na vlasti	3.2	1.6	3.3	2.6
Poznavanje kandidata/kinje kroz medijske nastupe	3.2	2.6	2.3	4.1
Dobra komunikacija sa građanstvom	5.3	6.1	5.5	5.3
Lično poznavanje kandidata/kinje	7.7	3.8	9.8	8.8
Spol	0.1	0.0	0.2	0.0
Odbijaju odgovoriti	3.2	14.7	2.8	1.7
	1.654	314	641	532

Tabela 1. Najrelevantniji faktori glasačkih preferencija

U cilju razumijevanja razloga niske zastupljenosti izabranih žena, ispitanici/ce koji/e su glasali/e za žene upitani su o razlozima podrške kandidatkinjama. Konzistentno s nalazima o općim glasačkim preferencijama, kod 20% ispitanika/ca presudio je nivo obrazovanja i percipirana kapacitiranost kandidatkinje. Nadalje, 17.9% ispitanika/ca izjavilo je da je u pozadini njihove podrške činjenica da lično poznaju kandidatkinju, dok je kod 16.4% bilo presudno povjerenje u njen kredibilitet da ispunji obećanja, kao i želja da se ženama pruži više prilika u politici.

	Glasali za ženu
Njen fizički izgled	0.3
Nivo obrazovanosti i percipirane kapacitiranosti	20.0
Vjerujem u njen kredibilitet da ispunji obećanja	16.4
Radi njenih ličnih programa/prioriteta	5.0
Radi postignuća u prethodnim političkim angažmanima	4.4
Radi stranke kojoj pripada i stranačkog programa	8.1
Jer je njena stranka na vlasti	1.4
Radi njenih medijskih pojavljivanja	0.3
Radi njene dobre komunikacije sa javnošću	6.2
Zato što je poznajem lično	17.9
Jer ženama trebati dati više prilika u politici	16.4
Slučajan odabir njenog imena	0.8
Odbili/e da odgovore	2.8
	641

Tabela 2. Najvažniji razlozi glasanja za žene

I ispitanici/e, koji nisu glasali za žene, upitani su da navedu razloge za takvu odluku. Njih 38.7% naglasilo je da je glavni razlog to što nisu ništa znali o kandidatkinji; 31.8% ističe da je na listi bilo mnogo kompetentnijih kandidata. Utvrđeno je i da 9.9% smatra da žene općenito nisu dobre u politici i da samo muškarci trebaju da budu političari.

	Nisu glasali za žene
Zato što žene, općenito, nisu dobre u politici i samo muškarci treba da budu političari	9.9
Jer je na listi bilo mnogo vještijih i kompetentnijih kandidata za koje sam mogao/la glasati	31.8
Jer ne smatram njen program/prioritete najvažnijim	8.5
Jer mi njeno ime nije zvučalo poznato i nisam ništa znao/la o njoj	38.7
Drugi razlozi	11.1
	532

Tabela 3. Glavni razlozi neglasanja za žene

U zasebnom setu pitanja o stereotipima, utvrđeno je da su rodni stereotipi prisutni u svim kategorijama i kod svih starosnih grupa, s tim da su najjače izraženi kod onih koji/e nisu glasali/e za žene. Izraženo u procentima, 33% neglasača/ica, 42% onih koji/e su glasali/e za žene i 49% onih koji/e nisu glasali/e za žene saglasni su da su muškarci bolji politički lideri od žena.

Sveukupno, oko polovine ispitanika vjeruje da su muškarci bolji politički lideri i trebaju biti izabrani (49.9%), dok manje od 30% (28.8%) ne vjeruje. Nasuprot tome, gotovo polovina ispitanica (48.3%) nije saglasna sa ovom tvrdnjom, dok je malo više od 30% saglasno (33.3%).

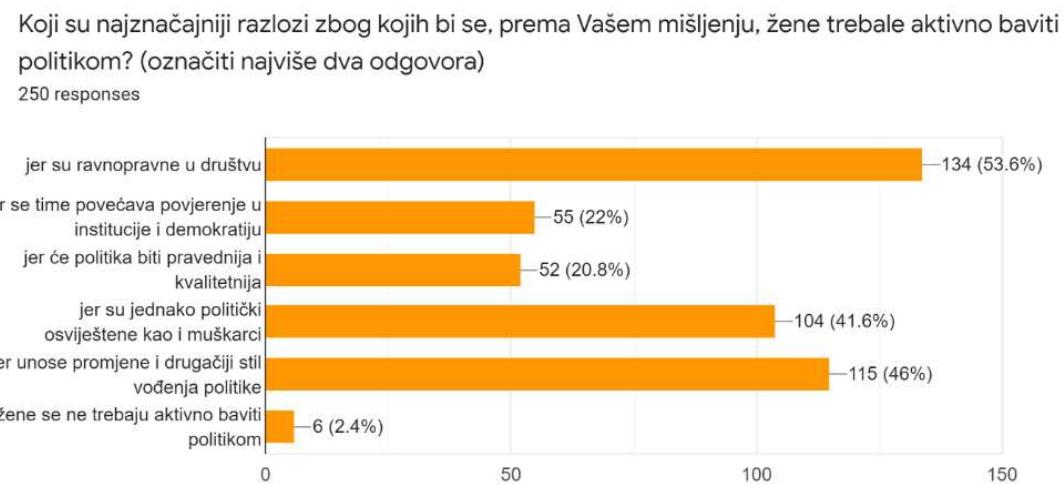
Za one koji/e su glasali/e za žene na Lokalnim izborima 2016, gotovo 60% ispitanika (58.3%) vjeruje da su muškarci emotivno prikladniji za bavljenje politikom od žena, dok kod ispitanica taj procenat iznosi malo više od 40% (45.5%).

Također, 70.1% svih ispitanika/ca smatra da su potrebe porodice važnije od lične ambicije žene, uključujući i 72.5% onih koji/e su glasali za žene. Interesantno je da veći postotak žena nego muškaraca dijeli taj stav odnosno 71.6% vs 70.1%.

6.2. Stavovi i percepcije građanstva o učešću žena u politici

Za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje percepcije i stavova građanstva o učešću žena u politici. Istraživanje je provedeno *online*, tokom aprila 2021. godine, u trajanju od 7 dana, u formi upitnika s 15 pitanja zatvorenog tipa, na uzorku od 250 ispitanika/ca, od toga 52.4% muškaraca i 47.6% žena. Distribucija po mjestu prebivališta je 70.8% iz FBiH, 25.6% iz RS te 3.6% iz Brčko Distrikta BiH.

Od ukupnog broja, njih 93.2% je glasalo na jednim od izbora održanih u BiH, a njih 75.6% je jednom glasalo za kandidatkinju političke stranke. Sveukupno, 98.8% smatra da bi se žene trebale aktivno baviti politikom. Upitani/e koji su to najznačajniji razlozi, 53.6% ispitanika/ca smatra „jer su ravnopravne u društvu”, 46% „jer unose promjene i drugačiji stil vođenja politike“, dok 41.6% smatra da su „politički jednakost osviještene kao muškarci.“ Samo 2.4% smatra da se žene ne bi trebale baviti politikom.

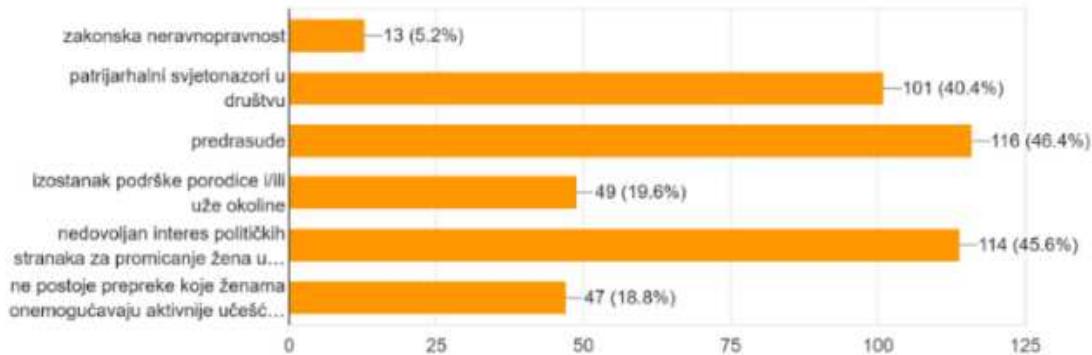

Grafikon br.21: Prikaz odgovora o razlozima zbog kojih bi se žene trebale baviti politikom

Upitani/e da rangiraju prepreke aktivnijem bavljenju žena politikom, 46.6% ističe predrasude, 45.6% nedovoljan interes političkih stranaka za promicanje žena u politici, dok 40.4% smatra da su za to odgovorni patrijarhalni svjetonazori u društvu.

Koje su, prema Vašem mišljenju, najveće prepreke koje ženama onemogućavaju aktivnije bavljenje politikom? (najviše dva odgovora)

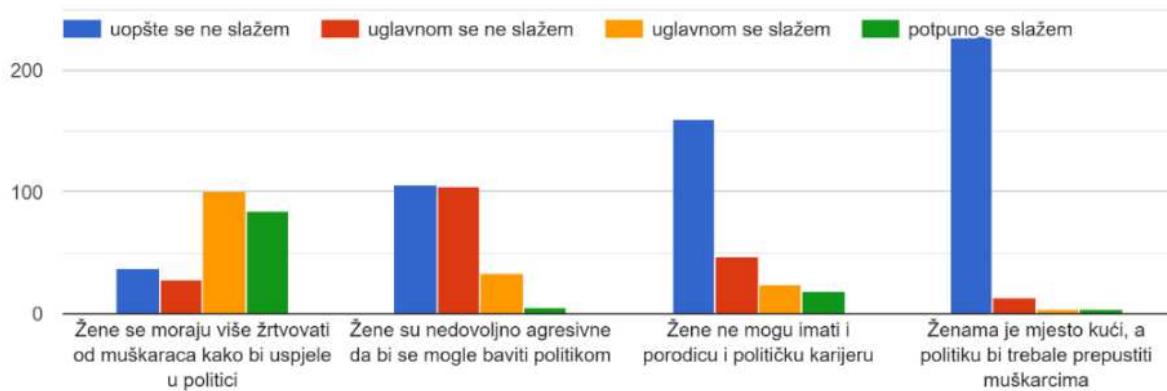
250 responses

Grafikon br.22: Prikaz percipiranih prepreka aktivnjem bavljenju žena politikom

Velika većina, 91.20% uopšte nije saglasna s tvrdnjom da je ženama mjesto u kući, a da bi politiku trebalo prepustiti muškarcima; 40.4% ispitanih je uglavnom saglasno s tvrdnjom da se žene moraju više žrtvovati od muškaraca kako bi uspjele u politici; 64% ispitanih vjeruje da žene mogu imati i porodicu i političku karijeru.

Molimo da ocijenite sljedeće tvrdnje (4 - potpuno se slažem, 1 - uopšte se ne slažem)

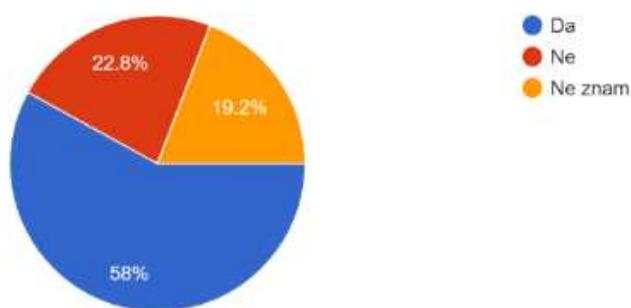
Grafikon br.23: Prikaz odgovora o stereotipnim stavovima o učešću žena u politici

Ukupno 86.8% ispitanika/ca je upoznato s radom političarki u BiH. Na pitanje da li u političkom životu BiH učestvuje dovoljno žena, 82.8% je odgovorilo negativno. 58% ispitanih smatra da bi

zastupljenost žena u politici trebala biti proporcionalna udjelu žena u ukupnom broju stanovnika, 22.8% smatra da ne bi trebala, dok 19.2% nema formiran stav o ovom pitanju.

Smatrate li da bi zastupljenost žena u politici trebala biti srazmerna zastupljenosti u udjelu stanovništva?

250 responses

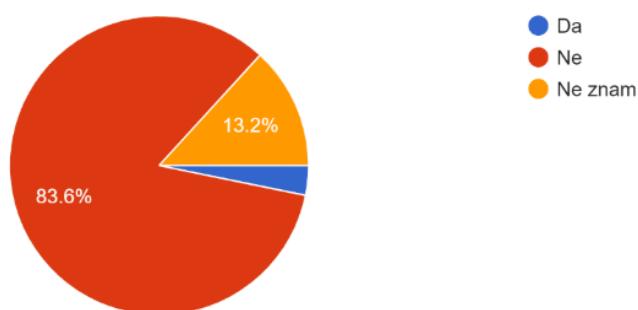

Grafikon br.24: Prikaz odgovora o procentualnoj dostatnosti učešća žena u politici

Velika većina od 83.6% je negativno odgovorila na pitanje da li se na pozicije u izvršnoj vlasti imenuje dovoljno žena, koje oko četvrtine ispitanika/ca smatra efikasnijim od kolega na tim pozicijama, a oko 70% jednako efikasnim.

Da li dovoljno žena biva imenovano na pozicije izvršne vlasti u BiH?

250 responses

Grafikon br.25: Prikaz odgovora o dostatnosti žena u izvršnoj vlasti

Upitani/e da li ih je pri informisanju o izbornim programima političkih stranaka interesovao stav stranke o ravnopravnosti spolova, njih 67.2% je odgovorilo potvrđno, 13.6% je odgovorilo

negativno, dok za 19.2% to pitanje nije uopšte bilo važno. 87.6% ne bi glasalo za stranku koja ne zastupa stavove o ravnopravnosti spolova.

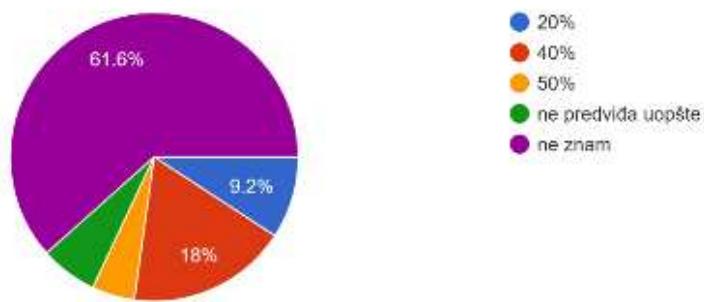
Analizirajući rezultate ankete, ističe se nekomplementarnost stavova ispitanika/ca i nedovoljno poznavanje zakonskih odredbi koje regulišu pitanje ravnopravnosti spolova u BiH.

Većina je stava da bi se žene trebale aktivno baviti politikom (98.8%), da u političkom životu BiH ne učestvuje dovoljno žena (82.8%), no samo 58% ispitanika/ca smatra da bi zastupljenost žena u politici trebala biti proporcionalna njihovom udjelu u stanovništvu, dok 19.2% nema formiran stav o ovom pitanju.

Visokih 87.6% ne bi glasalo za stranku koja ne zastupa stavove o ravnopravnosti spolova, njih 67.2% se informisalo o tim stavovima prije glasanja, ali samo 18% zna koliku zastupljenost žena u izvršnoj vlasti predviđa ZoRS, 61.6% ne zna, 16.4% je dalo pogrešan odgovor, dok 4% smatra da ne predviđa uopšte. Dodatno, samo 4% ispitanih zna da ZoRS ne reguliše kvotu zastupljenosti žena na kandidatskim listama.

Da li znate koliku zastupljenost žena u izvršnoj vlasti na svim nivoima predviđa Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH?

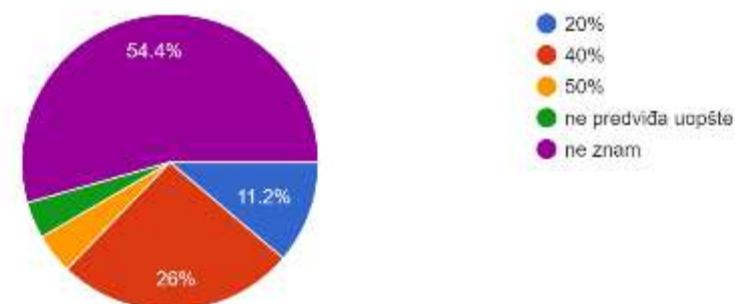
250 responses

Grafikon br.26: Prikaz odgovora o nivou poznavanja ZoRS-a

Da li znate koliku zastupljenost žena na kandidatskim listama političkih stranaka predviđa Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH?

250 responses

Grafikon br.27: Prikaz odgovora o nivou poznavanja ZoRS-a u odnosu na Izborni zakon BiH

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

U analiziranom periodu, politika je bila i ostala *muška* stvar usprkos afirmativnim mjerama usmjerenim ka osiguranju ravnopravne zastupljenosti žena u tijelima izvršne i zakonodavne vlasti, te političkim strankama. Nasuprot tome, borba za ravnopravnu zastupljenost u politici bila je i ostala *ženska* stvar, uz opasku da se za nju ne zalažu ni sve žene.

BiH je među prvima u regiji Zapadnog Balkana usvojila ZoRS, već 2003. godine, no provedba odredbe koja propisuje najmanje 40% zastupljenosti žena u tijelima izvršne vlasti tapka u mjestu od 2009. godine, kada je i uvrštena u Zakon. Osim protivzakonite podzastupljenosti žena, jedna od posljedica je i prisustvo diskriminacije po spolu u svim tijelima izvršne vlasti od kantona, preko entiteta i Brčko Distrikta BiH do države. Veliki doprinos tome dale su i žene u oba doma Parlamentarne skupštine BiH, koje su svjesno glasale *pro* diskriminacije, podzastupljenosti.

Odnos prema ženama u izvršnoj vlasti kopija je odnosa unutar velike većine političkih stranaka. Žene su i dalje upadljiva manjina u tijelima odlučivanja političkih stranaka – iz nekih su u potpunosti odsutne, a u nekim zastupljene u procentu daleko manjem i od samonametnute stranačke i zakonski propisane kvote. Rijetki su glasovi žena unutar stranaka koje se tome javno protive, a još rjeđe javne aktivnosti koje se poduzimaju kako bi se pitanje adresiralo. Članice šute i o onome što ih se direktno tiče, a ako pak progovore zastupaju muški diskurs. Bilježi se izostanak sistematičnog angažmana političkih stranaka na razbijanju predrasuda o ženama u politici i podizanju svijesti o ravnopravnosti spolova među svojim glasačkim tijelom. U tom kontekstu, zbunjujuće poruke šalju i članice stranaka koje uoči svakih izbora imamo priliku vidjeti kako aktivno agituju za svoje kolege - nositelje kandidatskih lista.

Usvajanje ZoRS-a trebalo je označiti i početak promjene u pristupu adresiranja pitanja ravnopravnosti spolova, kao društvene vrijednosti i u narativ uključiti i muškarce. To se propustilo učiniti. I dalje se ravnopravnost spolova izjednačava s promocijom uloge žena u politici, a o položaju žena i dalje isključivo govore i raspravljaju žene, nažalost, više iz nevladinog nego vladinog sektora.

U cilju potvrđivanja generalne hipoteze, u radu su detaljno predstavljene faze procesa generisanja neravnopravnosti spolova u izvršnoj vlasti za koje su odgovorne političke stranke u svojoj

dvostrukoj ulozi – kao političke organizacije i kao dio vlasti. Ukratko, neravnopravnost i diskriminacija počinje u strankama. Interni dokumenti većine analiziranih političkih stranaka ne uvažavaju odredbu ZoRS-a o najmanje 40% zastupljenosti žena u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju, a, često ne poštivaju ni interno samonametnute kvote o zastupljenosti žena. Iako se proces kandidiranja za izbornu utrku odvija uz poštivanje odredbe Izbornog zakona BiH od 40% zastupljenosti žena na kandidatskim listama po precizno utvrđenom redoslijedu, žene su predominantno broj dva na kandidatskim listama ili se na listi njihova imena nađu „reda radi” – da se zadovolji forma, a ne suština. Kontinuitet ove prakse na štetu učešća žena u politici je uznenimirujući. Čak i u statusu kandidatkinje, ženama nisu pružene jednake prilike za predstavljanje i promociju. Prema istraživanju javnog mnijenja, gotovo 40% ispitanika/ca nije glasalo za kandidatkinje, jer nisu ništa znali o njima. Političke stranke ne čine dovoljno kako bi educiranjem glasačkog tijela doprinijeli rušenju stereotipnih shvatanja o ulozi žene i muškarca u politici i na taj način uticali na tradicionalizam glasačkih preferencija.

Kad je riječ o izvršnoj vlasti, imenovanje žena od kantonalnog, preko entitetskog do državnog nivoa, umjesto zakona reguliše samovolja političkih stranaka, i kao što je predstavljeno u radu, doista je prije incident, nego pravilo. „Nizak procenat izabralih žena u izvršnoj vlasti, jednom kada se izbori završe i kada više нико не kontroliše ili sankcioniše stranke zbog neravnopravnosti spolova pri imenovanjima, dokaz je da nema stvarne namjere da se ženama pruži prilika da zauzmu mesta u vlasti”²⁷².

Analizom deskriptivne zastupljenosti žena u tijelima izvršne vlasti na nivou kantona, entiteta, Brčko Distrikta BiH i BiH u periodu 1998-2018. godine dokazana je prva pomoćna hipoteza da je zastupljenost žena i uz određene oscilacije i dalje daleko ispod zakonski propisanog nivoa. Sveukupno, žene su u promatranom periodu na svim analiziranim nivoima u BiH bile zastupljene sa 13.8% u odnosu na muškarce, odnosno imenovane su na 202 od 1.464 dostupnih pozicija.

Udio žena u izvršnoj vlasti na nivou Vijeća ministara BiH iznosila je 17.49%. Na nivou predsjedništva FBiH iznosila je 10%, dok je u potpredsjedništvu iznosila 14.29%. Kad je riječ o

---

²⁷² Izvještaj organizacija civilnog društva o primjeni zaključnih zapažanja i preporuka CEDAW Komiteta za BiH 2013-2017, Sarajevo 2016, pristupljeno: 17.01.2021, <https://bit.ly/3CC2En6>

entitetima, u FBiH iznosila je 10.57%, a u RS 15.38%. Vlada Brčko Distrikta BiH dosegla je 18.03% zastupljenosti žena.

Kad je riječ o kantonima, žene su bile najmanje zastupljene u HNK gdje je udio žena iznosio 3.53%. Malo bolje rezultate, iako jednacifrene, bilježimo u PK, ZHK i Kantonu 10 od 5%, 7.41% i 7.94%, respektivno.

Najveću zastupljenost žena u izvršnoj vlasti postigao je SBK, koji sa 23.33% udjela žena prednjači u BiH. Na drugoj poziciji je BPK sa 19.19%, potom TK sa 17.89%, zatim KS sa 15.34%, ZDK sa 12.09%, te USK sa 11.36%.

Ako deskriptivnu zastupljenost žena posmatramo kroz liderske pozicije, od brojke od 202 dolazimo do osam. Žene su samo osam puta imenovane na vodeće pozicije u izvršnoj vlasti:

- predsjednica FBiH u jednom mandatu Borjana Krišto
- predsjednica Vlade RS u dva mandata Željka Cvijanović
- potpredsjednica FBiH u jednom mandatu Spomenka Mičić
- potpredsjednica FBiH u jednom mandatu Meliha Mahmutbegović
- potpredsjednica Vlade RS u jednom mandatu Jasna Brkić
- potpredsjednica Vlade FBiH u jednom mandatu Jelka Miličević
- potpredsjednica Vlade USK u jednom mandatu Mediha Hromalić

Iako dvije stranke lijeve orijentacije relevantne za ovaj rad – SDP BiH i NS BiH - nisu imale ni približno onoliko prilika za formiranje vlasti kao stranke centra i desnice, činjenica je da, i kad su imale, dominantno su imenovale muškarce. U dva saziva Vijeća ministara BiH, od devet pozicija koje je SDP BiH imala na raspolaganju, žene su imenovane na tri zamjeničke pozicije, dok su muškarci imenovani na šest - na poziciju predsjedavajućeg, tri ministarske i dvije zamjeničke. U dva saziva Vlade FBiH od 19 pozicija, SDP BiH je žene imenovala na dvije ministarske pozicije. Preostalih 17 na koje su imenovani muškarci uključuju dvije premijerske, devet ministarskih i šest zamjeničkih pozicija. U sazivu Vlade Kantona Sarajevo, SDP BiH je na sve tri raspoložive pozicije imenovala muškarce, dok je NS od tri pozicije ženu imenovala na jednu ministarsku, a muškarce na premijersku i ministarsku poziciju.

Diskriminisane i podzastupljene i od države i od političkih stranaka, žene iz stranaka rijetko javno dižu glas. Platforma za organizovanje, angažman i javne istupe žena postoji u većini političkih stranaka, s jasnim statutarno propisanim programskim ciljevima, rukovodnom strukturu, i osiguranim mjestom u jednom od tijela odlučivanja političke stranke. No, razmatranja prikupljena u ovom radu pokazuju da dilema da li ova tijela marginaliziraju ili osnažuju žene ide u korist marginalizacije. Evidentan nedostatak „ozbiljnijih rješenja za pitanja ravnopravnost spolova u stranačkim programima, ali i BiH društvu općenito, vodi ka zaključku da asocijacije žena nisu aktivno i adekvatno uključene u procese upravljanja i odlučivanja unutar svojih stranaka”²⁷³. Učešće ovih tijela koje je ograničeno na sociohumanitarne akcije i mobilizaciju podrške uoči izbora umjesto na proces npr. boljeg pozicioniranja žena u unutarstranačkoj strukturi odlučivanja, prilikom kandidovanja i imenovanja, pokazuje da su organizacije žena više „mekhanizam koji služi stranačkim interesima vis-à-vis žena nego ženskim interesima vis-à-vis stranke”²⁷⁴. Posljedično, uloga ovih tijela nedovoljno se uvažava u procesu imenovanja kadrova u izvršnu vlast, što potvrđuje treću pomoćnu hipotezu.

Rezultati svih izbornih ciklusa u posmatranom periodu pokazuju da je glasačko tijelo u BiH rodno pristrasno i preferira muškarce u političkoj sferi, što potvrđuje četvrtu pomoćnu hipotezu. U dvadesetogodišnjem posmatranom periodu, učešće žena u zakonodavnim klupama u prosjeku je bilo oko 20%. Nalazi istraživanja USAID-a koji su predstavljeni u ovom radu pokazuju da su rodni stereotipovi prisutni u svim kategorijama populacije kod svih starosnih grupa, a najjače izraženi kod onih koji nisu glasali za žene. Izraženo u procentima, 33% neglasača/ica, 42% onih koji su glasali za žene i 49% onih koji nisu glasali za žene saglasno da su muškarci bolji politički lideri od žena i stoga trebaju biti izabrani. Od onih koji/e su glasali/e za žene, 58.3% ispitanika svejedno vjeruje da su muškarci emotivno prikladniji za bavljenje politikom od žena, dok kod ispitanica taj procenat iznosi 45.5%. Također, 70.1% svih ispitanih smatra da su potrebe porodice važnije od lične ambicije žene, uključujući i 72.5% onih koji/e su glasali za žene. Zabrinjava što veći postotak žena nego muškaraca dijeli taj stav, odnosno 71.6% vs 70.1%.

---

²⁷³ Kuratko-Pani, Aleksandra, op.cit., str. 23

²⁷⁴ Cowell-Meyers, Kimberly i Scott, Patrick, op.cit.

7.1. Preporuke

U svjetlu svega navedenog, modalitet za korak naprijed bi bio uvođenje principa pariteta u Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, a potom poštivanje i slova i duha tog Zakona. Time bi se na najbolji način pokazalo da ravnopravnost znači i podrazumijeva paritet, prikladnije bi se odrazila zastupljenost žena u populaciji BiH i poslala nedvosmislena poruka da je pitanje ravnopravnosti spolova društveno pitanje. Također, ova izmjena bi se reflektirala i na uvođenje pariteta na kandidatskim listama političkih stranaka, koje reguliše Izborni zakon BiH, a što je, između ostalog, i u skladu sa preporukom Komiteta za eliminaciju diskriminacije nad ženama UN-a.

Poštivanje slova i duha ZoRS-a podrazumijeva usklađivanje zakonodavstva o uspostavi Vijeća ministara BiH, entetskih, kantonalnih kao i Vlade Brčko Distrikta BiH sa ZoRS-om i, važnije, njihovu implementaciju u praksi odnosno „osigurat će i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju.”

Obaveza usklađivanja odnosi se i na interne propise političkih stranaka. Kako bi odredba ZoRS-a o „osiguranju i promovisanju ravnopravne zastupljenosti spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju” zaživjela u praksi, političke stranke bi se morale potruditi da kvantitativno i kvalitativno unaprijede pul članica, koje mogu kandidovati/imenovati na stranačke i javne funkcije. Da bi to postigle, potrebno je izraditi rodno osjetljive stranačke programe, kojim će osnažiti postojeće i privući nove članice i provesti edukaciju članova o rodno osviještenoj politici i rodnoj ravnopravnosti, posebno na nižim nivoima organizovanja (kantonalnim/gradskim/općinskim).

Poduzimanje ovih aktivnosti vodilo bi ka transformaciji i redefiniranju uloge i prioriteta asocijacija žena političkih stranaka, počevši sa strateškim odmakom od humanitarnih pitanja, sa kojima ih se najčešće poistovjećuje, i fokusom na iniciranje, zagovaranje i provedbu pitanja ravnopravnosti u djelovanju stranke na unutrašnjem i vanjskom planu u saradnji sa i uz aktivno učešće kolega.

Takav pristup bi pomogao i pri edukaciji glasačkog tijela u cilju mijenjanja stereotipnih shvatanja uloge spolova. Političke stranke bi trebale to činiti kontinuirano, kako putem sopstvenih kanala komuniciranja, iniciranjem ovih pitanja kroz saradnju s medijima, tako i u saradnji s institucijama nadležnim za pitanja ravnopravnosti spolova, nevladinim i međunarodnim organizacijama.

Literatura

1. ALADŽUZ, Dženana, *Ženska strana politike sa muškim licem*, Fondacija Infohouse, Sarajevo 2020
2. ANTIĆ-GABER, Milica, *Ženske na robovih politike*, Ljubljana 2011
3. BOŽINOVIC, Neda, *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, Centar za ženske studije Beograd, 1995
4. ČAUŠEVIĆ, Jasmina, *Zabilježene - Žene i javni život BiH u 20. vijeku*, SOC i Fondacija Cure, Sarajevo 2014
5. JAMBREŠIĆ-KIRIN, Renata i SENJKOVIĆ, Reana, *Preispisivanje povijesti žena u Drugom svjetskom ratu*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb 2005
6. KADRIBAŠIĆ, Adnan, *Zašto nema žena u vladama?*, SOC, Sarajevo 2017
7. KADRIBAŠIĆ, Adnan, et-al, *Polazna studija o barijerama političkom učešću žena u BiH*, UNDP, Sarajevo 2020
8. KARAMEHIĆ, Šejla, *Političke stranke i ravnopravnost spolova: Vodič za unutrašnju transformaciju*, UNDP i UN Women, Sarajevo 2021
9. KURATKO-PANI, Aleksandra, *50 njansi bh. politike: Analiza rodne ravnopravnosti u političkim strankama u BiH*, Fondacija Infohouse, Sarajevo 2015
10. KOVAČEVIĆ Dušanka, *Borbeni put žena Jugoslavije*, Leksikografski zavod Sveznanje, Beograd 1972
11. MAJSTOROVIĆ, Danijela, *Izgubljena revolucija: AFŽ između mita i zaborava*, Udruženje za kulturu i umjetnost Crvena, Sarajevo 2016
12. MIĆANOVIĆ-ŠIKIĆ Lynette, *Skriveni životi: Prilog antropologiji ruralnih žena*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 2012
13. MIFTARI, Edita, AGANOVIC Arijana, VELIČKOVIĆ Marina, *Žene i politički život u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini*, SOC i ARS BiH, Sarajevo 2015
14. MIFTARI Edita, *Politička participacija žena u BiH: Analiza učešća žena na stranačkim listama i konačnih rezultata općih izbora 2014*, Fondacija CURE i SOC, Sarajevo 2015
15. MRŠEVIĆ, Zorica, *Izborni sistem kvota*, Centar za društvena istraživanja, Beograd 2007
16. PANTELIĆ, Ivana, *Partizanke kao građanke*, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2011
17. SKLEVICKY, Lydia, Konji, žene, ratovi, Ženska infoteka, Zagreb 1996
18. SULJIĆ-ČAUŠ, Delila, *Gender kvota u BiH*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Sarajevo 2013

Zakoni i podzakonski akti, međunarodni ugovori, izvještaji, dokumenti

1. Izborni zakon BiH, Službeni glasnik BiH br. 7/14
2. Zakon o finansiranju političkih stranaka u BiH, Službeni glasnik BiH, broj 95/12
3. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, Službeni glasnik BiH br. 32/10
4. Alternativni izvještaj o implementaciji CEDAW Konvencije i ženskim ljudskim pravima u BiH 2010, dostupno na: <https://bit.ly/3CGKP6s>
5. Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, dostupno na: <https://bit.ly/3yFjy1F>
6. Balanced participation of women and men in political and public decision-making, Council of Europe, dostupno na: <https://bit.ly/3xCyoVx>
7. Izvještaj o primjeni Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena u BiH, dostupno na: <https://bit.ly/3AvIZ6l>
8. Izvještaj organizacija civilnog društva o primjeni zaključnih zapažanja i preporuka CEDAW Komiteta za BiH 2013-2017, dostupno na: <https://bit.ly/3CC2En6>

9. Narandžasti izvještaj 2016: Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u BiH, dostupno na: <https://bit.ly/2VINkEO>
10. Narodne novine Vlade Kantona 10, dostupno na: <https://bit.ly/3jNqtzG>
11. Odluka o osnivanju Asocijacije žena SDA, Sarajevo 2010, dostupno na: <https://bit.ly/3s8ZId1>
12. Politika SBB BiH
13. Pravilnik Zajednice žena HDZ BiH „Kraljica Katarina Kosača“
14. Programska povelja Zajednice žena HDZ BiH „Kraljica Katarina Kosača“
15. Program rada Aktiva žena SNSD
16. Programska deklaracija SDA
17. Program SBiH
18. Sazivi Vijeća ministara BiH, dostupno na: <https://bit.ly/3yCu9uw>
19. Sazivi Vlade FBiH, dostupno na: <https://bit.ly/3fTTE2T>
20. Sazivi Vlade Kantona Tuzla, dostupno na: <https://bit.ly/3ixZxEJ>
21. Sazivi Vlade RS, dostupno na: <https://bit.ly/3yDZexT>
22. Statut-Program-Programska deklaracija HDZ BiH
23. Statut HDZ1990
24. Statut Naša stranka
25. Statut PDP
26. Statut SDA BiH
27. Statut SDS
28. Statut SNSD
29. Program rada Aktiva žena SNSD,

Rječnici

1. European Institute for Gender Equality Glossary: *Gender quotas*, dostupno na: <https://bit.ly/3xGgzoq>
2. Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, *Pojmovnik rodne terminologije*, Zagreb 2007, dostupno na: <https://bit.ly/3yCEXsv>

Intervjui

1. ADAMOVIĆ, Vesna, predsjednica Aktiva žena SDS-a
2. BARALIJA, Irma, potpredsjednica Naše stranke, vijećnica Gradskog vijeća Mostar
3. BLAGOJEVIĆ, Marina, predsjednica Foruma žena PDP
4. PRLIĆ, Lana, potpredsjednica SDP BiH, zastupnica u Parlamentu FBiH
5. LUČIĆ, Miloš, ministar za ljudska prava i izbjeglice BiH
6. ŠKORO-ĆESIR Ifeta, potpredsjednica Foruma žena SDP BiH
7. ŠUNJIĆ, Vikica, službenica za informisanje Gender centra FBiH
8. HERCEG-LUKENDA, Borka, bivša predsjednica Zajednice žena HDZ1990

Internet izvori

1. AFŽ Arhiv, dostupno na: <https://bit.ly/3yCz8ew>

2. Aljazeera: *Žene su i dalje dekor bh. politike*, objavljeno 30.09.2020, dostupno na: <https://bit.ly/3AzL01t>
3. Antifašistički vjesnik: *Osnovan AFŽ*, dostupno na: <https://bit.ly/3iDzwUM>
4. Antić-Gaber, Milica & Dahlerup, Drude: *The legitimacy and effectiveness of gender quotas in politics in CE Europe*, 2018, dostupno na: <https://bit.ly/3s5mIcG>
5. ARS BiH: *Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova*, dostupno na: <https://bit.ly/3yEqCfa>
6. ARS BiH: *Prijedlog promjena zakona o Vijeću ministara BiH*, objavljeno 28.01.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3jJzSs5>
7. ARS BiH: *Ponovo ćemo pokušati izmijeniti Zakon o Vijeću ministara BiH*, objavljeno 12.11.2018, dostupno na: <https://bit.ly/3CNv65I>
8. ARS BiH: *Devet političkih stranaka potpisalo Izjavu o ravnopravnosti spolova*, objavljeno 27.06.2014, dostupno na: <https://bit.ly/3yRdCmF>
9. BanjaLukaNet: *Politika je, nažalost, muška arena*, objavljeno 22.03.2016, dostupno na: <https://bit.ly/2VOXGmi>
10. BHRT: *Kakav je položaj žena u politici*, objavljeno 23.02.2021, dostupno na: <https://bit.ly/3jIATk3>
11. Blic: *Problem je što ni žene ne podržavaju žene*, objavljeno 23.09.2020, dostupno na: <https://bit.ly/3yKfRbm>
12. Bljesak info: *Zbog predrasuda i konzervativizma žene teško dolaze do uspjeha u politici*, objavljeno 25.03.2017, dostupno na: <https://bit.ly/3jKtbGf>
13. Childs, L. Sarah i Kittilson, Miki: *Feminizing Political parties: Women's party member organizations within European parliamentary parties*, objavljeno 22.06.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3CFJ758>
14. Cowell-Meyers, Kimberly i Scott, Patrick, *Waiting in the Wings?: The Experience of Women's Wings of Political Parties in Multiple Regions*, 2016, dostupno na: <https://bit.ly/3lNhKQO>
15. Crocker P., Adriana: *Jumping on the Bandwagon: Origins and Effects of Gender Quotas Worldwide*, 2009, dostupno na: <https://bit.ly/2VF1038>
16. Dahlerup, Drude: *The Story of the Theory of Critical Mass*, 2006, objavljeno 28.11.2006, dostupno na: <https://bit.ly/2VEX3fk>
17. Diskriminacija.ba: *Žene u politici: (P)ostale smo kvota*, objavljeno 14.05.2018, dostupno na: <https://bit.ly/3m0yVOG>
18. HDZ BiH: *Marina Pendeš reizabrana za predsjednicu Zajednice žena HDZ BiH*, objavljeno 26.09.2020, dostupno na: <https://bit.ly/2V0tN5J>
19. HDZ BiH: *Pendeš: Ne trebaju kvote za žene u vlasti*, objavljeno 29.09.2018, dostupno na: <https://bit.ly/3sbPLeD>
20. HDZ BiH: Statut, Program i Programska deklaracija 2015, dostupno na: <https://bit.ly/3CQVP1g>
21. Herceg-Lukenda: *Za EU se bore oni koji je ne mogu preživjeti*, objavljeno 17.03.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3AxgCVE>
22. Fondacija Konrad Adenauer: *Žene u ženskim organizacijama u političkim partijama u BiH*, objavljeno 25.06.2021, dostupno na: <https://bit.ly/2Xi1f53>
23. Frontal: *Osam partija opredijeljeno za ravnopravnost polova*, objavljeno 25.06.2014, dostupno na: <https://bit.ly/3fSFWSN>

24. Heinrich Boll Stiftung: *Žene u bh politici: Konkretnije, ali nevidljive*, objavljeno 01.12.2016, dostupno na: <https://bit.ly/2VMK9LF>
25. IDEA: *Gender quotas database*, dostupno na: <https://bit.ly/3iIgD33>
26. IDEA: *A Framework for Developing Gender Policies for Political Parties*, objavljeno 12.09.2016, dostupno na: <https://bit.ly/2VOmryB>
27. IKnow Politics: *Best Practices Used by Political Parties to Promote Women in Politics*, dostupno na: <https://bit.ly/3fT9Ql5>
28. Istinomjer: *Birači su krivi što nemamo žene u stranačkim tijelima*, objavljeno 11.11.2015, dostupno na: <https://bit.ly/3sbiS1V>
29. Istinomjer: *Prezime, bračni status, fizički izgled i majčinstvo kao politička diskvalifikacija*, objavljeno 03.02.2021, dostupno na: <https://bit.ly/3lShUpT>
30. Kantola, Johanna: *Women's Organizations of Political Parties: Formal Possibilities, Informal Challenges and Discursive Controversies*, str. 4-21, objavljeno 14.02.2019, dostupno na: <https://bit.ly/3CH750a>
31. Keith, D. James, Verge, Tania: *Nonmainstream left parties and women's representation in Western Europe*, objavljeno 29.09.2016, dostupno na: <https://bit.ly/37B8NBD>
32. Klix: *Elzina Pirić u zanosu: Sunce je usijalo u Banovićima kad je Mevla rodila Mirsada Kukića*, objavljeno 11.11.2020, dostupno na: <https://bit.ly/3fTldtk>
33. Klix: *Senija Bubić: Žene mogu ojačati i stranku i državu*, objavljeno 14.10.2017, dostupno na: <https://bit.ly/2XcIbF7>
34. Libela: *Više konja nego žena ili kako je AFŽ vraćen iz zaborava i što s ostalima*, objavljeno 06.12.2014, dostupno na: <https://bit.ly/3s7qTEU>
35. Matland, E. Richard i Montgomery A. Kathleen: *Women Access to Political Power in Post-Communist Europe*, 2005, dostupno na: <https://bit.ly/3fTW7ub>
36. Murray, Rainbow: *Quotas for Men: Reframing Gender Quotas as a Means of Improving Representation for All*, objavljeno 17.07.2014, dostupno na: <https://bit.ly/3fT2ONd>
37. Muzej žena Crne Gore: *Rezolucija AFŽ-a*, dostupno na: <https://bit.ly/3AzU5rk>
38. N1 Info: *Ana Babić za N1 – na čiju inicijativu sam ušla u politiku*, objavljeno 05.12.2018, dostupno na: <https://bit.ly/3AAsc1Z>
39. NAP: *Izetbegovićeva podrška ženama u SDA verbalna*, objavljeno 14.09.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3jGqCos>
40. NDI: *Political Party Women's Wings Fact Sheet*, dostupno na: <https://bit.ly/2VCAUyh>
41. NKP.ba: *Žena jest stub porodice, ali ima pravo na posao i karijeru*, objavljeno 06.03.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3CCoqXM>
42. Naša stranka: *Inicijativa 50*, dostupno na: <https://bit.ly/3s7NHUS>
43. Novi.ba: *Nikada se neću zalagati za kvote ni žena ni muškaraca*, objavljeno 26.02.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3iCyJ6s>
44. OSCE/ODIHR: *Handbook on Promoting Women's Participation in Political Parties*, 2014, dostupno na: <https://bit.ly/3lNHwV4>
45. Oslobođenje: *Žene čine stabilniji dio strukture SNSD-a*, objavljeno 06.03.2019, dostupno na: <https://bit.ly/37zSLYU>
46. Parliament of Australia: *Electoral quotas for women: an international overview*, objavljeno 14.11.2013, dostupno na: <https://bit.ly/3iyhSSa>
47. PD PSBiH: *Neautorizirani transkript 30. sjednice*, objavljeno 24.05.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3sfzmWM>
48. PDA Bilten, dostupno na: <https://bit.ly/3lTC3w0>

49. PDP: *Borenović: Podrška ženama na lokalnim izborima*, objavljeno 24.08.2016, dostupno na: <https://bit.ly/2XIdD4h>
50. PDP Doboj: Marina Blagojević nova predsjednica Forum-a žena, objavljeno 24.01.2020, dostupno na: <https://bit.ly/3xDJ0Uf>
51. Pod lupom: *Da li su žene u politici samo radi broja*, dostupno na: <https://bit.ly/3xCpsPZ>
52. Predsjednici/potpredsjednici FBiH, dostupno na: <https://bit.ly/3yyveDv>
53. Radio Slobodna Evropa: *Majka i domaćica, nikako liderica*, objavljeno 05.03.2016, dostupno na: <https://bit.ly/2XiLrPx>
54. RTV BN: *Sanja Vulić – Milorad Dodik je za mene Bog*, objavljeno 11.03.2020, dostupno na: <https://bit.ly/2VLj9MX>
55. RTVBN: *Vesna Adamović nova predsjednica Aktiva žena SDS*, objavljeno 08.02.2020, dostupno na: <https://bit.ly/3yCzSR2>
56. RTRS: *Dodik: Žene - stabilniji dio strukture SNSD-a*, objavljeno 06.03.2019, dostupno na: <https://bit.ly/2VKFjhY>
57. SDA HNK: *U Konjicu održana tribina Asocijacije žena SDA*, objavljeno 08.05.2017, dostupno na: <https://bit.ly/3jHrxFn>
58. SDA BiH: *Predsjednik Izetbegović pozdravio rad Asocijacije žena*, objavljeno 09.11.2015, dostupno na: <https://bit.ly/3yEQFTy>
59. SDA HNK: *Organizacija Žene SDA HNK*, dostupno na: <https://bit.ly/3fSK4x8>
60. SDP: *Forum žena uputio podršku Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Vijeću ministara BiH*, objavljeno 02.02.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3s9vG8E>
61. SDP BiH: *Pismo kandidatima/njama za predsjednika/cu SDP-a*, dostupno na: <https://bit.ly/3jRKENb>
62. Sic.ba: *Traganje za ženom izgubljenom u bh. izbornim procesima*, objavljeno 17.08.2010, dostupno na: <https://bit.ly/37AYFsB>
63. Sklevicky, Lydia: *Organizirana djelatnost žena Hrvatske za vrijeme NOB-e 1941-1945*, Zagreb 1984, <https://bit.ly/3sbjZyB>
64. SOC: *Diskriminacija počinje u strankama*, objavljeno 11.12.2014, <https://bit.ly/2WgxNfA>
65. SOC: *Koraci ka ravnopravnoj političkoj participaciji žena i muškaraca*, objavljeno 27.01.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3fTNbF9>
66. SOC: *Pismo podrške organizacija civilnog društva*, objavljeno 27.01.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3fTNbF9>
67. SOC: *Prihvativimo, političke stranke su mizogine*, objavljeno 25.05.2016. dostupno na: <https://bit.ly/2VN0gJJ>
68. SOC: *Svaka žena ima 10 muškaraca protiv sebe*, objavljeno 03.03.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3s5DYyB>
69. Source.ba: *One nisu tu kao žene nego kao Hrvatice, Srpskinje i Bošnjakinje*, objavljeno 30.01.2017, dostupno na: <https://bit.ly/3lOGU1r>
70. Srpska info: *Forum žena PDP ima veliki značaj*, objavljeno 24.01.2021, dostupno na: <https://bit.ly/37ziyAA>
71. Stockemer, Daniel: *Why are there differences in the political representation of women in the 27 countries of the EU?* str. 476-493, objavljeno 12.05.2018, dostupno na: <https://bit.ly/3AyfPDL>
72. Teresa Sacchet: *Political Parties: When do they work for Women?*, objavljeno 12.12.2005, dostupno na: <https://bit.ly/2VNwwMc>

73. Transparency International BiH: Akademija političkog osnaživanja žena, Banja Luka 2017, dostupno na <https://bit.ly/37ATxES>
74. Trnka, Kasim: *Tijela izvršne vlasti*, dostupno na: <https://bit.ly/3jO56OZ>
75. TRT: *Kenela Zuko: Žene u BiH trebaju biti mnogo više aktivne u politici i društву*, objavljeno 12.11.2014, dostupno na: <https://bit.ly/3CCYfAp>
76. TV KISS Kiseljak: *Predsjedništvo žena HDZ BiH zasjedalo u Kiseljaku*, objavljeno 20.04.2015, dostupno na: <https://bit.ly/3ADvvWy>
77. USAID BiH: *Difference in development priorities of male versus female politicians and voters in BiH*, 2017, dostupno na: <https://bit.ly/3iBvdcu>
78. Večernji list: *Ne trebaju kvote za žene u vlasti*, objavljeno 29.09.2018, dostupno na: <https://bit.ly/3sfJvCQ>
79. Visoko.ba: *Sabina Ćudić: Odnos prema ženama u politici ponekad je tragikomično potcenjenjivački*, objavljeno 29.03.2016, dostupno na: <https://bit.ly/3izPb7p>
80. Vox feminae: *Partizanke – žene kojima ništa nije poklonjeno*, objavljeno 02.11.2014, dostupno na: <https://bit.ly/3k0zmX1>
81. Zašto ne: *Osmomartovskih čestitki sve više, a žena u politici sve manje*, objavljeno 09.03.2021, dostupno na: <https://bit.ly/3jOnUO5>
82. Ženska mreža: *Feminizam iznova i iznova*, dostupno na: <https://bit.ly/37zCWBu>
83. Žurnal info: *Parlamentarke i aktivistice su frustrirane žene*, objavljeno 08.02.2013, dostupno na: <https://bit.ly/3fYcwOt>

Popis tabela

Tabela 1. Najrelevantniji faktori glasačkih preferencija

Tabela 2. Najvažniji razlozi glasanja za žene

Tabela 3. Glavni razlozi neglasanja za žene

Popis grafikona

Grafikon br.1: Procentualni prikaz učešća žena u parlamentima u BiH 1998 vs 1996

Grafikon br. 2: Procentualni prikaz učešća žena u parlamentima u BiH 2000 vs 1998

Grafikon br.3: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vijeću ministara BiH 1998-2018

Grafikon br.4: Odnos zastupljenosti žena i muškarace na poziciji predsjednika FBiH 1998-2018

Grafikon br.5: Odnos zastupljenosti žena i muškarace na poziciji potpredsjednika FBiH 1998-2018

Grafikon br.6: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Federacije BiH 1998-2018

Grafikon br.7: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Republike Srpske 1998-2018

Grafikon br.8: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Brčko Distrikta BiH 1998-2018

Grafikon br.9: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi USK 1998-2018

Grafikon br.10: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi PK 1998-2018

Grafikon br.11: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi TK 1998-2018

Grafikon br.12: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi ZDK 1998-2018

Grafikon br.13: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi BPK 1998-2018

Grafikon br.14: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi SBK 1998-2018

Grafikon br.15: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi HNK 1998-2018

Grafikon br.16: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi ZHK 1998-2018

Grafikon br.17: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi KS 1998-2018

Grafikon br.18: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca u Vladi Kantona 10 (Livno) 1998-2018

Grafikon br.19: Odnos zastupljenosti žena i muškaraca na svim posmatranim nivoima izvršne vlasti 1998-2018

Grafikon br.20: Procentualni prikaz zastupljenosti žena u tijelima odlučivanja analiziranih političkih stranaka

Grafikon br.21: Prikaz odgovora o razlozima zbog kojih bi se žene trebale baviti politikom

Grafikon br.22: Prikaz odgovora o percipiranim preprekama aktivnjem bavljenju žena politikom

Grafikon br.23: Prikaz odgovora o stereotipnim stavovima o učešću žena u politici

Grafikon br.24: Prikaz odgovora o procentualnoj dostatnosti učešća žena u politici

Grafikon br.25: Prikaz odgovora o dostatnosti žena u izvršnoj vlasti

Grafikon br.26: Prikaz odgovora o nivou poznavanja ZoRS-a

Grafikon br.27: Prikaz odgovora o nivou poznavanja ZoRS-a u odnosu na Izborni zakon BiH

Prilozi

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini

DIO PRVI - OPĆE ODREDBE

Član 1.

Ovim zakonom uređuje se, promovira i štiti ravnopravnost spolova, garantiraju jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na spol - u javnoj i u privatnoj sferi društva, te uređuje zaštitu od diskriminacije na osnovi spola.

Član 2.

- (1) Osobe muškog i ženskog spola su ravnopravne.
- (2) Puna ravnopravnost spolova garantira se u svim oblastima društva, uključujući ali ne ograničavajući se na oblasti obrazovanja, ekonomije, zaposljavanja i rada, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima, bez obzira na bračno i porodično stanje.
- (3) Diskriminacija na osnovi spola i spolne orientacije je zabranjena.
- (4) Diskriminacijom se ne smatra uvođenje, donošenje i provođenje privremenih posebnih mjera s ciljem otklanjanja postojeće neravnopravnosti, promoviranja jednakosti i zaštite ravnopravnosti spolova.
- (5) Diskriminacijom na osnovi spola ne smatra se norma, kriterij ili praksa koju je moguće objektivno opravdati postizanjem zakonitog cilja, proporcionalnog poduzetim nužnim i opravdanim mjerama.

DIO DRUGI – DISKRIMINACIJA

Član 3.

- (1) Diskriminacija na osnovi spola je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu, zbog čega se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda.
- (2) U svojim oblicima diskriminacija može biti: direktna, indirektna, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, poticanje na diskriminaciju i nasilje na osnovi spola.

Član 4.

- (1) Direktna diskriminacija na osnovi spola postoji kada je osoba ili grupa osoba bila tretirana, tretira se ili može biti tretirana nepovoljnije u odnosu na drugu osobu ili grupu osoba u istoj ili sličnoj situaciji.
- (2) Indirektna diskriminacija na osnovi spola postoji kada prividno neutralna pravna norma, kriterij ili praksa jednaka za sve je dovodila, dovodi ili bi mogla dovesti u nepovoljniji položaj osobu

ili grupu osoba jednog spola u poređenju sa osobom ili grupom osoba drugoga spola.

Član 5.

- (1) Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje na osnovi spola kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba i stvoriti zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje ili kojim se postiže takav učinak.
- (2) Seksualno uznemiravanje je svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba, ili kojim se postiže takav učinak, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.
- (3) Poticanje na diskriminaciju zasnovano na spolu, ako je počinjeno s namjerom, izjednačava se sa diskriminacijom u smislu člana 3. ovog Zakona.

Član 6.

- (1) Nasilje na osnovi spola je zabranjeno.
- (2) Nasilje na osnovi spola je svako djelovanje kojim se nanosi ili može biti nanijeta fizička, psihička, seksualna ili ekomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputavaju osobu ili grupu osoba da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života.
- (3) Nasilje na osnovi spola uključuje, ali se ne ograničava na: a) nasilje koje se dešava u porodici ili domaćinstvu, b) nasilje koje se dešava u široj zajednici, c) nasilje koje počine ili toleriraju organi vlasti i drugi ovlašteni organi i pojedinci, d) nasilje na osnovi spola u slučaju oružanih sukoba.
- (4) Nadležne vlasti obavezne su poduzeti odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprečavanja nasilja na osnovi spola u javnoj i privatnoj sferi života, te osigurati instrumente pružanja zaštite, pomoći i naknade žrtvama.
- (5) Nadležne vlasti obavezne su poduzeti odgovarajuće mjere, uključujući a ne ograničavajući se na oblast obrazovanja radi eliminacije predrasuda, običaja i svih drugih praksi baziranih na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg spola, kao i na stereotipnim ulogama osoba muškog i ženskog spola. Ovo uključuje, ali nije ograničeno na edukaciju i podizanje svijesti među državnim službenicima, u javnosti i na druge načine.

Član 7.

Viktimizacija je oblik diskriminacije koji postoji kada se osoba ili grupa osoba dovede u nepovoljniji položaj zbog odbijanja naloga za diskriminatornim postupanjem, prijave diskriminacije, svjedočenja u postupku zaštite od diskriminacije na osnovi spola ili ako je na bilo koji drugi način osoba sudjelovala u postupku vođenom povodom diskriminacije na osnovi spola.

Član 8.

(1) Posebne mјere se uvode privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti spolova i ne smatraju se diskriminacijom, uključujući norme, kriterije ili prakse koje je moguće objektivno opravdati legitimnim ciljem, a moraju biti proporcionalne, primjerene i nužne.

(2) Nadležni državni, entitetski, kantonalni organi i organi jedinica lokalne samouprave propisuju posebne mјere zakonima i drugim propisima, drugim aktima, politikama, strategijama i planovima kojima se uređuju pojedina područja društvenog života.

DIO TREĆI – DEFINICIJE

Član 9.

U smislu ovog Zakona smatra se:

- a) spol predstavlja biološke i psihološke karakteristike po kojima se razlikuju osobe muškog i ženskog spola, a označava i gender/rod kao sociološki i kulturološki uvjetovanu razliku između osoba muškog i ženskog spola i odnosi se na sve uloge i osobine koje nisu uvjetovane ili određene isključivo prirodnim ili biološkim faktorima, nego su prije proizvod normi, prakse, običaja i tradicije i kroz vrijeme su promjenljivi;
- b) ravnopravnost spolova znači da su osoba muškog i osoba ženskog spola jednakopravne u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata;
- c) ravnopravan tretman svih osoba muškog i ženskog spola podrazumijeva osiguranje odsustva diskriminacije na osnovi spola;
- d) jednake mogućnosti svih osoba, bez obzira na spol, podrazumijeva odsustvo prepreka na osnovi spola za ekonomsko, političko i društveno učešće ;
- e) diskriminacija u jeziku postoji kada se koristi isključivo jedan gramatički rod kao generički pojam;
- f) institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova jesu tijela i osobe koje uspostavljaju nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini radi provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, koordiniranja i realizacije programskih ciljeva iz Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine i osiguranja provođenja međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti spolova;

g) Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine je strategija kojom se definiraju programski ciljevi za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi.

DIO ČETVRTI – OBRAZOVANJE

Član 10.

(1) Svi imaju jednaka prava na obrazovanje, bez obzira na spol.

(2) Obrazovna institucija ne smije vršiti diskriminaciju zasnovanu na spolu u vezi sa:

- a) uslovima prijema
- b) odbijanjem prijema
- c) načinom pružanja usluga i beneficija
- d) isključenjem iz procesa obrazovanja
- e) vrednovanjem dostignutih rezultata u toku obrazovanja
- f) jednakim uslovima u stvaranju karijere i profesionalnom usmjeravanju, stručnom usavršavanju i sticanju diploma
- g) drugim mogućim slučajevima.

Član 11.

(1) Nadležne vlasti, obrazovne institucije i druge pravne osobe osigurat će da planovi i programi i metodologije čine takav obrazovni sistem koji će garantirati eliminaciju nastavnih programa koji sadrže stereotipnu društvenu ulogu muškarca i žene, a što za poslijedicu ima diskriminaciju i nejednakost spolova.

(2) Sadržaji koji promoviraju jednakost spolova sastavni su dio nastavnog programa za sve nivoe obrazovanja.

(3) Nadležne vlasti, obrazovne institucije i druge pravne osobe osigurat će efikasne mehanizme zaštite od diskriminacije i seksualnog uznenimiravanja i neće preuzimati nikakve disciplinske ili druge kaznene mјere prema osobi zbog činjenice da se on/ona žalio/la na diskriminaciju, uznenimiranje ili seksualno uznenimiravanje, ili je svjedočio/la o diskriminaciji, uznenimiranju ili seksualnom uznenimiravanju.

DIO PETI - ZAPOŠLJAVANJE, RAD I PRISTUP SVIM OBLICIMA RESURSA

Član 12.

(1) Svi su ravnopravni na osnovi spola u procesu zapošljavanja.

(2) U suprotnosti je s ovim Zakonom svaka diskriminacija zasnovana na spolu u procesu ponude zapošljavanja, otvorenog oglasa, postupku popune slobodnih radnih mjesta, radnog odnosa i otkaza radnog odnosa, osim u slučajevima predviđenim članom 8. ovog Zakona.

Član 13.

(1) Zabranjena diskriminacija na osnovi spola u radu i radnim odnosima je:

- a) neprimjenjivanje jednakih plaća i drugih beneficija za isti rad, odnosno za rad jednakе vrijednosti;

b) onemogućavanje napredovanja u poslu pod jednakim uslovima;

c) onemogućavanje jednakih uslova za obrazovanje, ospozobljavanje i stručno usavršavanje;

d) neravnomjerna prilagođenost radnih i pomoćnih prostorija i opreme poslodavca biološko-fiziološkim potrebama zaposlenika oba spola;

e) različit tretman zbog trudnoće, porođaja ili korištenja prava na porodiljsko odsustvo, što uključuje i onemogućavanje povratka na isti ili jednako plaćen posao u istom nivou - nakon isteka porodiljskog odsustva, kao i različit tretman muškaraca i žena u vezi sa donošenjem odluke o korištenju odsustva nakon rođenja djeteta;

f) bilo koji nepovoljni tretman roditelja ili staratelja u usklađivanju obaveza iz porodičnog i profesionalnog života;

g) organiziranje posla, podjele zadataka ili na drugi način određivanja uslova rada, otkazivanje radnog odnosa, tako da se na osnovi spola ili bračnog statusa zaposleniku dodjeljuje nepovoljniji status u odnosu na druge zaposlenike;

h) svaka druga radnja ili djelo koji predstavljaju neki od oblika direktne ili indirektnе diskriminacije utvrđene članom 4. ovog Zakona.

(2) Poslodavac je dužan preuzeti efikasne mjere s ciljem sprečavanja uz nemiravanja, seksualnog uz nemiravanja i diskriminacije na osnovi spola u radu i radnim odnosima utvrđenim stavom (1) ovog člana, te ne smije preuzimati nikakve mjere prema zaposleniku/ci zbog činjenice da se on/ona žalio/la na uz nemiravanje, seksualno uz nemiravanje i diskriminaciju na osnovi spola.

Član 14.

(1) Opći i posebni kolektivni ugovori trebaju biti usklađeni sa odredbama ovog Zakona i osigurati jednak mogućnosti bez obzira na spol.

(2) Sindikati i udruženja poslodavaca imat će posebnu ulogu u osiguranju jednakе zaštite prava na rad i uslova pri zapošljavanju i osigurati da ne bude diskriminacija na osnovi spola među članovima, bilo da je diskriminacija direktna ili indirektna.

Član 15.

(1) Svi imaju jednak prava pristupa ekonomskom poslovanju, bez obzira na spol, što podrazumijeva jednak tretman u pristupu svim ekonomskim resursima, privatizaciji, pristupu i korištenju kredita i drugih oblika finansijske pomoći, dozvola i registracija za poslovanje, kao i uslova za njihovo dobijanje.

(2) Jednak tretman i jednak mogućnosti, te eliminacija diskriminacije osigurat će se i za žene na selu, kako bi se omogućio njihov ekonomski opstanak i opstanak njihovih porodica.

DIO ŠESTI - SOCIJALNA ZAŠTITA

Član 16.

(1) Svi imaju jednak prava na socijalnu zaštitu bez obzira na spol.

(2) Zabranjena je diskriminacija na osnovi spola u uživanju svih oblika socijalnih prava utvrđenih važećim zakonima, a posebno u slučajevima:

a) podnošenja zahtjeva za ostvarivanje bilo kojeg prava iz oblasti socijalne zaštite

b) postupka utvrđivanja i načina korištenja socijalnih prava i utvrđenih beneficija

c) prestanka uživanja utvrđenih prava.

Član 17.

Nadležne vlasti osigurat će da zakoni i drugi akti, te mehanizmi koji se odnose na pristup i korištenje socijalne zaštite ne budu diskriminirajući na osnovi spola, bilo direktno ili indirektno.

DIO SEDMI - ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Član 18.

(1) Svi imaju jednak pravo na zdravstvenu zaštitu, dostupnost zdravstvenim uslugama, uključujući i one koje se odnose na planiranje porodice, bez obzira na spol.

(2) Zdravstvene institucije preduzet će sve mjere s ciljem sprečavanja diskriminacije na osnovi spola u uživanju svih oblika zdravstvene zaštite.

(3) Nadležni organi vlasti preduzet će posebne mjere s ciljem zaštite i unapređenja reproduktivnog zdravlja žena.

DIO OSMI - SPORT I KULTURA

Član 19.

(1) Svi imaju jednak prava i mogućnosti učešća i pristupa sportskom i kulturnom životu bez obzira na spol.

(2) Nadležni organi vlasti, institucije i pravne osobe dužni su preduzeti sve mjere s ciljem sprečavanja diskrimincije na osnovi spola, a radi osiguranja jednakih mogućnosti za:

a) pristup grani sporta ili kulturnom pravcu;

b) razvoj i pružanje potpore pojedinim granama sporta ili kulturnog pravca;

c) dodjeljivanje nagrada zajednice za izuzetna sportska i kulturna dostignuća unutar iste grane sporta ili kulturnog pravca.

DIO DEVETI - JAVNI ŽIVOT

Član 20.

(1) Državna tijela na svim nivoima organizacije vlasti, i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsку vlast, političke stranke, pravne osobe s javnim ovlaštenjima, pravne osobe koje su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim radom javni organ vrši

kontrolu - osigurat će i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju. Ova obaveza postoji i za sve ovlaštene predлагаče prilikom izbora predstavnika i delegacija u međunarodnim organizacijama i tijelima.

(2) Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40% u tijelima iz stava (1) ovog člana.

(3) Diskriminacijom na osnovi spola smatra se situacija kada ne postoji ravnopravna zastupljenost prema stavu (2) ovog člana.

(4) Tijela iz stava (1) ovog člana s ciljem ostvarivanja ravnopravne zastupljenosti spolova i otklanjanja diskriminacije dužna su donositi posebne mjere propisane članom 8. ovog Zakona.

DIO DESETI - MEDIJI

Član 21.

(1) Svi imaju pravo pristupa medijima, bez obzira na spol.

(2) Zabranjeno je na osnovi spola javno prikazivanje i predstavljanje bilo koje osobe na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način.

(3) Mediji su dužni kroz programske koncepte razvijati svijest o ravnopravnosti spolova.

DIO JEDANAESTI - STATISTIČKE EVIDENCIJE

Član 22.

(1) Svi statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim organima na svim nivoima, javnim službama i ustanovama, državnim i privatnim preduzećima i ostalim subjektima moraju biti prikazani prema spolu.

(2) Statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju, u skladu sa stavom (1) ovog člana, moraju biti sastavni dio statističke evidencije i dostupni javnosti.

DIO DVANAESTI - SUDSKA ZAŠTITA

Član 23.

(1) Svako ko smatra da je žrtva diskriminacije ili da mu je diskriminacijom povrijeđeno neko pravo može tražiti zaštitu tog prava u postupku u kojem se odlučuje o tom pravu kao glavnom pitanju, a može zahtijevati i zaštitu u posebnom postupku za zaštitu od diskriminacije u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 59/09).

(2) Žrtva diskriminacije prema odredbama ovog Zakona ima pravo na naknadu štete prema propisima koji uređuju obligacione odnose.

(3) Sve odluke nadležnih sudskeh organa povodom povrede neke od odredbi ovog Zakona bit će dostavljene Agenciji za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine od strane sudova na nivou Bosne i Hercegovine i Gender centru Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centru Republike Srpske od strane sudova u entitetima Bosne i Hercegovine.

DIO TRINAESTI - OBAVEZE NADLEŽNIH ORGANA VLASTI

Član 24.

(1) Organi vlasti na državnom i entitetskom nivou, kantonalni organi i organi jedinica lokalne samouprave, pravne osobe sa javnim ovlaštenjima, pravne osobe u većinskom vlasništvu države - dužni su, u okviru svojih nadležnosti, poduzeti sve odgovarajuće i potrebne mјere radi provođenja odredbi propisanih ovim Zakonom i Gender akcionim planom Bosne i Hercegovine, uključujući, ali ne ograničavajući se na:

a) donošenje programa mјera radi postizanja ravnopravnosti spolova u svim oblastima i na svim nivoima vlasti;

b) donošenje novih ili izmjenu i dopunu postojećih zakona i drugih propisa radi usklađivanja sa odredbama ovog Zakona i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova;

c) provođenje aktivnosti i mјera Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine putem redovnih programa rada uz osiguranje budžetskih sredstava;

d) osiguranje prikupljanja, vođenja, analize i prikazivanja statističkih podataka razvrstanih prema spolu.

(2) Sastavni dio programa mјera radi postizanja ravnopravnosti spolova u svim oblastima uključuje, ali se ne ograničava na:

a) analizu stanja spolova u određenoj oblasti;

b) implementaciju donesenih državnih politika kroz akcione planove za ravnopravnost spolova;

c) mјere za otklanjanje uočene neravnopravnosti spolova u određenoj oblasti.

(3) Nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini obavezni su osnovati odgovarajuće institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova, koji će provoditi Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, koordinirati realizaciju programskih ciljeva iz Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine i osigurati provođenje međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti spolova.

(4) Nadležni državni, entitetski i kantonalni organi vlasti, kao i organi jedinica lokalne samouprave dužni su sve propise i druge akte iz svoje nadležnosti prije upućivanja u zakonsku proceduru dostaviti na mišljenje institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova iz stava (2) ovog člana radi usaglašavanja sa odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

DIO ČETRNAESTI - PRAĆENJE I NADZOR NAD PROVOĐENJEM OVOG ZAKONA

Član 25.

(1) Nadzor nad provođenjem ovog Zakona obavlja Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice (u dalnjem tekstu: Ministarstvo).

(2) Radi praćenja primjene ovog Zakona formira se, u okviru Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, Agencija za

ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (u dalnjem tekstu: Agencija).

(3) Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine organizira se i radi u skladu s posebnom odlukom koju, na prijedlog Ministarstva iz stava (1) ovog člana, donosi Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

Član 26.

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine u okviru svojih nadležnosti obavlja sljedeće poslove:

a) prati i analizira stanje ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini na osnovi izvještaja koje sačinjava Agencija i izvještaja entitetskih gender centara i o tome godišnje izvještava Vijeće ministara Bosne i Hercegovine. Na osnovi rezultata analiza i praćenja sačinjava posebne izvještaje, mišljenja, sugestije i preporuke radi upućivanja nadležnim tijelima na državnom nivou;

b) utvrđuje metodologiju izrade izvještaja o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini;

c) inicira i koordinira izradu Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine - u saradnji sa entitetskim gender centrima, a koji usvaja Vijeće ministara Bosne i Hercegovine;

d) prati primjenu i vrši koordinaciju aktivnosti sa svim relevantnim subjektima u procesu implementacije Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine iz člana 24. stav (2) ovog Zakona;

e) sarađuje sa institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova u institucijama na državnom nivou;

f) u postupku pripreme nacrta i prijedloga zakona, podzakonskih i drugih normativnih akata, strategija, planova i programa, a prije dostavljanja Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, daje mišljenje o usaglašenosti navedenih akata s ovim Zakonom i međunarodnim standardima o ravnopravnosti spolova;

g) daje inicijativu i učestvuje u pripremi zakona, podzakonskih i drugih akata, strategija, planova i programa, koji se donose na nivou Bosne i Hercegovine, s ciljem utvrđivanja mjera za postizanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života;

h) daje inicijativu za pokretanje postupka za izmjene i dopune propisa u slučaju neusaglašenosti sa odredbama ovog Zakona, domaćim i međunarodnim standardima o ravnopravnosti spolova;

i) prima i obrađuje molbe, žalbe i predstavke osoba i grupa osoba u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz ovog Zakona;

j) Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine donosi Jedinstvena pravila za primanje i obradivanje molbi, žalbi i predstavki osoba i grupa osoba iz tačke i. ovog člana;

k) predstavlja i koordinira aktivnosti, u okviru svoje nadležnosti, na međunarodnom i regionalnom nivou;

l) nadzire provođenje ovog Zakona i u saradnji sa Gender centrom Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centrom

Republike Srpske priprema izvještaje o ispunjavanju međunarodnih obaveza u oblasti ravnopravnosti spolova;

m) sarađuje u okviru svoje nadležnosti sa nevladnim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda;

n) provodi aktivnosti na promociji ravnopravnosti spolova;

o) obavlja ostale poslove s ciljem provođenja ovog Zakona.

Član 27.

(1) Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centar Republike Srpske prate primjenu Zakona na nivou entiteta i u tu svrhu naročito obavljaju sljedeće poslove:

a) prate usaglašenost zakona i drugih akata, politika, strategija, planova i programa koji se donose na nivou entiteta - sa domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova;

b) daju mišljenje o usaglašenosti zakona i drugih akata, politika, strategija, planova i programa koji se donose na nivou entiteta sa odredbama ovog zakona i drugim domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova i pokreću inicijative za usaglašavanje;

c) prate i analiziraju stanje ravnopravnosti spolova u entitetima;

d) pripremaju i sačinjavaju redovne i posebne izvještaje o stanju ravnopravnosti spolova u određenim oblastima, pripremaju i sačinjavaju informacije, mišljenja i preporuke koje dostavljaju vladama entiteta i drugim nadležnim organima i tijelima;

e) primaju i obrađuju molbe, žalbe i predstavke osoba i grupa osoba u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz ovog Zakona u skladu sa Jedinstvenim pravilima iz člana 26. stav (1), tačka i);

f) sarađuju sa institucionalnim mehanizmima iz člana 24, stav (2) ovog Zakona;

g) predstavljaju i koordiniraju aktivnosti, u okviru svoje nadležnosti, na regionalnom nivou;

h) sarađuju sa nevladnim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda;

i) pružaju stručnu i savjetodavnu podršku i pomoć svim institucijama sistema i drugim partnerima.

(2) Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centar Republike Srpske obavljaju i druge poslove u vezi sa unapređenjem i promocijom ravnopravnosti spolova u entitetima.

Član 28.

Nadležni organi vlasti i druge državne institucije, poslodavci, te druge pravne i fizičke osobe, dužni su pružiti sve potrebne informacije i omogućiti uvid u dokumentaciju na zahtjev Agencije, Gender centra FBiH i Gender centra RS odmah, a najkasnije u roku od 15 dana.

DIO PETNAESTI - KAZNENE ODREDBE

Član 29.

Ko na osnovi spola vrši nasilje, uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje kojim se ugrozi mir, duševno zdravlje i tjelesni integritet kaznit će se kaznom zatvora od 6 mjeseci do 5 godina.

Član 30.

(1) Novčanom kaznom od 1.000 KM do 30.000 KM kaznit će se za prekršaj pravna osoba ako:

- a) ne preduzme odgovarajuće mjere i efikasne mehanizme zaštite od diskriminacije na osnovi spola, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja;
  - b) ne preduzme odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprečavanja zabranjene diskriminacije na osnovi spola u radu i radnim odnosima kako je definirano članom 12. i 13. ovog Zakona;
  - c) ne osigura planove, programe i metodologije u obrazovnim institucijama koji će garantirati eliminaciju stereotipnih programa, koji za posljedicu imaju diskriminaciju i nejednakost među spolovima;
  - d) ne razvrstava prema spolu statističke podatke i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju;
  - e) ne omogući javnosti uvid u statističke podatke koji se vode shodno ovom Zakonu;
  - f) na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način javno predstavlja, s obzirom na spol, bilo koju osobu,
- (2) Za prekršaj iz stava (1) ovog člana kaznit će se novčanom kaznom od 100 KM do 1.000 KM i odgovorna osoba u pravnoj osobi, kao i pojedinci koji samostalno obavljaju djelatnost ličnim radom sredstvima u svojini građana.

(3) Nijedna odredba ovog člana ne može se tumačiti kao ograničavanje ili umanjivanje prava na vođenje krivičnog ili građanskog postupka - pod uslovima propisanim ovim Zakonom.

(4) Do donošenja odgovarajućeg zakona o prekršajima Bosne i Hercegovine, prekršajni postupak po odredbama ovog Zakona vodit će organi nadležni za ovaj postupak u entitetima i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

(5) Novčana kazna naplaćuje se u korist budžeta institucija Bosne i Hercegovine.

(6) Rješenja o prekršajima izvršavaju se u skladu s važećim zakonom entiteta, odnosno Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Član 31.

Procesuiranje i donošenje odluka zbog krivičnog djela i djela prekršaja utvrđenih ovim zakonom hitne je prirode i ima prioritet u radu nadležnih organa.

DIO ŠESTNAESTI - PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 32.

(1) Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice predložit će formiranje Agencije za ravnopravnost spolova u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

(2) Svi državni i entitetski zakoni, kao i drugi odgovarajući propisi uskladit će se s odredbama ovog Zakona - najkasnije u roku od 6 mjeseci.

Član 33.

Precišćeni tekst Zakona bit će objavljen u "Službenom glasniku BiH".

Izjava o opredjeljenosti političkih stranaka za ravnopravnost spolova

Mi, lideri i liderke političkih partija našim potpisima iskazujemo posvećenost ravnopravnosti spolova. U potpunosti priznajemo potrebu i značaj jednakog učešća žena i muškaraca u javnom i političkom životu. Prepoznavši ravnopravnost spolova kao jedan od stubova demokratije, kao politički lideri i liderke izjavljujemo da čemo:

1. U potpunosti poštovati Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH i osigurati realizaciju pravno utemeljenog nivoa učešća žena u tijelima odlučivanja, kao i u strukturama izvršne, zakonodavne i predstavničke vlasti.
2. Jednako promovirati ženske i muške kandidate kao i omogućiti im jednak pristup resursima za kampanju, medijima i finansijskim resursima, kako bi osigurali pravičan tretman članova i članica stranke koji učestvuju u izborima.
3. Aktivno zagovarati za pitanja ravnopravnosti spolova, iskazujući iskrenu predanost i ozbiljne namjere prema uključivanju rodne perspektive i ostvarivanju napretka na polju ravnopravnosti spolova.
4. Prepoznati ulogu koju muškarci mogu imati u promociji pitanja ravnopravnosti spolova te se stoga se ova pitanja neće smatrati isključivom odgovornošću žena u političkim partijama.
5. Uključiti temu ravnopravnosti spolova u programe političkih partija, interne dokumente i obuke sa ciljem boljeg razumijevanja značaja ravnopravnosti spolova među članovima i članicama političkih partija.
6. Osuditi seksističke komentare, govor mržnje ili bilo koji drugi oblik diskriminacije od strane članova i članica političkih partija čime ćemo pokazati predanost načelu nediskriminacije.
7. Pozdraviti suradnju sa institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova, nevladinim organizacijama, medijima,

građanima i građankama kao partnerima u promociji ravnopravnosti spolova.

Sa ciljem prepoznavanja potrebe za dodatnim zalaganjem u implementaciji javnih politika u oblasti ravnopravnosti spolova, odnosno drugaćijim uticajem koji društveni razvoj može imati na žene i muškarce, odnosno sa činjenicom da se žene suočavaju sa specifičnim oblicima diskriminacije po osnovu spola, mi iskazujemo svoju opredjeljenost prema sljedećem:

8. Podržati ravnopravnost i jednake mogućnosti za žene i muškarce, uključujući one koji pripadaju ranjivim grupama, sa naglaskom na tržištu rada, a imajući u vidu nisku stopu zaposlenosti muškaraca te osobito žena u BiH.
9. Podržati razvoj i implementaciju politika u skladu s kojima žene odnosno roditelji trebaju ostvarivati adekvatne naknade za vrijeme trajanja porodiljskog i roditeljskog odsustva, kao i politike koje povećavaju broj i kvalitet ustanova za predškolsko obrazovanje i vaspitanje.
10. Podržati programe i politike koje omogućavaju usklađivanje profesionalnog i privatnog života žena i muškaraca.
11. Pružiti podršku sigurnim kućama, SOS linijama za pomoć i multidisciplinarnim timovima u njihovim nastojanjima da zaštite žrtve nasilja u porodici koju u velikoj mjeri čine upravo žene.
12. Osigurati da se potrebe Romkinja, žena sa invaliditetom, žena iz ruralnih krajeva, migrantica, žena žrtava rata i raseljenih žena uzmu u obzir prilikom izrade i provedbe politika socijalne inkluzije imajući u vidu višestruku diskriminaciju sa kojima se navedene grupe suočavaju.

Ispitivanje percepcije i stavova građanstva o učešću žena u politici

Istraživanje je anonimno i provodi se za potrebe izrade magistarskog rada na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Hvala što ćete izdvojiti vrijeme za učešće u ovom istraživanju

PITANJE	PONUĐENI ODGOVORI
Spol	<ul style="list-style-type: none"> • M • Ž
Dob	<ul style="list-style-type: none"> • 18-25 • 26-35 • 36-45 • 45 i više
Živim na području	<ul style="list-style-type: none"> • FBIH • RS • BD
Status	<ul style="list-style-type: none"> • Zaposlen/a • Samozaposlen/a • Nezaposlen/a • Student/ica • Umirovljenik/ca
Da li ste glasali na jednim od izbora održanim u BiH?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne
Da li ste ikada glasali za kandidatkinju političke stranke na izborima?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne
Po Vašem mišljenju, da li bi se žene trebale baviti politikom?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne
Koiji su najznačajniji razlozi zbog kojih bi se, po Vašem mišljenju, žene trebale baviti politikom? (Najviše 2 odgovora)	<ul style="list-style-type: none"> • jer su ravnopravne u društvu • jer se povećava povjerenje u političke institucije i demokratiju • jer će politika biti kvalitetnija i pravednija • jer su jednakom politički osvještene kao i muškarci • jer unose promjene, drugačiji stil u vođenju politike • Žene se ne bi trebale baviti politikom
Postoje li, po Vašem mišljenju, neke društvene prepreke aktivnijem bavljenju žena politikom?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne
Što su, po Vašem mišljenju, najveće prepreke koje ženama onemogućavaju aktivnije bavljenje politikom? (2 odgovora najviše)	<ul style="list-style-type: none"> • Zakonska neravnopravnost • Patrijarhalni svjetonazor u društvu • Predrasude (npr. "žene su nježni i slabiji spol, muškarci jaki i racionalni") • Dvostruka opterećenost žena (na poslu i u domu) • Nedostatak podrške porodice i/ili uže okoline • Nedovoljan interes političkih stranaka za promicanje žena u politici • Ne postoje prepreke koje ženama onemogućavaju aktivnije bavljenje politikom
Koliko se slažete s tvrdnjama o ženama koje se ovdje navode?	<ul style="list-style-type: none"> • Žene se moraju više žrtvovati od muškaraca kako bi uspjele u politici • Žene su nedovoljno agresivne da bi se mogle baviti politikom • Žene ne mogu imati i porodicu i političku karijeru • Ženama je mjesto u kući, a politiku bi trebale prepustiti muškarcima
Jeste li upoznati s radom političarki u BiH?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne
Da li u političkom životu BiH učestvuje dovoljno žena?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne • Ne znam
Imenuje li se dovoljno žena na pozicije u izvršnoj vlasti?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne • Ne znam
Smatrate li da su žene na tim mjestima jednako efikasne kao i muškarci?	<ul style="list-style-type: none"> • više efikasne od muškaraca • jednako efikasne kao i muškarci • manje efikasne od muškaraca

Da li Vas je pri informisanju o izbornim programima stranke interesovao stav stranke o ravnopravnosti spolova?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne • To pitanje mi nije važno
Da li biste glasali za političku stranku koja u svom izbornom programu nije iznijela stav o ravnopravnosti spolova?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne • To pitanje mi nije važno
Smatrate li da bi zastupljenost žena u politici trebala biti proporcionalna njihovoj zastupljenosti u stanovništvu?	<ul style="list-style-type: none"> • Da • Ne • Ne znam
Da li znate koliku zastupljenost žena na kandidatskim listama političkih stranaka predviđa Zakon o ravnopravnosti spolova BiH?	<ul style="list-style-type: none"> • 20% • 40% • 50% • Ne predviđa uopšte • Ne znam
Da li znate koliku zastupljenost žena u izvršnoj vlasti na svim nivoima predviđa Zakon o ravnopravnosti spolova BiH?	<ul style="list-style-type: none"> • 20% • 40% • 50% • Ne predviđa uopšte • Ne znam

Izjava o plagijarizmu

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: Odsjek za politologiju

Predmet:

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Monja Koluder

Naslov rada: Žene u izvršnoj vlasti u Bosni i Hercegovini 1998-2018:

Više od polovine stanovništva, a ni sedmina vlasti

Vrsta rada: završni magistarski rad

Broj stranica: 120

Potvrđujem:

- da sam pročitala dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjesna univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačila prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirala na sve izvore;
- da sam dosljedno navela korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačila svaku pomoć koju sam dobila pored pomoći mentora i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis